

Torkil Løwe og Jan Petter Sæther

**Studenters inntekt, økonomi
og boforhold**
Studenters levekår 2005

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, januar 2007
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 978-82-537-7125-0 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7126-7 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe

00.02 Levekår

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå/76

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Torkil Løwe og Jan Petter Sæther

Studenters inntekt, økonomi og boforhold

Studenters levekår 2005

Rapporter 2007/2 • Statistisk sentralbyrå 2007

Dette er den andre analyserapporten fra Statistisk sentralbyrå fra Levekårsundersøkelsen for studenter 2005. Den første rapporten ga en bred oversikt bl.a. over studenters studieforhold og levekår. Denne andre rapporten er tematisk avgrenset til studentenes økonomiske situasjon og sider ved studentenes boforhold som ikke ble berørt, eller tilstrekkelig analysert, i forrige rapport. I tillegg gjøres mer utfyllende sammenligninger med tilsvarende undersøkelse som ble gjennomført i 1998 med tanke på å avdekke eventuelle endringer. Rapporten kartlegger studenters låne- og inntektsforhold, gjeldssituasjon, boutgiftsbelastning og boligmiljø, og omfatter også en nærmere analyse av økonomiske bidrag fra foreldre og av studentenes økonomiske mestring.

Et overordnet inntrykk er at studentene har nesten like mye å rutte med som andre unge dersom vi behandler studielånet som en "inntekt" og sammenligner med samme typer husholdninger og aldersgrupper. Studenter arbeider ikke mindre ved siden av studiene - og de har høyere inntekter - enn i 1998. Studentene har likevel større problemer med å mestre økonomien i dag enn i 1998. Dette må dels sees i sammenheng med at boutgiftene har økt.

Prosjektstøtte: Kunnskapsdepartementet.

Innhold

1. Innledning	10
1.1. Problemstillinger	10
1.2. Oppsummering.....	10
1.3. Utvalg, datainnsamling og avgrensninger	11
1.4. Hva er en "student"?	12
1.5. Analysevariable	14
1.6. Bakgrunnsvariable.....	15
1.7. Kilder til usikkerhet	17
1.8. Oppsummering.....	18
2. Inntekts- og gjeldsforhold	19
2.1. Lån, stipend og inntekter i studenthusholdningene.....	19
2.2. Fra hånd til munn?.....	22
2.3. Gjeld, lån	24
2.4. Studiegjeld.....	25
2.5. Forventet gjeld etter endt utdanning.....	26
2.6. Sterk sammenheng mellom inntekt og alder	27
2.7. Ikke mye mindre å rutte med enn andre	28
2.8. Arbeid og inntekt i 1998 og 2005.....	30
2.9. Inntektsforhold og sosial bakgrunn	32
2.10. Oppsummering.....	33
3. Boutgifter og boforhold.....	34
3.1. Boutgifter	35
3.2. Boligens beliggenhet	37
3.3. Bomiljø	40
3.4. Oppsummering.....	43
4. Økonomisk støtte fra foreldre.....	45
4.1. Knappt en av ti bor hjemme, de fleste gratis	45
4.2. Hvilke spørsmål ble stilt om pengestøtte?	46
4.3. Foreldrene er sjelden viktigste finansieringskilde	46
4.4. Stort sett beskjedne beløp, men noen får mye	48
4.5. Betydningen av økonomiske overføringer hjemmefra avtar med alder	52
4.6. Får mer hjelp hjemmefra nå enn før?	53
4.7. Klar sammenheng mellom sosial bakgrunn og foreldrehjelp	54
4.8. Multivariate analysemodeller av støttemottak	54
4.9. Bli foreldres bidrag og betydning undervurdert?	55
4.10. Oppsummering.....	56
5. Økonomisk mestring	57
5.1. Hvilke spørsmål ble stilt?	57
5.2. Annenhver student har betalingsvansker	58
5.3. Større problemer med økonomien i 2005 enn i 1998.....	59
5.4. Mestrer økonomien dårligere enn andre unge	59
5.5. Inntekt ingen betydning/hindring?	60
5.6. Oppsummering.....	60
Referanser.....	61
Vedlegg	62
Tabeller	62
Tidligere utgitt på emneområdet	72
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter	73

Figurregister

1	Enslige kvinnelige og mannlige studenter, kvinnelige og mannlige studenter i parforhold og/eller med barn. Antall.....	13
2	Prosentvis andel studenter etter brutto disponibelt beløp (1000 kroner)	24
3	Gjeld til Statens lånekasse for utdanning etter antall studieår	26
4	Egen inntekt etter alder. Alle studenter. Gjennomsnitt. Registertall for inntektsåret 2004. 1000 kr.....	27
5	Husholdets inntekt etter studentens alder. Alle studenter. Inntekter fra andre enn ektefelle eller samboer er utelatt. Gjennomsnitt. Registertall for inntektsåret 2004. 1000 kr.	27
6	Inntekt per husholdsmedlem og per forbruksenhet (ekvivalent inntekt ved kvadratrotskalaen) etter studentens alder. Alle studenter. Gjennomsnitt. Registertall for inntektsåret 2004. 1000 kr.....	28
7	”Disponibelt beløp” for enslige studenter, og inntekt etter skatt og renteutgifter m.m. for alle ikke-studenter og alle ikke-studerende yrkesaktive, i alder 20-24 år. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr.....	29
8	”Disponibelt beløp” for studenter, og inntekt etter skatt og renteutgifter m.m. for alle ikke-studenter og alle ikke-studerende yrkesaktive, i alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Personlig inntekt. Gjennomsnitt. 1000 kr.....	29
9	Andel studenter som har eller har hatt inntektsgivende arbeid ved siden av studiet inneværende semester (basert på direkte spørsmål om dette). Prosent.....	30
10	Studenters inntekt 1997 og 2004. Alle studenter utenom elever på private høyskoler. Gjennomsnitt. Egen inntekt. Nominelt og indeksregulert etter konsumprisindeksen. 1000 kr	31
11	Arbeidsinntekt, sum stipend og lån, og disponibelt beløp blant studenter med ingen, en eller to foreldre med høyere utdanning (NUS-nivå 6, 7 eller 8). Gjennomsnitt 2004. Kroner.....	32
12	Boutgifter etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005.....	37
13	Betydning av nærhet til undervisningssted for valg av bolig etter reisetid til undervisningsstedet. Alle studenter. Prosent.....	39
14	Betydning av nærhet til venner og familie for valg av bolig etter reisetid til undervisningsstedet. Alle studenter. Prosent.....	39
15	Tilstedeværelse ved studiestedet etter reisetid. Alle studenter. Prosent.....	39
16	Andel som bor hos foreldrene, og andelen av disse som betaler for seg. Studenter 20-29 år, som ikke er tilknyttet private høyskoler. 2005 og 1998.....	46
17	Andel studenter som mottar økonomiske bidrag fra foreldrene etter alder. 2005.....	52
18	Beløp mottatt fra foreldre hittil i år til å dekke løpende utgifter eller utgifter ellers, og beløp mottatt som regelmessig støtte, etter alder. Gjennomsnitt for alle uavhengig av mottak. 2005.....	53
19	Økonomisk hjelp hjemmefra sett i forhold til inntekter ellers etter alder. 2004/2005.....	53
20	Andel blant ”idealtypiske” studenter som har foreldrene som viktigste eller nest viktigste finansieringskilde. 1998 og 2002. Prosent	53
21	Andel med potensielle og reelle betalingsproblemer i husholdningen etter antall husholdsmedlemmer. Prosent	59
22	Andel med potensielle og reelle betalingsproblemer i husholdningen i 1998 og 2005 blant alle studenter og blant ”idealtypiske studenter”. Prosent.....	59
23	Oversikt over svarinngangen.....	68
24	Antall intervju per uke	68

Tabellregister

1	Fordeling av intervjuobjekter på ulike læresteder og typer av utdanningsinstitusjoner. 2005.....	11
2	Sentrale kjennetegn blant studentene etter bakgrunnsvariable.....	12
3	Aldersstruktur i Levekårsundersøkelsene for studenter 2005 og 1998. Gjennomsnitt, median og 1. og 9. desilgrense (alder som skiller ut den yngste og den eldste tiendedelen). Alder ved årsskiftet 2005/2006 og 1998/1999. År.....	16
4	Gjennomsnittlige inntekter, skatt og ytelser fra Statens lånekasse for utdanning, og totalt disponibelt beløp for studenthusholdningene etter studentgruppe. Gjennomsnitt i 1000 kroner 2004.....	20
5	Gjennomsnittlige ytelser til studenthusholdningene fra Statens lånekasse, ytelsene som andel av totalt disponibelt beløp i 1000 kroner 2004. Antall respondenter i hele utvalget, og andel studenthusholdninger som har lån og/eller stipend	21
6	Utgifter til nødvendige goder, totale utgifter og disponibelt beløp inkl. renter i 1000 kroner i studenthusholdningene. Andel nødvendige goder av totale utgifter og totale utgifters andel av disponibelt beløp i prosent (disponibelt beløp gjelder 2004).....	23
7	Personlig gjeld til lånekassen i 1000 kroner for studenter i ulike grupper, gjennomsnitt og median per 31/12-2004, og antall som har gjeld	25
8	Forventet gjeld ved avslutning av studiene for ulike grupper av studenter i 1000 kroner. Gjennomsnitt, median og antall svar	26
9	(Personlig) inntekt blant gifte og samboende studenter og andre gifte og samboende i alder 20-29 år, herunder sysselsatte og trygdete. Hvor mye lavere disponibelt beløp studentene har. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr og Prosent.....	29
10	Studenters inntektsforhold 2004, studiestatus i 2004 og prosent høyere inntekt for dem som kun var studenter i høstsemesteret kontra de som studerte hele 2004. Egen inntekt. 1000 kr. Prosent og gjennomsnitt.....	30
11	Studenters inntekt 1997 og 2004. Studenter 20-24 år utenom elever på private høyskoler. Gjennomsnitt. Egen inntekt. 1000 kr og prosent.....	31
12	Studenter som bor i egen bolig, prosenter 1998 og 2005	35
13	Boutgifter i studenthusholdningene i 1000 kroner, gjennomsnitt og median, og boutgiftenes andel av totalutgiftene, gjennomsnitt og medianer for ulike grupper 2005	36
14	Gjennomsnittlige boutgifter blant studenter i 1000 kroner, og boutgiftenes andel av totalutgiftene i prosent 1998 og 2005. Endring i boutgiftene 1998-2005 (ikke deflatert).....	37
15	Gjennomsnittlig antall rom i boligen etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005. Antall svar	38
16	Gjennomsnittlig boutgift per rom i boligen i 1000 kroner etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005	38
17	Andel eiere etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005 i prosent	38
18	Husholdningenes boutgifter i 1000 kroner. Tall for ulike grupper av studenter.....	40
19	Husholdningens boutgifter i 1000 kroner per rom og antall svar for studenter som bor privat eller i studentbolig. Tall for ulike grupper av studenter.....	40
20	Andel studenter med fukte eller råte i ett eller flere oppholdsrom. Prosent.....	41
21	Andel studenter som bor i bolig der noen eller alle oppholdsrommene er kalde og vanskelige å varme opp. Prosent for ulike grupper av studenter. Antall svar.....	41
22	Andel studenter som daglig er utsatt for støv fra gate eller vei ved opphold i boligen. Prosent, antall svar.....	42
23	Andel studenter som har vært utsatt for vold/trusler, andel som er urolig for vold/trusler og andel som har vært utsatt for tyveri eller skadeverk 1998 og 2005. Prosent. Antall svar	43
24	Andel studenter som har foreldrene som viktigste eller nest viktigste finansieringskilde dette semester etter bakgrunnsvariable. Prosent. 2005.....	47
25	Fordeling av økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter og/eller utgifter ellers i studenthusholdningene. Desiler (grenseverdier mellom desiler). Kroner.....	49
26	Andel studenthusholdninger som har mottatt økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter og/eller utgifter ellers, og omtrentlig beløp mottatt etter bakgrunnsvariable. Prosent, kroner og antall mottakere	49
27	Fordeling av regelmessig økonomisk støtte fra nærmeste familie per år mottatt (en eller annen gang i løpet av studietiden) etter fylte 20 år. Studenter 21 år og eldre som ikke bor hos foreldre. Desiler (grenseverdier mellom desiler). Kroner.....	51
28	Mottak av regelmessig støtte fra familien under utdanningen. Studenter 21 år og eldre som ikke bor hos foreldre etter bakgrunnsvariable. Prosent og kroner	51
29	Andel blant alle studenter og blant "idealtypiske" og andre studenter som har mottatt økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter eller utgifter ellers, og omtrentlig beløp mottatt. 1998 og 2005. Prosent og kroner.....	54
30	Mottak av regelmessig støtte fra familien blant "idealtypiske" studenter. Prosent og kroner	54

31	Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers.....	55
32	Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers.....	55
33	Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers.....	55
34	Forekomst av reelle og potensielle betalingsproblemer i husholdningen etter bakgrunnsvariable. Prosent.....	58
35	Økonomisk mestring blant studenter i 2005 og 1998 og blant andre unge i 2004 og 1998. Enslige i alderen 20-29 år (alder på intervjudtidspunktet). Prosent.....	59
36	Økonomisk mestring betinget av arbeidsinntekt og "disponibelt beløp" . Typisk student (enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø). Prosent....	60
37	Sentrale kjennetegn blant studentene etter bakgrunnsvariable. År og prosent.....	62
38	Negative verdier og de fem høyeste verdiene for inntekt etter skatt, renteutgifter og boliginntekter m.m. 2004	62
39	Andel studenter som har eller har hatt inntektsgivende arbeid ved siden av studiet inneværende semester (våren 2005). Basert på direkte spørsmål om dette (ikke hentet fra register).....	63
40	Studenters inntekt 2005. Gjennomsnitt og median for ulike komponenter. Studentenes egne inntekter (ikke medregnet ektefelle/samboer). Alle. (Registertall). 1000 kr	63
41	Inntektssammensetning blant studenter etter parstatus. Studentenes egne inntekter (ikke medregnet ektefelle/samboer). Alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr	63
42	Inntekt blant gifte og samboende studenter og andre gifte og samboende i alder 20-29 år, herunder sysselsatte og trygdete. Egen inntekt. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr.....	63
43	Inntekt for enslige (ikke gifte/samboende) studenter og ikke-studenter, herav sysselsatte og trygdete i alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Gj.snitt. 1000 kr.....	64
44	Inntekt for enslige (ikke gifte/samboende) studenter, ikke-studenter og ikke-studerende yrkesaktive i alder 20-24 år. Inntektsåret 2004. Gj.snitt. 1000 kr.....	64
45	Inntekt blant studenter og andre. Alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Egen inntekt. Gjennomsnitt. 1000 kr.....	64
46	Studenters inntekt 1998 (1997) og 2005 (2004) uten private høyskoler. Gjennomsnitt og median. Egen inntekt. 1000 kr.....	64
47	Inntekt etter alder. Studenter 20-29 år. Gjennomsnitt. 1000 kr. Egen inntekt. Registertall. 2004.....	65
48	Utvalgte inntektstall og ytelser fra lånekassen som andel av "disponibelt beløp" (summen av inntekt etter skatt og renteutgifter/boliginntekter og studielån). Studentens egne inntekter og låneopptak. Gjennomsnitt i 1000 kr og prosent.....	65
49	Økonomisk mestring 2005 og 1998. Prosent.....	66
50	Nøkkeltall for undersøkelsen.....	66
51	Oversikt over andel avgang.....	67
52	Antall intervju fordelt på telefonkontakt og besøk	67
53	Svarprosent og frafallsårsaker etter kjønn, alder, landsdel og skoletype. Prosent av bruttoutvalg	69
54	Bruttoutvalg, nettoutvalg, frafall og differanse mellom netto- og bruttoutvalg fordelt på kjønn, alder, lærested og skoletype. Prosent	69
55	Forventet standardavvik for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser	70

Forord

Rapporten er utarbeidet av Torkil Løwe ved Seksjon for demografi og levekårsforskning og Jan-Petter Sæther ved Seksjon for levekårsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Torkil Løwe har hatt hovedansvaret for innledningskapitlet og har skrevet kapitlene "Økonomisk støtte fra foreldre" og "Økonomisk mestring". Torkil Løwe har også skrevet underkapitlene "Sterk sammenheng mellom inntekt og alder", "Ikke mye mindre å rutte med enn andre", "Arbeid og inntekt i 1998 og 2005" og "Inntektsforhold og sosial bakgrunn", og har utarbeidet vedleggstabellene.

Jan-Petter Sæther har skrevet hoveddelen av kapitlet om inntekts- og gjeldsforhold, og hele kapitlet om boustgifter og boforhold, samt underkapitlet "Hva er en student?" (unntatt avsnittet "Et overblikk over studentene i utvalget") i innledningen.

Hege Kitterød ved Seksjon for demografi og levekårsforskning har vært prosjektleder, mens Torkil Løwe har hatt det praktisk-administrative ansvaret for publikasjonen.

1. Innledning

Statistisk sentralbyrå gjennomførte i 2005 en intervjuundersøkelse blant studenter på oppdrag av Kunnskapsdepartementet. Dette var en oppfølging av en lignende undersøkelse fra 1998. Det ble også gjennomført en undersøkelse om studenters levkår i 1973-74 (Statistisk sentralbyrå 1996). Statistisk sentralbyrå har påtatt seg å gjøre analyser av de opplysningene som her er samlet inn og av andre datakilder som kan supplere bildet av dagens studenters levkår, og som kan sette levkårene i perspektiv til situasjonen i 1998 og til andre grupper. Analysene har i hovedsak tatt sikte på å beskrive hvordan studenter lever og har det i dag, og hvordan levkårene varierer bl.a. etter alder, kjønn, familiefase og studietilknytning. På utvalgte levkårsområder gjøres det sammenligninger med 1998-undersøkelsen med sikte på å avdekke eventuelle endringer i studentenes hverdag. Disse endringene *kan* ha sammenheng med Kvalitetsreformen, men det er i denne rapporten i liten grad spekulert i årsakssammenhenger og alternative forklaringer her. Studentene sammenlignes også med befolkningen ellers, på grunnlag av SSBs ordinære levkårsundersøkelser 1998 og 2004 og Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004. Analysene publiseres gjennom to rapporter samt artikler i SSB-magasinet Samfunnsspeilet (bl.a. Løwe 2007).

Denne rapporten er den andre av to rapporter basert på analyser av Levkårsundersøkelsen for studenter 2005. Den første rapporten (Ugreninov og Vaage 2006) ga en bred oversikt bl.a. over studenters studieforhold, husholdningsforhold/familiesituasjon, sosiale nettverk, fritidsvaner, organisasjonsdeltagelse, helse, boforhold, studiefinansiering, arbeidstilknytning, materielle goder og forbruk. Det ble på noen av disse områdene gjort enkle sammenligninger med hele befolkningen og med den tilsvarende studentundersøkelsen fra 1998.

1.1. Problemstillinger

Denne rapporten er tematisk avgrenset til studentenes økonomiske situasjon og sider ved studentenes boforhold som ikke ble berørt, eller tilstrekkelig analysert, i forrige rapport. I tillegg gjøres mer utfyllende sammenligninger med 1998-undersøkelsen med tanke på å avdekke eventuelle endringer. Rapporten kartlegger studenters låne- og inntektsforhold, gjeldssituasjon,

boutgiftsbelastning og boligmiljø, og omfatter også en nærmere analyse av økonomiske bidrag fra foreldre og av studentenes økonomiske mestring. Rapporten ser disse levkårsaspektene i sammenheng med studentenes alder, kjønn, husholdningstype, type lærested, studiebrøk og andre bakgrunnsvariable. Rapporten er disponert rundt følgende fire hovedkapitler:

- Inntekts- og gjeldsforhold
- Boutgifter og boforhold
- Økonomisk støtte fra foreldre
- Økonomisk mestring

Mens den første rapporten presenterte en *bred kartlegging* av studentenes levkår, med vekt på å dekke flest mulig av spørsmålene i spørreskjemaet, søker vi i denne andre rapporten en noe mer konsentrert og analytisk tilnærming i den forstand at variasjon og ulikhet på avgrensede områder gjøres til gjenstand for mer inngående drøftinger. I tillegg til å avdekke forskjeller mellom ulike studenttyper, søkes det dels etter visse bakgrunnsvariables "selvstendige betydning" kontrollert for andre forhold. I rapporten benytter vi i tillegg et omfattende og utvidet sett av bakgrunnsvariable. Forrige rapport brøt i hovedsak resultatene ned på kjønn, alder, husholdstype, boform, antall semestre, utdanningsinstitusjon og studiebrøk (Ugreninov og Vaage 2006). Denne rapporten avdekker i tillegg eventuelle forskjeller mellom storbystudenter og studenter i mindre sentrale strøk, mellom studenter med høy og lav (arbeids)inntekt og mellom studenter med ulik sosial bakgrunn, der dette måtte antas å være relevant. I vedlegget bakerst i rapporten gjengis også en dokumentasjon av selve datamaterialet.

1.2. Oppsummering

Et overordnet inntrykk er at studentene har nesten like mye å rutte med som andre unge dersom vi behandler studielånet som en "inntekt" og sammenligner samme typer husholdninger. Studenter arbeider *ikke* mindre ved siden av studiene - og de har høyere inntekter - enn i 1998. Det synes likevel som om studentene har større problemer med å mestre økonomien i dag enn i 1998, og at de mestrer den noe - og stadig - dårligere enn andre unge. Leseren henvises til utfyllende oppsummeringer av hvert av kapitlene på sidene 33, 43, 56 og 60.

Tabell 1. Fordeling av intervjuobjekter på ulike læresteder og typer av utdanningsinstitusjoner. 2005

	Universiteter**	Vitensk. høyskole	Statlige høyskoler	Private høyskoler	Totalt	
1	BI Sandvika*	0	0	0	80	80
2	BI Buskerud*	0	0	0	13	13
3	BI Gjøvik*	0	0	0	2	2
4	BI Trondheim*	0	0	0	22	22
5	BI Tromsø*	0	0	0	1	1
6	Høgskolen i Oslo	0	0	183	0	183
7	Høgskolen i Lillehammer	0	0	123	0	123
8	Høgskolen i Vestfold	0	0	56	0	56
9	Høgskolen i Telemark	0	0	106	0	106
10	Høgskolen i Volda	0	0	180	0	180
11	Høgskolen i Nord-Trøndelag	0	0	138	0	138
12	Høgskolen i Finnmark, Alta	0	0	146	0	146
13	Mediehøgskolen Gimlekollen, Kr.sand*	0	0	0	43	43
14	Norges Handelshøyskole, Bergen	0	26	0	0	26
15	Norges Musikkhøgskole, Oslo*	0	12	0	0	12
16	NITH (Norges informasjonstekniske høyskole)*	0	0	0	19	19
17	NLA (Norsk Lærerakademi), Bergen*	0	0	0	48	48
18	Universitetet i Oslo	268	0	0	0	268
19	Universitetet for miljø- og biovit. (tidl. NLH)	0	66	0	0	66
20	Universitetet i Stavanger (tidl. HiS)	0	0	231	0	231
21	Universitetet i Bergen	179	0	0	0	179
22	NTNU (Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet), Trondheim	248	0	0	0	248
23	Universitetet i Tromsø	72	0	0	0	72
	Totalt antall intervjuobjekter	767	104	1163	228	2262
	Prosent	34	5	51	10	100

*Var ikke med i Levekårsundersøkelsen for studenter 1998 ** Klassifiseringen er basert på "gammel" klassifisering (begrunnelse side 16).

1.3. Utvalg, datainnsamling og avgrensninger

Dette avsnittet gir en beskrivelse av datamaterialet og av hva vi mener med studenter. Det gis også en kort beskrivelse av relevante likheter og forskjeller med 1998-undersøkelsen.

Målpopulasjon, utvalg og intervjuperiode m.m. 2005

Et representativt utvalg på 4000 personer fra universiteter og høyskoler er trukket ut til undersøkelsen. De som hadde avlagt avsluttende eksamen siste år, personer som studerte mindre enn 50 prosent og utvekslingsstudenter ble utelatt, i alt 1046 personer, slik at bruttoutvalget er 2954 personer. Blant disse var frafallet 692 personer. Nettoutvalget er 2262 studenter.

De 2262 studentene¹ som er intervjuet til Levekårsundersøkelsen for studenter 2005 og som er grunnlaget for analysene i denne rapporten, ble tilfeldig trukket ut blant utvalgte institusjoner for høyere utdanning. Alle universiteter er med, og et bredt utvalg av vitenskapelige, statlige og private høyskoler er representert (Tabell 1). Studentene er trukket fra Statistisk sentralbyrås utdanningsregister. Avgrensningene gjør at det finnes grupper av studenter (fulltidsarbeidende mottakere av lånekassens ytelser m.m.) som ikke er omfattet av undersøkelsen. Samtidig er utvalget såpass vidt definert at enkelte av dem som er inkludert kan falle utenfor det vi vanligvis tenker på som "studenter",

og som blir drøftet i avsnittet "1.4. Hva er en "student"?. Derfor vil fremstillingen av de viktigste analysevariablene gjøres etter inndelinger på bakgrunn av alder, husholdningstype, studieinstitusjon m.m. Intervjuperioden varte fra 21.02.05 til 15.06.05, og svarprosenten var på hele 77 av et bruttoutvalg på 2954 personer. 21 prosent av intervjuene foregikk per telefon, resten ved besøk. Utvalget, frafallet og gjennomføringen av intervjuundersøkelsen er nærmere beskrevet i vedlegget på side 66 f.f. bakerst i denne rapporten og i (Gulbrandsen 2006).

Målpopulasjon, utvalg og intervjuperiode m.m. 1998

Levekårsundersøkelsen for studenter 1998 omfattet 2494 studenter som studerer 50 prosent av tiden eller mer ved universiteter og vitenskapelige og statlige høyskoler (Gulløy, Opdahl og Øyangen 1998). Utvalget av studenter i 1998 skilte seg noe fra utvalget i 2005. Den viktigste forskjellen er at elever på BI og andre private høyskoler ikke var med i målpopulasjonen og dermed utvalget. Intervjuperioden varte fra 16.03.98 til 26.05.98, som er en noe mer konsentrert, men ellers en tidsmessig noenlunde sammenfallende periode med 2005-undersøkelsen. Ellers foregikk hele 64 prosent av intervjuene per telefon. Disse forskjellene, pluss aldersforskjeller (Tabell 3) må vi ha i mente når vi sammenligner resultater fra de to undersøkelsene. Alle beregninger gjort på grunnlag av 1998-undersøkelser er vektet for å korrigere for at det ble trukket uforholdsmessig mange fra de mindre lærestedene (Gulløy, Opdahl og Øyangen 1998). I 2005 er utvalget derimot selvveiende. Analyseresultater fra 1998-undersøkelsen

¹ Den opprinnelige intervjufila inneholder 2264 enheter. En nærmere sjekk avslørte at to av disse ikke var intervjuet, da de ikke hadde svart på noen av spørsmålene (IO nummer 557 og 2476).

er dokumentert i Gulløy, Opdahl og Øyangen (1998), Lyngstad og Øyangen (1999) og Lyngstad (1999).

1.4. Hva er en "student"?

Mange har en forestilling om hva en student er. Vi tror at en ganske vanlig forestilling er at en student er en som bor alene på en hybel eller i en hybelleilighet, og som studerer på heltid. Studentene er imidlertid en lite homogen gruppe mennesker som dels endrer status gjennom studieperioden innen de kategoriene vi har brukt i denne presentasjonen. De som starter studiene som enslig hybelboer kan ha ektefelle eller samboer og barn når studiene avsluttes. Ved studiestart kan studenten bo hos foreldre, for siden å flytte fra foreldrene, enten fordi selvstendighetstrangen "krever" det, eller at studenten fortsetter studiet på et annet sted enn der foreldrehjemmet er. Noen arbeider samtidig med at de studerer, og for andre kan det

underveis i studiet dukke opp muligheter for lønnet arbeid ved siden av, eller studenten kan også velge å ta deltidsstudium med lønnet arbeid, kanskje ut fra ønsket om å unngå for mye lån. Noen tar ikke avsluttende eksamen, andre er fornøyd med en lavere grad enn det utdanningsinstitusjonen har som høyeste "normalgrad", og avslutter med en lavere grad - og kanskje starter de med videre studier senere. Andre kan ha hatt omsorg for familie og barn tidlig i livet, og starter med studier etter den første "ungdomstiden". Noen begynner med studier etter først å ha hatt en yrkeskarriere. For å fange opp denne diversiteten, og for å avdekke forskjellene mellom studenter med ulik bakgrunn, har vi sett på ulike grupper av studenter - gruppert etter kjønn, alder, familiefase og så videre.

Tabell 2. Sentrale kjennetegn blant studentene etter bakgrunnsvariable (se side 15 f.f)

	Andel (prosent)	Alder, gjennomsnitt, (år)	Andel under 25 år, prosent	Andel som bor hos foreldrene, prosent	Andel gifte/samboende, prosent	Antall personer i husholdningen	Antall barn i husholdningen	Andel som studerer på heltid, prosent	Andel uten arbeidsinntekt, prosent	Antall semestre studert	Antall intervju (N)
Alle	100	28	47	7	39	1,8	0,4	87	10	6,4	2262
Menn	40	27	49	10	32	1,6	0,2	89	9	6,4	910
Kvinner	60	28	46	6	43	2,0	0,5	85	10	6,4	1352
Aldersgruppe											
19-22 år	25	22	100	14	18	1,2	0,01	97	7	3,1	573
23-24 år	22	23	100	8	30	1,3	0,03	96	3	6,0	496
25-29 år	27	26	0	6	40	1,6	0,2	92	7	8,3	607
30 år og over	26	39	0	1	64	3,0	1,3	63	20	8,1	586
Husholdningstype											
Enslig, ikke hos foreldre	50	25	62	0	0	1,0	0	95	6	6,0	1121
Enslig, hos foreldre	7	23	77	100	0	1,0	0	95	13	4,8	153
Enslig forsørger	5	36	4	3	0	2,4	1,4	73	29	7,1	116
Par uten barn	22	27	47	1	100	2,0	0	88	5	6,9	499
Par med barn	17	37	5	1	100	4,0	2,0	61	19	7,6	373
Utdanningsinstitusjon											
Universitet	34	26	54	7	34	1,5	0,2	92	9	9	767
Vitenskapelig høyskole	5	25	58	3	28	1,4	0,1	96	2	6,5	104
Statlig høyskole	51	29	41	7	45	2,1	0,6	82	11	5,7	1163
Privat høyskole	10	27	55	13	30	1,6	0,3	89	10	6,4	228
Sentralitet											
Storby (inkl. Stavanger)	55	26	52	9	35	1,6	0,3	91	8	6,9	1236
Landet ellers	45	29	42	5	43	2	0,6	81	11	5,8	1026
Studerer på hel/deltid											
Studerer på heltid	87	26	53	8	34	1,6	0,3	100	10	6,2	1957
Studerer på deltid	14	36	12	3	69	2,9	1,2	0	6	8,2	305
Antall semestre studert											
Inntil 4	41	25	69	10	31	1,6	0,3	91	9	2,9	930
5 til 8	34	28	50	6	41	1,9	0,4	89	11	6,7	771
9 eller mer	25	31	8	4	48	2	0,6	76	9	12	561
Arbeidsinntekt											
Under median (55000)	50	27	54	8	31	1,7	0,4	95	19	6,1	1131
Over median	50	29	40	7	46	1,9	0,4	78	0	6,7	1131
Foreldres utdanning											
Ingen for. har høy utd.	46	29	40	6	45	2,0	0,6	82	11	6,3	1029
En av for. har høy utd.	23	26	57	9	32	1,6	0,3	90	6	6,6	527
Begge for. har høy utd.	23	25	62	9	27	1,4	0,1	94	8	6,4	530
"Idealtypisk student" ¹	13	22	100	0	0	1	0	100	6	4,6	276

¹ Enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø (se side 17).

Et overblikk over studentene i utvalget

Tabell 2 gir en oversikt over en rekke sentrale karakteristika - eller *variasjon* - blant studentene i utvalget til Levekårsundersøkelsen for studenter 2005. Tabellen viser hvordan studentene fordeler seg på en rekke bakgrunnsvariable, og hvordan sentrale egenskaper varierer på bakgrunn av andre egenskaper/bakgrunnsvariable. Variablene blir bare kort omtalt her, og defineres utfyllende på side 14 og utover.

Ser vi på raden for "alle", finner vi at gjennomsnittsalderen i utvalget er 28 år, mens knapt halvparten av studentene er under 25 år (se for øvrig Tabell 3). Videre bor 7 prosent hjemme hos foreldrene og 39 prosent er gifte eller samboende. Gjennomsnittlig antall personer i (gjennomsnitts-)studentens husholdning er 1,8, noe som betyr at husholdningen består av 0,8 personer i tillegg til studenten selv. Her medregnes bare ektefelle/samboer og barn, og ikke foreldre, kollektivmedlemmer m.m.. Gjennomsnittlig antall barn i studentenes husholdninger er 0,4, noe som betyr at det finnes 4 barn per 10 studenter. Nær ni av ti av studentene i utvalget er heltidsstudenter inneværende semester, mens bare en av ti mangler arbeidsinntekt bedømt på grunnlag av registeropplysninger fra inntektsåret 2004. I gjennomsnitt har studentene i utvalget studert totalt 6,4 semestre.

Første kolonne i Tabell 2 viser at hele seks av ti studenter er kvinner og at mange er "etablerte". En av fire er over 30 år, halvparten er enslige og bor ikke hos foreldrene, og fire av ti er som sagt par, og vel en av fem har barn. I første kolonne ser vi videre at halvparten er elever ved statlige høyskoler dersom vi medregner Universitetet i Stavanger, mens hver tredje student er tilknyttet et av (de opprinnelige) universitetene. Vi ser videre at halvparten hadde brutto arbeidsinntekt på over 55 000 kroner i 2004 og at halvparten har minst en forelder med høyere utdanning, mens en av fire har to høyt utdannede foreldre. Vi merker oss med dette at *studentene er svært mangfoldige og uensartete*.

Studentene er en sammensatt gruppe

Mannlige studenter er i gjennomsnitt to år yngre enn kvinnelige studenter, og kvinnelige studenter oppgir i større grad enn mannlige at de har barn. Studenter som er 30 år eller mer oppgir i langt større grad enn yngre studenter at de har barn - 1,3 barn i gjennomsnitt per student. Studenter som er 30 år eller mer har en gjennomsnittsalder på nesten 39 år. Blant studenter under 25 år er det svært få som har barn - mindre enn 3 for hver hundrede student.

Gjennomsnittsalderen for enslige studenter som ikke bor hos foreldrene er 25 år og de har i gjennomsnitt studert i ca seks semestre. De som er enslige og bor sammen foreldre er i gjennomsnitt to år yngre - 23 år, og de har studert i underkant av fem semestre.

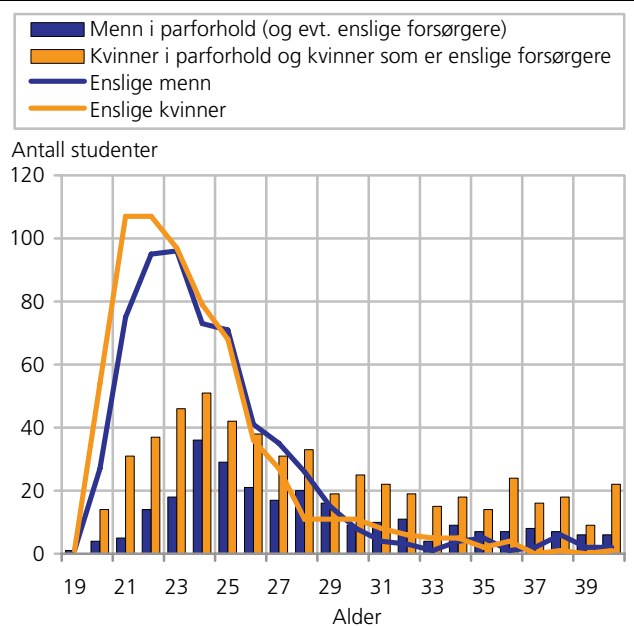
Studenter som er enslige forsørgere har i gjennomsnitt studert i sju semestre, er i gjennomsnitt 35 år og har "1,4 barn" i gjennomsnitt.

Studenter som lever sammen med samboer eller ektefelle, men uten barn, har i gjennomsnitt studert i ca sju semestre, og har en gjennomsnittsalder på 28 år. Studenter som har oppgitt at de har partner og barn er vesentlig eldre enn de uten barn - ca ti år eldre, og de har gjennomsnittlig to barn. Aldersfordelingen er ganske ulik gjennomsnittstudentens aldersfordeling.

Figur 1 viser antall studenter etter alder, 1) for enslige studenter, kvinner og menn, unntatt enslige forsørgere, og 2) studenter, kvinner og menn, som bor i husholdning med ektefelle/samboer og/eller med barn. Figur 1 illustrerer at alderstrukturen er vesentlig forskjellig for studenter i parforhold med barn sammenlignet med "gjennomsnittstudenten". Vi kan også lese av figuren at innslaget av kvinner er relativt mye større blant studenter med samboer/ektefelle og enslige forsørgere enn blant enslige studenter.

I noen sammenhenger har vi funnet det formålstjenlig å lage analyser og tabeller med utgangspunkt i "den typiske student" - selv om vi nå har antydning at han/hun ikke finnes. Vi har definert den "typiske student" som en student på et av universitetene i Norge, som er enslig, 20-24 år gammel, studerer på heltid, og som ikke bor sammen foreldrene. Den "typiske studenten" representerer en forholdvis homogen gruppe blant studentene, i alle fall på bakgrunn av de spesifiserte egenskapene.

Figur 1 Enslige kvinnelige og mannlige studenter, kvinnelige og mannlige studenter i parforhold og/eller med barn. Antall

Gjennomsnittsalder og gjennomsnittlig antall gjennomførte studiemestere ved intervjutidspunktet varierer noe mellom studenter ved de ulike utdanningsinstitusjonene. De som går på høyskoler har i gjennomsnitt ca seks semestre bak seg, og de er ofte eldre enn universitetsstudentene.

De som bor i kollektiv eller på studenthybel har færre studiemestere bak seg, og er noe yngre enn for eksempel de som bor alene, noe som må sees i sammenheng med at bokollektivformen for noen er første skritt i boligkarrieren.

Deltidsstudentene er i gjennomsnitt i overkant av 36 år, ca ti år eldre enn heltidsstudentene, og de har i gjennomsnitt mer enn to semestre lengre tilbakelagt studietid som registrert student enn heltidsstudentene.

1.5. Analysevariable

Rapportens analysevariable skal gi oss et innblikk i studentenes økonomiske levekår fra ulike vinkler. De mest sentrale variablene er inntekt, studielån, studiegjeld, annen gjeld, boligmiljø, eierandel (bolig), økonomiske ytelser fra foreldre, forbruk og økonomisk mestringsevne. Noen av variablene er basert på opplysninger studentene selv ga i intervjuet (se spørreskjema i Gulbrandsen 2006), andre er koblet til fra register. Vi skal nå definere variablene, i hovedsak inntekt, kort. Denne og de øvrige analysevariablene vil bli nærmere definert og problematisert i de respektive analysekapitlene.

Inntekt

Studentene ble i intervjuet spurt om "nettoinntekt fra inntektsgivende arbeid inneværende semester". Enkle tall basert på dette spørsmålet ble presentert i forrige rapport (Ugreninov og Vaage 2006), og vil ikke bli inngående analysert i denne rapporten. Til denne rapporten nyttes heller inntektsopplysninger som er koblet til intervjuene fra register, og som omfatter en rekke delvariable og alternative inntektsbegrep. Disse er basert på definisjonene i Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelser (Epland 1998, og Epland, J. og M. Kirkeberg 2001). Inntektsbegrepene vi bruker er:

- 1) *arbeidsinntekt (før skatt)*: lønn og netto næringsinntekt etter avskrivninger (men før skatt), identisk med "yrkesinntekt"
- 2) *samlet inntekt*: arbeidsinntekt pluss kapitalinntekt, stipend og andre overføringer (før skatt)
- 3) *inntekt etter skatt*: samlet inntekt fratrukket skatt og betalt bidrag og obligatoriske forsikringer
- 4) *inntekt etter skatt og renteutgifter (m.m.)*: renteutgifter trekkes fra og eventuelle beregnede boliginntekter m.m. legges til inntekt etter skatt
- 5) *disponibelt beløp*: inntekt etter skatt og renteutgifter pluss studielån, men uten pengestøtte fra foreldrene (med mindre dette er ført i selvangivelsen) samt andre uregistrerte inntekter

Hvilket inntektsmål vi benytter vil presiseres nøye, og varierer med analyseformålet. I et levekårsperspektiv er målene 1)-4) lite aktuelle for studenter, da studielånet her ikke er medregnet. I de fleste analysene benytter vi inntektsmål 5) "disponibelt beløp" som er inntekt etter skatt og renteutgifter m.m. pluss studielån. Ved sammenligninger med inntekt i befolkningen ellers, og når inntekt relateres til utgifter og forbruk, er det ikke opplagt at renteutgifter skal trekkes fra (Epland og Kirkeberg 2001). Vi vil ved behov derfor også se på:

- 6) *disponibelt beløp uten fradrag for renteutgifter* i betydningen inntekt etter skatt (3) pluss studielån, og
- 7) *disponibelt beløp inkludert pengestøtte fra foreldre*, der vi på bakgrunn av spørsmål i intervjuet beregner støttemottaket og legger dette til inntektsmål 5)

Inntektstallene gjelder - i likhet med opplysninger om stipend og lån fra lånekassen - inntektsåret 2004. Det er videre verdt å minne om at de registerbaserte inntekts-tallene ikke fanger opp eventuelle uregistrerte inntekter. Problemer og fordeler knyttet til dette og andre sider ved inntektskoblingene diskuteres nærmere på side 18.

Å regne studielån som en form for "inntekt" er kontroversielt. Inntekt defineres gjerne teoretisk som forbrukspotensial ved uforandret nettoformue, eventuelt tilsvarende som summen av forbruksutgifter og sparing. Låneopptak er negativ sparing, og derfor ingen inntekt. Studielånet genererer gjeld i likhet med andre typer lån, og man kan ikke øke sin inntekt ved å ta opp lån og leve på kreditt. Likevel er studielånet en helt sentral, legitim og politisk tilsiktet kilde til livsopphold for studenter. Når formålet er å måle studentenes gjeldende levekår, synes det riktig å inkludere studielån i analysen. Vi kommer derfor ikke utenom et "inntektsbegrep" som omfatter studielån, men vi kaller det altså ikke denne størrelsen *inntekt*, men "disponibelt beløp".

Egen inntekt og parinntekt

Inntektstallene gjelder både studentenes *egne inntekter* (se bl.a. Tabell 40 - Tabell 48 i vedlegg) og, der det er presisert, summen av studentens og eventuell ektefelle eller samboers inntekt, som vi alternativt kaller *parinntekt* eller husholdingsinntekt. Vi har dessverre ikke informasjon om inntekter hos andre som studentene måtte bo sammen med og eventuelt deler utgifter med. Inntekter for ektefeller som ikke bor sammen med studenten er ikke medregnet.²

² I utvalget Levekårsundersøkelsen for studenter 2005 finnes 10 "særboere" i betydningen gifte men ikke samboende (bor i separate hushold). Inntekter for disse er i utgangspunktet koblet til analysefila, men er satt til null i analysene, slik at de ikke teller med i studentenes inntekter. Litt om disse ektefellene: kun en bor sammen med en annen, som er eget barn, og dette er den eneste som bor i eid bolig med fire rom. 9 leier, hvorav 2 bor midlertidig, 3 leier av studentskipnaden. 5 bor på ett rom, 4 bor på to rom. 7 er kvinner, og aldersmessig ligger de jevnt fordelt fra 29 til 55 år. Det er altså ingen grunn til å tro at noen her er kodet feil som ikke-samboende.

Ekvivalensskalaer/forbruksvekter

For å kunne sammenlikne inntektene til husholdninger av ulik størrelse og sammensetning, er det vanlig å justere husholdningsinntekten med en forbruksvekt. Den beregnes på grunnlag av en "ekvivalensskala". Skalaen skal dels ta hensyn til det man sparer på å bo og ha ting sammen (stordriftsfordeler), dels til at ikke alle husholdningsmedlemmene trenger like mye for å ha samme økonomiske velferd. Det er her vanlig å forutsette at barn ikke koster like mye som voksne.

De mest brukte ekvivalensskalaene er de såkalte EU- og OECD-skalaene. I EU-skalaen gis første voksne person i husholdningen en vekt på 1,0, andre voksne personer gis en vekt på 0,5 og hvert barn en vekt på 0,3. OECD-skalaen lar andre voksne telle 0,7 og hvert barn 0,5. Både EU-skalaen og OECD-skalaen lar dermed voksne eksplisitt "telle" mer enn barn.

En alternativ og noe enklere ekvivalensskala er kvadratrot-skalaen, og som blir brukt i denne rapporten. Her deles husholdningens inntekt på kvadratrotten av antall husholdningsmedlemmer. To personer vil med andre ord trenge 1,41 ganger så høy inntekt, og tre personer 1,73 ganger så høy inntekt osv. som en person. Kvadratrot-skalaen forutsetter økende stordriftsfordeler ved flere personer, men skiller ikke eksplisitt mellom voksne og barn. Barn vil likevel også her implisitt få en lavere forbruksvekt enn voksne i samme husholdning, men (første) barn som bor hos enslig forsørger vil få samme vekt som ektefelle/ samboer (0,71). For mer om ekvivalensskalaer, se (Statistisk sentralbyrå 2006).

Ekvivalent inntekt

For parhusholdninger og for studenter som er enslige forsørgere vil vi også beregne såkalte ekvivalente inntekter. Disse skal gi et tilnærmet inntrykk av den økonomiske velferden til personene i disse husholdningene, slik at velferden eller forbruksmulighetene kan sammenlignes på tvers av ulike husholdningstyper. Husholdningens samlede inntekt (studentens pluss ektefelle/samboers inntekt) deles på antall voksne og barn i husholdningen med et sett "forbruksvekter" (se boks). Dermed kan vi ta hensyn til at flere personer trenger høyere inntekt, men ikke i et 1-1 forhold. Felles husholdning innebærer at man kan dele fellesgoder som bolig, bil osv. Dette betyr at utgiftene til slike goder ikke øker proporsjonalt med antall husholdningsmedlemmer, alt annet likt. I denne rapporten bruker vi den såkalte "kvadratrot-skalaen". Dette er en enkel tilnærming som også ble lagt til grunn i den forrige rapporten om studenters økonomisk levekår (Lyngstad 1999). Her deles studentens og dennes eventuelle ektefelle/samboers inntekt (summert) på kvadratrotten av antall husholdningsmedlemmer (studenten pluss ektefelle, samboer og/eller barn).

Ytelser fra lånekassen/studielån og -stipend

Ytelser fra lånekassen er studielån og stipend til utdanning basert på registertall. Tallene gjelder 2004, som er året før intervjuåret. Nærmere bestemt viser tallene foreløpig utmålt studielån, -gjeld og stipend per april 2006 i henhold til lånekassens regler for avkorting av stipend i forhold til studieprogresjon og inntekt osv.. Forholdet mellom lån og stipend blir visstnok ikke endelig før etter 8 år fra det året lånet/stipendet ble tatt opp. Dette fordi man kan ta opp igjen fag/eksamener man ikke har fullført innen 8 år, og dermed få omgjort lån (gjeld) til stipend. Vi må derfor ta forbehold om noe usikkerhet omkring opplysningene om henholdsvis stipend, lån og gjeld.³ *Summen av lån og stipend*, som i denne rapporten kalles "ytelser fra Lånekassen", er uansett uforanderlig og dermed korrekt.

Gjeld, utgifter, forbruk og bomiljø m.m.

Disse variablene vil bli nærmere definert og problematisert i de respektive analysekapitlene.

Økonomisk støtte fra foreldrene og økonomisk mestring

Disse variablene vil bli nærmere definert og problematisert i de respektive analysekapitlene.

1.6. Bakgrunnsvariable

Studentene er som vi har sett en bredt sammensatt gruppe. I rapporten presenterer vi derfor en rekke tabeller der de viktigste økonomiske analysevariablene sees på bakgrunn av *kjønn, alder, husholdningstype, utdanningsinstitusjonstype, sentralitet* (storby inkludert Stavanger versus mindre sentrale strøk), *studiebrøk* (heltid/deltid), og *antall semestre tilbaketilt*. Der det synes relevant deler vi også studentene inn etter (*arbeids*)*inntekt og sosial bakgrunn* (foreldres utdanning). De fleste av disse variablene er basert på opplysninger studentene selv ga i intervjuet (se spørreskjema i Gulbrandsen 2006). Bakgrunnsvariablene samsvarer bare delvis med dem som ble benyttet i den forrige rapporten (Ugreninov og Vaage 2006), da vi bl.a. har funnet det hensiktsmessig med litt andre inndelinger, og da vi benytter flere bakgrunnsvariable. Der det er avvik vil dette spesifiseres.

Alder

Studentenes *alder* er en sentral variabel som det er viktig å ta med i betraktningen når vi ser på betydningen av andre bakgrunnsvariable (kjennetegn). Det er lett å trekke forhastede slutninger om variasjon og ulikhet i studenters økonomi dersom vi ikke tar hensyn til at både økonomiske levekår og andre kjennetegn hos studentene varierer med alder. Slik mer eller mindre "selvfølgelig" livsfasebetinget ulikhet forekommer ikke minst blant unge i etableringsfasen, og kanskje særlig i 20-årene.

³ Et annet problem er at enkelte har høyere studiegjeld enn det som ligger av *samlet gjeld* i selvangivelsen. Det har sammenheng med at Lånekassa legger framtidige renter (rentesaldo) til total gjeld, og denne rentesaldoen føres ikke i selvangivelsen.

Tabell 3 Aldersstruktur i Levekårsundersøkelsene for studenter 2005 og 1998. Gjennomsnitt, median og 1. og 9. desilgrense (alder som skiller ut den yngste og den eldste tiendedelen). Alder ved årsskiftet 2005/2006 og 1998/1999. År

	2005			2005, unntatt private			1998		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
Gjennomsnitt, alle	27,7	28,4	26,6	27,8	28,5	26,7	26,1	26,3	25,8
Median, alle	25			25			24		
1. desilgrense, alle	21			21			21		
9. desilgrense, alle	40			40			34		
Antall	2262	1352	910	2034	1241	793	2494	1458	1036

I tabellene benyttes følgende fire aldersgrupper:

- 1) 19-22 år
- 2) 23-24 år
- 3) 25-29 år
- 4) 30 år og over

Vi bruker også en enda finere inndeling bl.a. i en del figurer. Grupperingen(e) skiller seg fra den som ble brukt i forrige rapport. Da det uansett var grunn til å omarbeide denne noe⁴, fant vi den nevnte firedelte inndelingen hensiktsmessig både ut fra et ønske om større detaljeringsgrad og en jevnere fordeling av intervjuobjekter mellom gruppene. Om ikke annet presiseres, er det studentens alder ved årsskiftet 2005/2006 som legges til grunn, etter følgende formel: 2005 minus fødselsår. Dette er i samsvar med praksis den forrige rapporten.⁵ Ved sammenligninger med andre unge via Levekårsundersøkelsen 2004 brukes alder ved intervjuutidspunktet, fordi intervjuperioden for denne undersøkelsen var om høsten, nærmere bestemt august 2004-januar 2005 (Hougen 2005).

Ved sammenligninger med Levekårsundersøkelsen for studenter 1998 brukes også alder her ved neste årsskifte, da intervjuperiodene var noenlunde sammenfallende. Det er for øvrig viktig å merke seg at aldersstrukturen i Levekårsundersøkelsen for studenter 2005 skiller seg en del fra tilsvarende fordeling i 1998 (Tabell 3). Studentene er i 2005 generelt noe eldre, i gjennomsnitt 1,6 år, og det er særlig kvinnene som nå er eldre, i gjennomsnitt 2,1 år. Forskjellen blir ikke mindre om vi utelater de private høyskolene også i 2005. Dette vil være en feilkilde i sammenligninger for økonomiske variable, med mindre det kontrolleres for alder. En slik kontroll vil i tilfredsstillende grad være ivarettatt ved avgrensninger til "den idealtypiske student" (jf. side 17).

⁴ Dette dels på grunn av en spesifiseringsfeil. I tabellene var inndelingen tredelt med følgende dokumenterte og reelle inndeling i de to yngste gruppene: 1) "Inntil 25 år" inkluderer 25-åringene, mens 2) "25 til 29 år" egentlig omfatter aldersgruppen 26 til 29 år (Ugreninov og Vaage 2006).

⁵ Da intervjuperioden var lagt til tidlig vår 2005 (se Figur 23 side 68), faller alderen som benyttes i analysen bare i en av tre tilfeller sammen med alderen på intervjuutidspunktet, og studentene er i gjennomsnitt trekvart år yngre på intervjuutidspunktet (snittalder 27,0 år) enn ved påfølgende årsskifte (27,7 år).

Husholdningstype

Her bruker vi den samme inndelingen som i forrige delrapport (Ugreninov og Vaage 2006), og som er en gjenganger i Statistisk sentralbyrås levekårsanalyser m.m.:

- 1) *Enslig, ikke hos foreldre*
- 2) *Enslig, bor hos foreldre*
- 3) *Enslig forsørger*
- 4) *Par (gift/samboende) uten barn*
- 5) *Par (gift/samboende) med barn*

Vi har valgt å kalle variabelen husholdningstype heller enn "familiefase". Dette dels for å unngå misforståelser i og med at det er person og ikke familie som er den primære måleenheten i rapporten. En annen grunn er at ikke alle studenter "er innom" de forskjellige husholdningstypene. Gifte regnes som enslige dersom de ikke bor sammen. Enslige forsørgere og par kan bo hos foreldre.

Utdanningsinstitusjonstype

Utvalget er trukket fra totalt 23 skoler/læresteder. I analysene har vi valgt å dele disse inn i følgende grupper:

- 1) *universiteter (opprinnelige),*
- 2) *vitenskapelige høyskoler,*
- 3) *statlige høyskoler og*
- 4) *private høyskoler*

Kategoriseringen av de respektive lærestedene er vist i Tabell 1. To av lærestedene ble universiteter den 1/1 2005. Dette gjelder Universitetet i Stavanger, som tidligere het Høyskolen i Stavanger, og Universitetet for miljø- og biovitenskap, tidligere Norges landbrukshøyskole. Disse har vi ikke tatt med blant universitetene, men har valgt å klassifisere dem etter deres gamle status som henholdsvis statlig og vitenskapelig høyskole. For det første hadde den nye statusen som universitet bare vært gjeldende i noen få måneder da intervjuene ble gjort (se Figur 23), og studentene har fram til 1/1 2005 gått på en høyskole. For det andre gjelder de fleste opplysninger om økonomiske levekår i denne rapporten for 2004. For det tredje blir det lettere å sammenligne med 1998-undersøkelsen dersom vi bruker den gamle inndelingen. Inndelingen avviker dermed fra den forrige rapporten, der det ble skilt mellom 1) BI, 2) universiteter (inkludert de to nye) og 3) høyskoler, men er i samsvar med NIFU

STEPS analyser av det samme datamaterialet (Aamodt, Hovdhaugen og Opheim 2006). For mer informasjon om utvalget se side 66 f.f., og om de to nye universitetene i dokumentasjonsvedlegget, herunder spesielt note 13 og 14 på side 66.

Sentralitet

For å få innblikk i eventuelle levekårsforskjeller mellom storbystudenter og andre studenter har vi identifisert studenter som er tilknyttet læresteder som ligger i storbyer, nærmere bestemt i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger kommune (nummer 301, 1103, 1201 og 1601). Variabelen har dermed verdiene:

- 1) *Storby (inkl. Stavanger)*
- 2) *landet ellers*

Studiebrøk (studerer på heltid/deltid)

Det er i denne rapporten viktig å skille mellom studenter som studerer på heltid og studenter som (på grunn av inntektsgivende arbeid eller annet) har lavere studieintensitet. Informasjonen er her basert på følgende spørsmål: "Vil du si at du dette semesteret er heltidsstudent eller deltidsstudent?" Variabelen, som for øvrig drøftes av Aamodt, Hovdhaugen og Opheim (2006), har dermed verdiene:

- 1) *Heltid*
- 2) *Deltid*

Antall semestre

Variabelen som angir hvor mange semestre studenten har studert er basert på følgende spørsmål og presisering: "I hvor mange semestre har du vært registrert som student? Regn også med innværende semester, og eventuelle tidligere studieperioder".

Variabelen har vi gruppert slik:⁶

- 1) *Inntil 4 semestre*
- 2) *5 til 8 semestre*
- 3) *9 semestre eller mer*

Arbeidsinntekt

Selv om inntekt først og fremst er en avhengig variabel i denne rapporten, vil vi i kapitlene om økonomisk støtte fra familien og om økonomisk mestring skille mellom studenter med arbeidsinntekt (før skatt) over eller under medianinntekten som her er 55 000 kr.

Foreldres utdanningsnivå/"sosial bakgrunn"

I en del av analysene vil vi bruke opplysninger om foreldres utdanning. Disse er hentet fra register og gjelder utdanningen på det tidspunkt studenten (IO) var 16 år. Foreldrene kan derfor på intervjuetidspunktet ha tilegnet seg en høyere utdanning enn hva opplysningene her tilsier, men vi antar at dette kun gjelder unntaksvis. Utdanningsvariabelen følger 4-siffermalen i NUS (Statistisk sentralbyrå 2000), og er i analysene forenklet til første siffer, som indikerer

utdanningsnivå 0 til 8. Vi har satt en grense mellom nivå 5 og 6 for hva som er "høyere utdanning". Nivå 6 tilsvarer universitets- eller høyskoleutdanning I (14-17 år). Vi har til denne rapporten utarbeidet en indeks med tre verdier som angir hvor mange av foreldrene som har universitets- eller høyskoleutdanning.

Verdiene er her:

- 1) *ingen av foreldrene*
- 2) *den ene av foreldrene*
- 3) *begge foreldrene*

Studenter som ikke har begge foreldrene i live, eller der opplysninger om utdanning mangler, holdes utenfor analysen for denne variabelen (gjelder 8 prosent).

"Idealtypisk student"

Vi har sett at studentene i utvalget er veldig forskjellige. Foruten å beskrive og forklare mangfoldet, kan det være behov for en mer håndfast studenttype i analysene. I tillegg til å kartlegge forskjeller i økonomiske levekår innen studentmassen sett på bakgrunn av de ovenfor nevnte bakgrunnsvariable hver for seg, vil vi derfor se på en mer konkret studenttype. Denne er sammensatt av utvalgte verdier på flere av bakgrunnsvariablene. Vi har her - eksklusivt for denne rapporten - valgt oss ut *enlige i alderen 20-24 år som ikke bor hos foreldrene og som studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø*. Denne gruppen, som vi kaller den "idealtypiske student", utgjør 276 personer eller 13 prosent av 2005-utvalget (nettutvalget) og 280 personer, som også utgjør 13 prosent, av 1998-utvalget⁷. Selv om vi herved bare dekker et lite mindretall av studentene, representerer gruppen et tilstrekkelig statistisk grunnlag for å gjøre pålitelige beregninger. Samtidig faller gruppen innenfor det de fleste vil oppfatte som en "student". En viktig begrunnelse for avgrensningen er at den forenkler sammenligningene mellom 2005 og 1998, og gjør disse mer pålitelige. Når vi holder oss til den "idealtypiske student", reduseres faren for at endringer i studentmassen som følge av forandringer i utvalg og utvalgsriterier mistolkes som substansielle endringer i studenters levekår. På samme måte vil avgrensningen forenkle sammenligningene med befolkningen ellers, som da vil kunne begrenses til andre enlige 20-24-åringer som ikke bor hjemme hos foreldrene.

1.7. Kilder til usikkerhet

Levekårsundersøkelsen for studenter 2005 er en omfattende undersøkelse med et betydelig antall intervjuobjekter, en høy svarprosent og generelt svært høy kvalitet i alle ledd (side 66). Likevel må analyseresultatene - som i alle spørreundersøkelser - tolkes

⁶ Inndelingen skiller seg noe fra den forrige rapporten (Ugreninov og Vaage 2006), der det var en trykkfeil i alle tabellene ("under 3 semestre" var egentlig under 6 semestre, dvs. under 3 år).

⁷ Til 1998-undersøkelsen trakk man forholdsvis mange fra læresteder med få elever, og forholdsvis få fra læresteder med mange for eksempel universiteter. I analysene må derfor datamaterialet vektas for å kompensere for dette. De 280 "idealtypiske" universitetsstudentene "tilsvarer" dermed 315 personer.

med forsiktighet. Foruten de begrensninger som ligger i selve utvalgstrekkningen gjelder - som for alle undersøkelser som er basert på generalisering fra et utvalg - et visst statistisk "slingringsmonn" som kan beregnes på grunnlag av Tabell 55 på side 70. Det vises for øvrig til usikkerhet knyttet til frafall, utvalgsskjevhet og utvalgsvarians på side 68 og utover. Innledningsvis er det verdt å peke på spesielle kilder til usikkerhet for undersøkelsen(e) om studenters levekår og de analysene som er gjort i denne rapporten.

Registertall gjelder 2004

Registertallene for inntekt, studielån, stipend og studiegjeld som analysen bygger på gjelder for inntektsåret 2004, og ikke for 2005 som er året da intervjuene ble foretatt. Det faktum at registertall for 2005 ennå ikke var tilgjengelige under analysearbeidet er én årsak til dette. Da tallene for lån og gjeld gjelder per 31.12. 2004 og intervjuperioden var konsentrert til første halvår 2005 (se side 68), er likevel avstanden i tid mellom registrering og intervju kortere enn om tilsvarende tall for 2005 hadde blitt lagt til grunn. 7 av 10 studenter var studenter i hele 2004, og bare 3 prosent var ikke studenter i 2004 overhodet. De konvensjonelle inntektene er riktignok noe høyere for dem som ikke var studenter i hele 2004, i alle fall gjelder dette arbeidsinntekt (Tabell 10). Men *disponibelt beløp er ikke høyere*. I og med at innteks-, gjelds- og studie-situasjon kan ha endret seg i andre halvår, ville 2005-tall uansett ikke vært ideelle som indikator på inntekten eller gjelden på intervjutidspunktet, og dermed for "studenter". Uansett er det verdt å ha i mente at *registertallene gjelder for 2004, og derfor ikke alltid er helt dekkende for studentenes nåværende inntektsmessige, lånemessige eller gjeldsmessige situasjon*.

Uregistrerte inntekter m.m.

Det er verdt å minne om at registertallene for inntekt som brukes i denne rapporten selvfølgelig ikke fanger opp eventuelle uregistrerte inntekter. Dersom studenter har en del slike inntekter (herunder fra arbeid for foreldre og slekt og venner ellers m.m.), blir tallene i denne rapporten som er basert på registrert inntekt for lave i et levekårsperspektiv. I den grad studenter har en større eller mindre andel slike uregistrerte inntekter enn andre grupper, vil sammenligninger med andre grupper bli mer eller mindre usikre. Se for øvrig avsnittet "Om sterkt avvikende inntektstall" på side 62.

Uklart husholdningsbegrep

Hvilket husholdningsbegrep studentene har hatt er noe uklart. Dette er blant annet relevant for referanserammen ved spørsmål om utgifter og forbruk. Vi vet ikke hvor nøye intervjuerne presiserte at studenten bare skulle regne med samboer, ektefelle og barn som man *bor sammen med* til husholdningen. Det er uvisst om studenter som bor i ulike former for kollektiv svarer for hele kollektivet, eller bare sin del av

utgiftene når de blir bedt om å oppgi boutgifter, matutgifter osv.

Utstrakt intervjuperiode

Fordi intervjuperioden strakk seg over flere måneder, vil studentene som er intervjuet befinne seg i forskjellige faser i studiet og semesteret (se side 68). Dette vil bl.a. kunne redusere verdien av svarene på spørsmål om hvilke økonomiske overføringer man har fått fra familien "hittil i år". Vi må for øvrig generelt være på vakt mot "fiktive forskjeller" mellom ulike studiesteder eller landsdeler e.l. i den grad studenter fra ulike steder har blitt intervjuet på ulike tidspunkt.

Levekårsendringer 1998-2005

Resultater av sammenligninger mellom 2005- og 1998-undersøkelsen må også tolkes med forsiktighet. I tillegg til at målpopulasjon/utvalg, intervjuperiode og andelen telefonintervjuer ikke er identiske (jf. side 11), er enkelte spørsmålsformuleringer og særlig spørsmålsrekkefølge noe endret. For detaljer om dette, se Gulbrandsen (2006) og Gulløy, Opdahl og Øyangen (1998). Dette er gjort for å forbedre svar kvaliteten, men vil kunne svekke sammenligningsmulighetene noe.

1.8. Oppsummering

I dette kapitlet har vi beskrevet problemstilling, data-grunnlag og de analysevariablene og bakgrunnsvariablene som benyttes i rapporten. Vi har også diskutert kilder til usikkerhet, og tatt forbehold om dette. Vi har sett at studentene er en sammensatt gruppe, hvorav en betydelig andel synes å være "etablerte". En av fire er over 30 år, fire av ti er gifte eller samboende, og vel en av fem har barn. Dette gjør det viktig å ta studentenes livsfase i betraktning når vi ser hvordan variasjon og ulikhet i studenters økonomi henger sammen med andre kjennetegn ved studentene. Gjør vi ikke det, vil forskjeller mellom grupper lett kunne (feil)tolkes som forårsaket av at de tilhører bestemte grupper, for eksempel deltidsstudenter, mens forskjellene skyldes generell livsfaseavhengig økonomisk ulikhet.

2. Inntekts- og gjeldsforhold

Dette kapitlet kartlegger studentenes inntektssituasjon og gjeldsforhold. Vi ser både på hva studentene har av inntekter fra arbeid m.m. og hva de tar opp av studielån og får i stipend. Vi skal videre se hvor mye studiegjeld og eventuelt annen registrert lånegjeld studentene har. Det gjøres også enkle sammenligninger med befolkningen ellers og med studenter i 1998.

2.1. Lån, stipend og inntekter i studenthusholdningene

Svært få studenter lever av lån og stipender alene, og det er også en viss andel av studentene som ikke tar opp lån. Noen tar lønnet arbeid i ferier, andre har inntekter av arbeid gjennom studiesemestret. En del får også ytelser fra familien. I dette avsnittet skal vi se på omfanget av ulike kilder til livsopphold, yrkesinntekt og ytelser fra Statens lånekasse for utdanning basert på informasjon fra ulike registre.

De inntektskomponentene vi har tatt utgangspunkt i her er det som innrapporteres til offentlige registre, og vil omfatte yrkesinntekt, lån og stipend samt andre overføringer, som for eksempel bostøtte, dagpenger og forsørgerstønader. I kapittel 4 er ytelser fra den nærmeste familie behandlet spesielt.

På side 27-32 og i Tabell 40 - Tabell 48 på side 63 og utover analyseres studentenes *egne* inntekter, mens kapitlet ellers fokuserer på inntektene i studentens husholdning. Tabell 40 viser at 39 prosent av gjennomsnittsstudentens personlige "disponible beløp" (på 147 000 kroner i 2004) er lån og stipend fra Lånekassen. Da 4 av 10 studenter er gift eller samboende, gir de individbaserte tallene ingen fullgod innsikt i studentenes levekår (Lyngstad 1999).

I Tabell 4 viser vi inntektskomponenter, skatt, lån og stipend fra Statens lånekasse for utdanning til *studenthusholdningene* - en-persons- så vel som flerpersonshusholdninger. Tallene gjelder med andre ord her de *samlede beløp for intervjuobjektet og eventuell ektefelle/samboer* (men ikke eventuelle inntekter fra andre i husholdningen, for eksempel

kollektivmedlemmer, voksne barn, søsken m.m.). I andre sammenhenger, som for eksempel i Figur 2, er det brukt en såkalt ekvivalensskala, se side 15.

I undersøkelsen ble det ikke spurt spesielt om partner eller ektefelle var student. Derfor er gruppene studentpar uten/med barn i Tabell 4 identifisert ved at partner har fått lån fra Statens lånekasse for utdanning i 2004. Vi kan ikke utelukke at flere enn de som i tabellen er karakterisert som studentpar, faktisk er det. Det gjelder der partneren ikke mottar ytelser fra Statens lånekasse for utdanning.

I Tabell 4 er sammenhengen mellom de ulike størrelsene definert på følgende måte:

Arbeidsinntekt (før skatt)
 + Kapitalinntekt
 + Skattepliktige overføringer
 + Skattefrie overføringer (inklusive stipend)
 (= Samlet inntekt)
 - Skatt
 = Inntekt etter skatt
 - Renteutgifter og boliginntekter m.m.
 + Studielån
 = Disponibelt beløp

I Tabell 5 viser vi gjennomsnittlige ytelser fra lånekassen i prosent av disponibelt beløp for de ulike studentgruppene. Dette gjelder fortsatt studenthusholdningene, slik at samboers/ektefelles eventuelle lån og stipend er inkludert i tallene.

I Tabell 4 og Tabell 5 er de som ikke får eller har tatt opp lån og/eller stipend tatt med i grunnlaget for beregning av gjennomsnittstallene - satt som *null* i lån og/eller stipend. Gjennomsnittsbetøpene for de som faktisk har lån og/eller stipend vil derfor være noe høyere enn det som går fram av Tabell 4. Stipend inngår i inntektsdataene i skatteregisteret som skattefrie overføringer, og er derfor inkludert i kolonnen som er benevnt som "Skattefrie overføringer".

Tabell 4 Gjennomsnittlige inntekter, skatt og ytelser fra Statens lånekasse for utdanning, og totalt disponibelt beløp for studenthusholdningene etter studentgruppe. 1000 kroner 2004

	Arbeidsinntekt før skatt	Skattepl. overf. og kapitalinntekt	Skattefrie overføringer	Skatt	Inntekt etter skatt	Lån fra lånekassen	Disponibelt beløp
Alle	185	31	32	50	198	42	227
Kjønn							
Menn	134	29	28	32	159	45	195
Kvinner	219	32	34	62	223	40	248
Aldersgruppe							
Inntil 22 år	80	15	23	14	104	40	142
23-24 år	107	6	31	20	124	54	174
25-29 år	167	27	33	39	188	47	223
30 år og over	372	71	39	122	361	29	358
Husholdningstype							
Enslige, ikke hos foreldre	68	20	23	14	97	41	136
Enslige hos foreldre	60	7	7	10	64	36	99
Enslige forsørgere	85	87	76	28	219	37	241
Par uten barn	288	32	32	74	278	55	315
Herav studentpar uten barn	158	15	49	27	195	87	276
Par med barn	478	55	54	149	438	33	430
Herav studentpar med barn	184	61	118	49	315	65	356
Utdanningsinstitusjon							
Universitet	138	14	31	33	150	45	186
Vitenskapelig høyskole	104	12	29	22	123	43	163
Statlig høyskole	224	35	34	63	230	38	251
Privat høyskole	178	73	27	51	228	53	270
Sentralitet							
Storby	150	17	29	38	159	44	194
Landet for øvrig	212	41	34	60	228	41	252
Studerer hel/deltid							
Heltid	145	30	32	37	170	46	205
Deltid	441	37	30	132	376	20	364
Antall semestre							
0-4 semestre	145	29	28	37	166	39	194
5-8 semestre	175	27	36	46	192	48	228
9 og flere semestre	264	39	33	76	258	39	279
"Idealtypisk student"	47	3	25	5	71	42	112

Tabell 5 Gjennomsnittlige ytelser til studenthusholdningene fra Statens lånekasse, ytelsene som andel av totalt disponibelt beløp i 1000 kroner 2004. Antall respondenter i hele utvalget, og andel studenthusholdninger som har lån og/eller stipend

	Ytelser fra lånekassen i alt (lån og stipend)	Ytelser fra lånekassen som andel av disponibelt beløp	Antall i utvalget	Andel student-husholdninger med lån/stipend
Alle	64	28	2262	86
Kjønn				
Menn	68	35	910	87
Kvinner	62	25	1352	85
Aldersgruppe				
Inntil 22 år	62	44	573	94
23-24 år	83	48	496	97
25-29 år	73	33	607	89
30 år og over	42	12	586	65
Husholdningstype				
Enslige, ikke hos foreldre	63	46	1121	93
Enslige hos foreldre	43	43	153	74
Enslige forsørgere	51	21	116	72
Par uten barn	86	27	499	87
Herav studentpar uten barn	136	49	200	100
Par med barn	53	12	373	74
Herav studentpar med barn	140	39	34	100
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	71	38	767	90
Vitenskapelig høyskole	68	42	104	88
Statlig høyskole	58	23	1163	83
Privat høyskole	73	27	228	87
Sentralitet				
Storby	68	35	1006	88
Landet for øvrig	62	25	1256	85
Studerer hel/deltid				
Heltid	70	34	1957	91
Deltid	27	7	305	54
Antall semestre				
0-4 semestre	59	30	930	89
5-8 semestre	74	32	771	89
9 og flere semestre	61	22	561	76
"Idealtypisk student"	68	61	276	99

Alle studentene i utvalget har hatt en eller annen form for inntekt i 2004. 86 prosent av alle studentene i undersøkelsen har mottatt ytelser fra Statens lånekasse for utdanning, og av de som har mottatt ytelser fra lånekassen, er det ikke alle som har fått eller valgt maksimalytelsene. Det avspeiles i gjennomsnittsbeløpene for lån og stipend.

Sett under ett er gjennomsnittsytelsen fra lånekassen, lån og stipend, 64 000 kroner. I dette er også partners eventuelle lån og/eller stipend inkludert. Medianen er 80 000 kroner, som tilsvarer maksimalbeløpet i 2004. Dette er naturlig da over halvparten av studentene har fullt lån og stipend. I gjennomsnitt har alle studenter under ett ytelse fra lånekassen i forhold til disponibelt beløp på 27 prosent, eller godt og vel en fjerdedel av disponibelt beløp. Ytelsesandelen er lavere for kvinner

enn for menn, 23 prosent for kvinner og 33 prosent for menn. Dette kan henge sammen med at kvinner som studerer i større grad enn mannlige studenter er etablert i familieforhold der inntekter fra ektefelle eller samboer gjør at ytelsesandelen er lav.

Innen aldersgruppene har de eldste studentene en ytelsesandel på 12 prosent. De to yngste aldersgruppene har en ytelsesandel på 44-48 prosent, om lag fire ganger så mye som de eldste studentene.

Blant husholdningstypene har par med barn også lave gjennomsnittsytelser fra lånekassen, og regnet i prosent av disponibelt beløp utgjør ytelsene 12 prosent. Enslige forsørgere mottar ytelser som utgjør 21 prosent av disponibelt beløp, gjennomsnittlig ca. 51 000 kroner.

Studentpar uten barn og studentpar med barn uten barn har ytelser fra lånekassen som utgjør henholdsvis 48 og 37 prosent av disponibelt beløp, og i gjennomsnitt utgjør dette henholdsvis 136 000 og 140 000 kroner. Det at disse beløpene synes å være svært høye må ses i sammenheng med at gruppen "studentpar" er definert med utgangspunkt i at partneren også har tatt opp lån.

Deltidsstudent-husholdningene har i gjennomsnitt 27 000 kroner i lån og stipend. Regnet som andel av disponibelt beløp utgjør gjennomsnittlige ytelser fra lånekassen for disse husholdningene bare 7 prosent.

86 prosent av studentene i undersøkelsen har mottatt ytelser (lån og/eller stipend) fra Statens lånekasse. Dette er noenlunde likt for kvinner og menn. Andelen av studenter over 30 år som har mottatt ytelser fra lånekassen er vesentlig lavere enn for yngre studenter.

Blant enslige studenter er det 93 prosent som mottar ytelser fra lånekassen, og dette utgjør ca 46 prosent av disponibelt beløp til livsopphold. 74 prosent av studenter som er enslige forsørgere mottar ytelser fra lånekassen.

"Den idealtypiske student" har lån og stipend som utgjør 61 prosent av disponibelt beløp, og 99 prosent har lån og/eller stipend.

Det er kanskje overraskende at ytelsene fra lånekassen er så vidt beskjedne slik det går fram av tabell 5. Spesielt kunne man forvente at den "idealtypiske studenten" hadde en større andel ytelser fra lånekassen enn 60 prosent. Vi vil se litt nærmere på forholdet.

I undersøkelsen ble det spurt hvorvidt respondentene arbeidet ved siden av studiene, i helgene og om sommeren. Svarene viser at 55 prosent av studentene i gruppen "den idealtypiske student" hadde sommerjobb i 2004. Gjennomsnittlig varighet er 6 uker, og det gir ca. 30 000 timer totalt for alle som hadde sommerjobb i 2004 i denne gruppen. Ca. 42 prosent av studentene i denne gruppen svarte at de arbeidet, og omfanget var ca. 10 timer per uke i 40 uker, til sammen gir dette anslagsvis 40 000 timeverk for hele gruppen idealtypiske studenter. Til sammen vil sommerjobb og arbeid i semestret utgjøre ca. 70 000 timeverk. Vi kan dermed anslå gjennomsnittlig antall timeverk per student per år til ca. 254. Gjennomsnittsinntekten i gruppen var 47 000 kroner, og vi kan da få et time-lønnsanslag (brutto) på 185 kroner, noe som avgjort ikke er urealistisk. Det er med andre ord en god sammenheng mellom inntektsdataene og det denne gruppen av studenter har oppgitt av antall timer med lønnet arbeid.

2.2. Fra hånd til munn?

I spørreundersøkelsen ble studentene spurt om hvor store utgifter husholdningen hadde til ulike formål, alt fra ukentlige og månedlige beløp til halvårlige og årlige. Utgiftene omfattet:

- dagligvarer
- klær, og skotøy og sportsklær
- telefoni og Internett
- medlemskap i idrettsforeninger, trimgrupper, bruk av treningsstudio og svømmehall
- alle typer sportsutstyr unntatt sportsklær
- helsepleie
- alkoholholdige drikkevarer
- tobakk og tobakkvarer
- studentkantiner
- kafè-, pub- og restaurantbesøk
- musikk-, bilde- og filmprodukter
- billetter til kino, teater, konserter osv.
- aviser, blader og bøker
- motorkjøretøyer
- hjemreiser
- feriereiser
- PC
- sykkel
- tv, videospiller, dvd-spiller, radio osv.
- hvitevarer
- innbo som møbler, lamper, golvtepper osv.
- studielitteratur
- studiemateriell
- spesielle materialer
- avgifter og/eller gebyrer knyttet til studiene
- utgifter til kollektivtransport inklusive taxi
- utgifter til tilsyn med barn
- boutgifter, dvs. utgifter til lys og oppvarming, husleie, fellesutgifter, renter og avdrag

I tabell 6 er alle utgifter omregnet til årlige beløp, og summert til størrelsen *totale utgifter* - alle utgifter gjennom året basert på de utgiftspostene som er spesifisert ovenfor.

Dersom vi kan forutsette at underestimert av ukentlige og månedlige utgifter er noenlunde jevnt fordelt og ikke systematisk ulikt for ulike grupper av varer og tjenester⁸, kan det være av interesse å se hvor mye budsjettet kan strammes inn i nødfall. Vi betrakter *dagligvarer, klær/skotøy, helsepleie, telefoni, studielitteratur/studieavgifter mv., kollektivtransport, hjemreiser, utgifter til tilsyn med barn og boutgifter* som nødvendige goder.

⁸ Denne forutsetningen gjelder ikke alltid. Fra Forbruksundersøkelsene er det for eksempel avdekket at utgifter til alkohol underrapporteres.

Tabell 6 Utgifter til nødvendige goder, totale utgifter og disponibelt beløp inkl. renter i 1000 kroner i studenthusholdningene. Andel nødvendige goder av totale utgifter og totale utgifters andel av disponibelt beløp i prosent (disponibelt beløp gjelder 2004)

	"Nødvendige utgifter"	Totale utgifter	Nødvendige goders andel av totale utgifter	Totale utgifters andel av disponibelt beløp, husholdningsnivå
Alle	132	194	69	81
Kjønn				
Menn	124	186	67	91
Kvinner	138	200	70	76
Alder				
20-22 år	94	138	68	96
23-24 år	114	167	69	94
25-29 år	131	193	69	82
30 år og over	187	272	69	70
Husholdningstype				
Enslig, ikke hos foreldre	98	143	70	104
Enslig, hos foreldre	48	88	56	88
Enslige forsørgere	165	232	72	91
Par uten barn	163	241	69	72
Herav studentpar uten barn	160	226	72	80
Par med barn	219	316	69	67
Herav studentpar med barn	175	248	71	65
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	123	177	70	91
Vitenskapelig høyskole	113	166	69	100
Statlig høyskole	141	208	68	78
Privat høyskole	130	193	68	69
Sentralitet				
Storby	126	181	71	89
Landet ellers	137	205	67	76
Studerer hel/deltid				
Studerer på heltid	124	181	69	84
Studerer på deltid	188	279	67	70
Antall semestre studert				
Inntil 4	119	174	69	85
5-8	136	198	69	82
9 eller mer	151	222	69	75
"Idealtypisk student"	94	132	72	117

Som mindre nødvendige goder har vi tatt med de øvrige utgiftspostene ovenfor, dvs. *alkohol, tobakk, sport, musikk, billetter til forestillinger, aviser og magasiner, kafébesøk, motorkjøretøyer, feriereiser, PC, sykkel, hvitevarer og møbler etc.* Dette er kanskje en streng avgrensing, man kan hevde at studenter for eksempel trenger PC. Imidlertid har vel alle studenter en PC i dag, selv om det ikke alltid er slik at den er av nyeste årgang, og dessuten har 86 prosent av studentene svart at de disponerer IT-utstyr på lærestedet. Poenget med å si at de godene som er oppramset foran ikke strengt tatt er nødvendige, er å prøve å si noe om hvorvidt studentene lever "helt på marginen".

I tabellen er også disponibelt beløp *inklusive renteutgifter* for husholdningen med, og det er av interesse å se hvorvidt anslagene på forbruksutgiftene til sammen vil kunne være i nærheten av det de disponerer av penger. Grunnen til at vi har inkludert renteutgifter i disponibelt beløp i tabell 6 er at renteutgiftene også er med i forbruksutgiftene. Inntektstallene er fra 2004 og forbrukstallene fra 2005, noe som i praksis neppe vil være av stor betydning.

Det er grunn til å tro - særlig for par - at intervjuobjektet ikke har full oversikt over hva *husholdningen* betaler for ulike varer og tjenester - dette var spørsmålsstillingen i intervjuet. Dette viser seg også i tabell 6.

Tabell 6 viser at enslige har angitt totale utgifter i prosent av disponibelt beløp til 104 prosent, mens de som har ektefelle eller samboer vurderer totalutgiftene til om lag 70 prosent av det beløpet de faktisk har disponibelt. Dette forholdet avspeiles også i at kvinner har estimert totale utgifter som andel av disponibelt beløp til 76 prosent - hvis vi beregner for *enslige* kvinner, er andelen 97 prosent, noe som viser at oversikten er bedre i énpersonshusholdningene. I likhet med de enslige studentene "treffer" også de yngste studentene godt med et anslag på 96 prosent - yngre studenter er da også i større grad enslige sammenlignet med eldre studenter.

Ser vi på alle studenter under ett, har de et anslag på sin husholdnings totale utgifter på 194 000 kroner i gjennomsnitt. Av dette utgjør "nødvendige goder" som andel av totale utgifter i underkant av 70 prosent. Disponibelt beløp, dvs. inntekter og ytelser fra lånekassen utgjør 241 000 kroner, og totale utgifter er anslått til vel 80 prosent av disponibelt beløp.

Likevel er det i store trekk samsvar mellom totale utgifter og disponibelt beløp, med de forklaringer som kan gis for problemene med å angi forbruksutgiftene i husholdninger med flere personer.

Disponibelt beløp inneholder imidlertid ikke overføring av penger (gaver) fra for eksempel foreldre. Slike ytelser er det gjort nærmere rede for i kapittel 4.

For alle studenthusholdninger under ett er det noe å gå på om det skulle knipe - de godene som ikke er strengt tatt nødvendige i henhold til Tabell 6 utgjør godt og vel 60 000 kroner per år i gjennomsnitt. For den "idealtypiske student" utgjør de godene som er mindre nødvendige 38 000 kroner. Det synes ikke å stå i motsetning til at 56 prosent av studentene svarte at de kunne klare å betale en uforutsett utgift på 5000 kroner og at 74 prosent av studentene en sjelden gang eller aldri har hatt problemer med å dekke løpende utgifter (jf. kapittel 5 på side 57).

Det forholdet at det er noe å gå på om økonomien tidvis skulle knipe er selvsagt ikke et argument for at studentene har det "for godt". Studentenes inntekt og økonomi sammenlignes med andre grupper i samfunnet på side 28 og 59.

Rike og fattige

Vi har allerede vært inne på at studenter er svært forskjellige. Også innenfor hver gruppe er det stor spredning, spesielt i inntektene, noe som vil slå sterkt ut i gjennomsnittlig disponibelt beløp. I Figur 2 viser vi hvordan disponibelt beløp, fordeler seg for enslige studenter, enslige forsørgere og for ektefeller/samboende. Disponibelt beløp er omregnet til en ekvivalensskala. Utgangspunktet er Tabell 4 som gir anslag for husholdningenes disponible beløp. Studenthus-

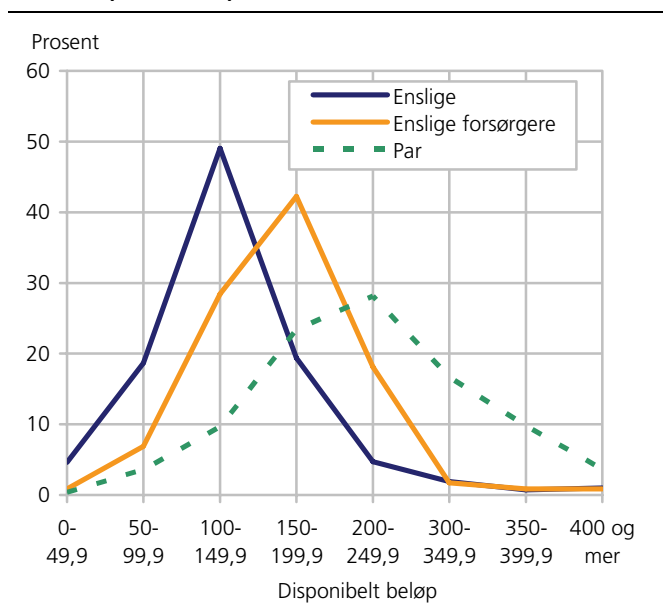
holdningenes disponible beløp er delt på kvadratroten av antall personer i husholdningen for å gi et anslag på personlig disponibelt beløp.

Disponibelt beløp for svært mange av de enslige studentene ligger i intervallet 100 000-149 000 kroner. For enslige forsørgere er det en stor del som har et disponibelt beløp per person i intervallet 150 000-199 000 kroner. Avvikene i fordelingen rundt disse intervallene er også forholdsvis små når vi sammenligner med verdiene for studenter som har ektefelle eller samboer. Forholdsvis mange av studentene som har ektefelle eller samboer har et brutto disponibelt beløp i intervallet 200 000-249 000 kroner, men det er også en forholdsvis stor del som ligger i intervallet 150 000-199 000 kroner. Fordelingen for ektefeller/samboere er "flatere" enn for enslige studenter - det er større spredning i disponibelt beløp blant disse sammenlignet med enslige studenter.

2.3. Gjeld, lån

Vi har hentet inn opplysninger om gjeld, lån og stipend fra Statens lånekasse for utdanning. Disse dataene gjelder per 31/12-2004, og dataene er koblet til data fra studentenes levkårsundersøkelse. Det har ikke vært mulig å koble til data fra 2005 før denne rapporten skulle ferdigstilles. Derfor er ikke opplysningene helt representative for situasjonen i første halvdel av 2005 da intervjuene ble utført. Dette kan gi et feilaktig bilde av de studentene som begynte studiene høsten 2004. En del av disse har gjeld for høstsemestret 2004, og ikke for hele 2004. For de aller fleste studenter som begynte å studere i første semester 2004 eller tidligere, vil gjeld fra 2004 gjelde for hele året.

Figur 2 Prosentvis andel studenter etter brutto disponibelt beløp (1000 kroner)

Tabell 7 Personlig gjeld til lånekassen i 1000 kroner for studenter i ulike grupper, gjennomsnitt og median per 31/12-2004, og antall som har gjeld

	Gjeld, gjennomsnitt		Gjeld, median		Antall som har gjeld
	Hele utvalget	De som har gjeld	Hele utvalget	De som har gjeld	
Alle	128	139	118	135	2069
Kjønn					
Menn	133	144	124	138	842
Kvinner	124	136	108	129	1227
Alder					
20-22 år	68	73	50	55	537
23-24 år	144	146	140	141	488
25-29 år	187	197	193	202	576
30 år og over	110	138	88	118	468
Husholdningstype					
Enslig, ikke hos foreldre	131	137	123	133	1073
Enslig, hos foreldre	93	118	50	96	120
Enslige forsørgere	131	152	131	143	100
Par uten barn	143	154	138	140	463
Par med barn	109	130	91	115	313
Utdanningsinstitusjon					
Universitet	151	160	138	142	724
Vitenskapelig høyskole	146	160	139	141	95
Statlig høyskole	108	120	92	105	1045
Privat høyskole	140	156	138	151	205
Sentralitet					
Storby	143	154	138	140	930
Landet ellers	116	127	98	118	1139
Studerer hel/deltid					
Studerer på heltid	133	141	127	138	1850
Studerer på deltid	90	125	54	105	219
Antall semestre studert					
Inntil 4	71	78	58	68	850
5-8	143	155	144	150	713
9 eller mer	199	220	222	234	506
"Idealtypisk student"	106	106	93	93	276

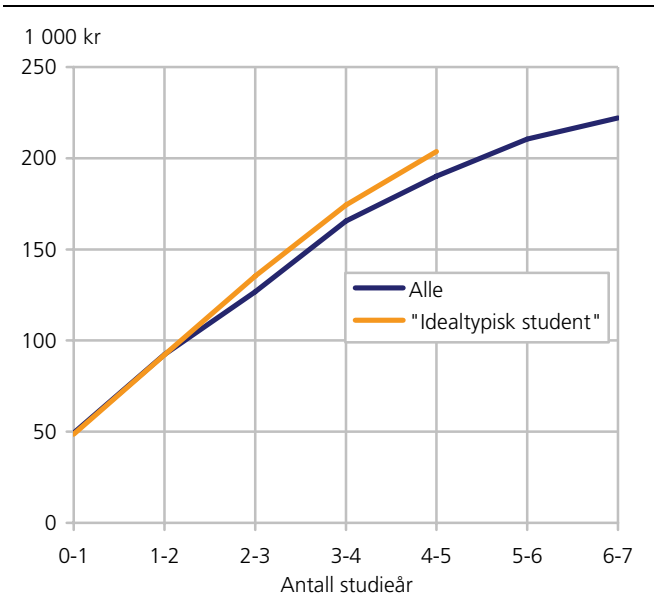
2.4. Studiegjeld

Tabell 7 viser gjeld til Statens lånekasse for utdanning per 31/12 2004 for ulike grupper av studenter - dette gjelder respondentens gjeld og ikke samlet gjeld i de tilfellene der samboer/ektefelle er eller har vært student. 91 prosent av de studentene som omfattes av undersøkelsen har gjeld til lånekassen, og gjennomsnittstudenten har ca 128 000 kroner i gjeld, beregnet på grunnlag av hele utvalget. Mannlige studenter har noe større gjeld enn kvinnelige studenter, og gjelden er høyere dess eldre studentene er, med unntak av studenter som er 30 år eller mer, som har vesentlig lavere gjeld enn studenter i alderen 23 til 29 år. Dette må dels ses i sammenheng med at studenter som er 30 år og mer ofte er personer som får betaling for etterutdanning fra arbeidsgiver, eller har partner som sørger for en økonomisk basis.

Gjennomsnittlig gjeld varierer mellom studenter i ulike husholdningstyper. Gruppene enslige studenter og enslige studenter som er forsørgere har begge ca 131 000 kroner i gjennomsnittlig gjeld. Enslige studenter som bor hos foreldrene har lavest gjeld av alle, ca 93 000 kroner. Størst er gjelda for de studentene som tilhører kategorien par uten barn - ca 143 000 kroner. Respondentene i kategorien par med barn har nest lavest gjeld, i gjennomsnitt ca 109 000 kroner beregnet for hele utvalget - de som har og de som ikke har gjeld.

Høyskolestudenter har mindre gjeld enn studenter ved universitetene. BI-studentene har høyest gjeld, 151 000 kroner i gjennomsnitt, eller ca 6 prosent mer enn for de som tar utdanning ved universitetene, og 38 prosent mer enn for de som tar høyskole.

Figur 3 Gjeld til Statens lånekasse for utdanning etter antall studieår

Nærmere om gjeldsutvikling og studietid

I Tabell 7 er gjeld etter alder og antall semestre vist i grovinndelte grupper. Når vi ser bort fra gruppen studenter over 30 år, øker gjelda både med alder og antall semestre. I Figur 3 har vi presentert gjeldsutviklingen etter en finere inndeling - antall studieår - for alle studenter under ett og "den idealtypiske student" i form av gjennomsnittlig gjeld for hver årsgruppe. Vi har beregnet gjennomsnittlig gjeld etter antall år for alle studenter under ett og for den "typiske" student - enslig, yngre student som ikke bor hos foreldre, og som studerer ved universitetene. Begge kurvene stiger, men veksten er avtagende med antall studieår. Årsaken til at kurven for den "typiske student" avsluttes ved fem år er at denne studenten er maksimalt 24 år slik vi har definert ham/henne, og kan følgelig normalt ikke ha kommet lenger enn til femte året i studiene.

2.5. Forventet gjeld etter endt utdanning

Studentene ble spurt om hvor høy studie gjeld de regnet med å ha etter endt studium. For hele utvalget av studenter er gjennomsnittlig forventet gjeld etter utdanning ca 228 000 kroner. Mannlige studenter forventer i gjennomsnitt å ha ca 10 prosent høyere gjeld etter utdanningen enn kvinnelige.

I aldersgruppene til og med 29 år er det bare små variasjoner i forventet gjeld etter endt studium, fra ca 252 000 til 264 000 kroner i gjennomsnitt. Studenter som er 30 år og mer forventer en gjeld som er vesentlig lavere, mer enn 100 000 kroner mindre, ca 43 prosent mindre enn lavest forventede gjeld blant de øvrige aldersgruppene. Dette må ses i sammenheng med at disse eldre studentene ofte har en økonomisk basis i et familieforhold, og at mange sannsynligvis er under etterutdanning med lønn.

Ved sammenligning mellom studenter i ulike husholdningstyper, forventer de enslige studentene som ikke bor hos foreldre høyest gjeld etter utdanning, ca 257 000 kroner. Respondentene i gruppen par uten barn oppgir en forventet personlig studie gjeld ca 8 prosent under dette. Enslige studenter som bor hos foreldrene forventer en gjeld på ca 217 000. Sett i forhold til en nåværende gjeld på 93 000 kroner virker dette høyt, noe som kan komme av at en del studenter starter studiet mens de bor i foreldrehjemmet, og siden velger annet bosted og eventuelt også studier på et annet sted. Enslige forsørgere og respondenter i gruppen par med barn forventer lavere studie gjeld ved avsluttet studium enn andre husholdningstyper.

Tabell 8 Forventet gjeld ved avslutning av studiene for ulike grupper av studenter i 1000 kroner. Gjennomsnitt, median og antall svar

	Gjeld etter studiet		Antall svar
	Gjennomsnitt	Median	
Alle	228	240	2229
Kjønn			
Menn	242	250	896
Kvinner	219	220	1333
Aldersgruppe			
Inntil 22 år	252	250	557
23-24 år	264	250	489
25-29 år	258	280	603
30 år og over	144	150	580
Husholdningstype			
Enslige, ikke hos foreldre	257	250	1101
Enslige hos foreldre	217	240	151
Enslige forsørgere	187	200	113
Par uten barn	236	250	494
Par med barn	148	150	370
Utdanningsinstitusjon			
Universitet	280	300	759
Vitenskapelig høyskole	285	300	101
Statlig høyskole	186	200	1145
Privat høyskole	239	250	224
Sentralitet			
Storby	245	250	1217
Landet for øvrig	208	200	1012
Studerer hel/deltid			
Heltid	245	250	1925
Deltid	121	90	304
Antall semestre			
Inntil 4	225	240	906
5-8 semestre	228	240	765
9 og flere semestre	233	250	558
"Idealtypisk student"	304	300	272

Universitetsstudentene forventer en studiegjeld på 280 000 kroner når de avslutter studiet. Studenter ved de vitenskapelige høyskolene forventer en gjeld ved avsluttet studium på 285 000 kroner. Det er godt og vel 50 prosent mer enn for studenter ved de statlige høyskolene, og 17 til 19 prosent mer enn hva studentene ved private høyskoler forventer.

Deltidsstudentene forventer en gjeld etter endt studium som er litt mindre enn halvparten av det heltidsstudentene forventer, men disse studentene skiller seg som vi alt har nevnt vesentlig fra andre studenter.

Forventet gjeld varierer lite mellom studenter med ulikt antall gjennomførte semestre.

Den ”typiske student”, ved universitetene i de største byene, 20-24 år, enslig, aleneboende og heltidsstudent, forventer den høyeste studiegjelden blant gruppene som omfattes av Tabell 8, gjennomsnittlig godt og vel 300 000 kroner.

2.6. Sterk sammenheng mellom inntekt og alder

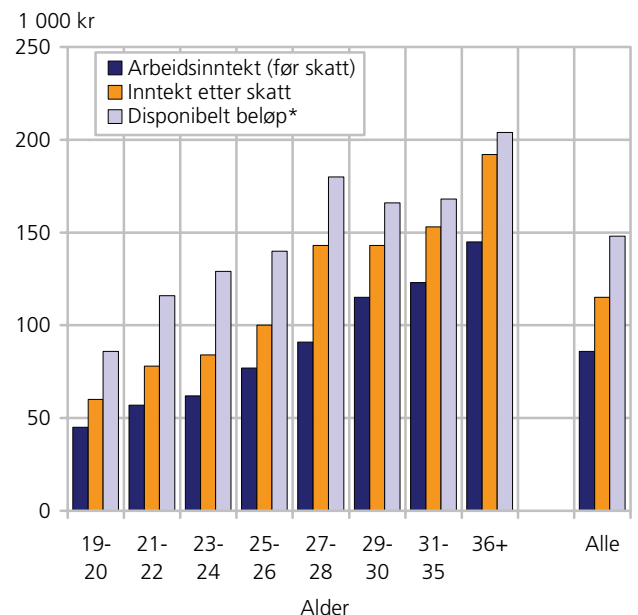
Alder er en høyst relevant forklaringsvariabel når vi ser på inntektsforhold. Figur 4 gir en oversikt over studentenes gjennomsnittlige egne inntekter i ulike aldersgrupper, målt ved ulike inntektsbegrep (jf. definisjoner på side 14). Vi ser at eldre stort sett har betydelig høyere inntekt enn yngre, uansett hvilket inntektsbegrep som legges til grunn, og hvilken aldersgruppe vi ser på. For eksempel har den eldste gruppen studenter tre ganger så høy arbeidsinntekt og over dobbelt så høyt disponibelt beløp som studenter i 19-20-årsalderen. Det er verdt å presisere at dette er en såkalt tverrsnittsframstilling over aldersfordelingen av inntekt på et gitt tidspunkt (2004), der aldersgruppene er representert av ulike fødselskohorter. Kurvene kan endres over tid og gir derfor ikke nødvendigvis et pålitelig bilde av hvordan inntektene endres med alder gjennom livsløpet.

Da sannsynligheten for at en er etablert i parforhold øker med alder, blir aldersforskjellene enda større for husholdningsinntekt i betydningen studentens pluss eventuell samboer eller samboende ektefelles inntekt (Figur 5). Vi ser at arbeidsinntektene samtidig øker en del (fordi ektefellen eller samboeren som regel ikke er student), og at dette særlig gjelder de eldste. Forskjellene mellom aldersgruppene flater noe ut igjen dersom man tar hensyn til antall husholdningsmedlemmer som skal dele på inntekten. Særlig gjelder dette dersom vi ganske enkelt deler husholdningsinntekten på antall personer i husholdet (Figur 6).

I Figur 6 har vi i tillegg lagt inn en ekvivalensskala som tar hensyn til at man deler vesentlige forbruksoder og at barn ikke trenger like mye penger som voksne.

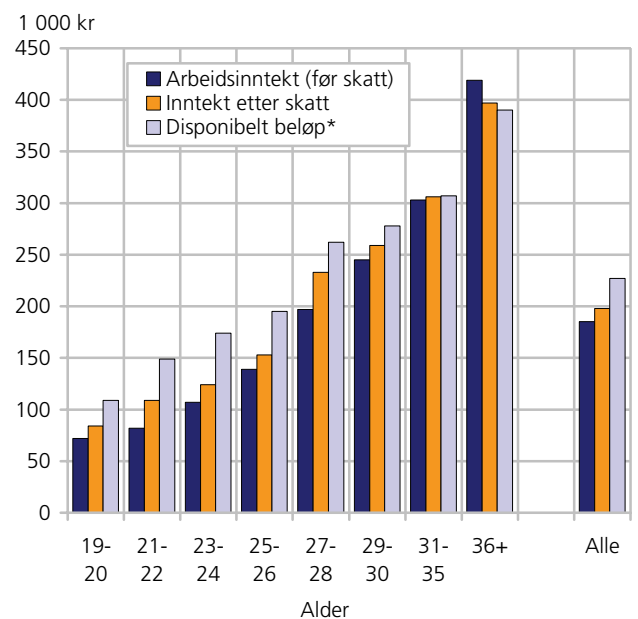
Dermed får vi et riktigere bilde av forbruksmulighetene i de ulike aldersgruppene, og vi ser at forskjellene blir noe større enn om vi kun deler på antall personer i husholdet. For mer om dette, se boksen og avsnittet ”Ekvivalent inntekt” på side 15.

Figur 4 Egen inntekt etter alder. Alle studenter. Gjennomsnitt. 2004. 1000 kroner

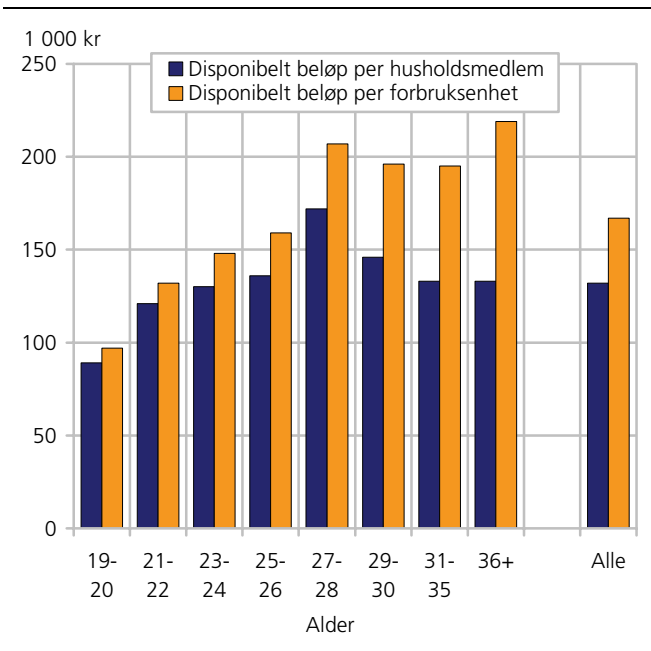
* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie

Figur 5 Husholdets inntekt etter studentens alder. Alle studenter. Inntekter fra andre enn ektefelle eller samboer er utelatt. Gjennomsnitt. 2004. 1000 kroner

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie

Figur 6 Inntekt per husholdsmedlem og per forbruksenhet (ekvivalent inntekt ved kvadratrotskalaen) etter studentens alder. Alle studenter. Gjennomsnitt. 2004. 1000 kroner

2.7. Ikke mye mindre å rutte med enn andre

En vanlig forestilling er at studenttilværelsen er preget av smalhans og armod. Beregningene av studenters forbruksvaner i rapporten Studenters levekår 2005 (Ugreninov og Vaage 2006) antydte at dette i mange tilfeller bare er en myte. Ugreninov og Vaage (2006) fant at gjennomsnittlig netto månedsinntekt for en student med inntektsgivende arbeid er 6 700 kroner basert på studentenes egne anslag over sin månedlige ”nettoinntekt fra inntektsgivende arbeid inneværende semester”. Dette gir et gjennomsnitt for alle studenter på ca. 4 000 kroner og en ”årsinntekt” på ca. 50 000 kroner.⁹ Det er dessverre vanskelig å vite hvilket inntektsbegrep studentene her opererer med, men et vesentlig poeng er at både studielån, stipend og eventuelle inntekter fra sommerjobber og overføringer fra familien her kommer i tillegg.

Avhenger av inntektsbegrep...

Vi skal nå se hvordan studentene ligger an inntektsmessig i forhold til andre, dersom vi inkluderer studielånet, og dessuten baserer analysen på presist definerte inntektsopplysninger hentet fra register. Inntektsmålet vi i hovedsak bruker er ”disponibelt beløp” tilsvarende inntekt etter skatt og renteutgifter

og boliginntekter m.m. pluss studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). Ved sammenligninger med inntekt i befolkningen ellers er det ikke opplagt at renteutgifter skal trekkes fra (Epland og Kirkeberg 2001). Når vi gjør dette, vil nemlig de som har høyest renteutgifter komme relativt dårligere ut. Derfor vil vi også gjøre analyser uten fradrag for renteutgifter og tillegg av boliginntekter m.m.

...og referansegruppe

Hvordan studentene kommer ut i en sammenligning med andre vil selvfølgelig også avhenge av *hvem* vi sammenligner studentene med. Og hvem er det naturlig å sammenligne studenter med? Her finnes ingen fasit. Valget av ulike referansegrupper kan medføre at studentene havner så vel godt over som svært langt under ”andre” inntektsmessig. En annen avgjørende faktor for utfallet av sammenligningen er *hvilke studenter* vi bruker i sammenligningen.

I Tabell 9 sammenlignes gifte eller samboende studenter i alderen 20-29 år med andre jevnaldrende gifte eller samboende. Tabellen har også kolonner for sysselsatte og trygdete. Med yrkesaktive mener vi her ikke-studenter med arbeidsinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig. Trygdete er ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangstønad, attføring) enn arbeidsinntekt. I tabellen gjøres også sammenligninger for kvinner og menn separat. Inntektene gjelder studenten/personen selv, og er ikke inkludert ektefelle eller samboers inntekt.

Tabellen viser at gifte/samboende studenter i gjennomsnitt har lavere personlig inntekt enn andre gifte/samboende, til tross for studielånet. For eksempel ser vi at studenter i gjennomsnitt har 21 prosent lavere disponibelt beløp enn andre. Forskjellen blir større dersom vi sammenligner med andre sysselsatte. Og forskjellen er mye større for menn enn for kvinner. Dette skyldes at det ikke er noen inntektsforskjell mellom mannlige og kvinnelige gifte/samboende studenter, i motsetning til hva som er tilfelle for andre grupper. Det er riktignok en viss kjønnsforskjell blant studentene når vi ser på disponibelt beløp *uten* fratrukk for renteutgifter (fordi menn har høyere renteutgifter), men da er forskjellen desto større blant andre. For tilsvarende sammenligning på grunnlag av andre inntektsbegrep, se Tabell 42 på side 63.

Det er verdt å påpeke at inntektsforskjellene mellom studenters *husholdninger* og husholdninger ellers, og særlig mellom parhusholdninger, vil kunne være større enn for personlige inntekter som vi ser på her. Dette avhenger bl.a. av i hvilken grad studenthusholdninger (husholdninger med minst en student) i mindre grad har to inntektstakere enn andre husholdninger.

⁹ De 56 prosentene av studentene som oppgir at de har arbeid ved siden av studiene oppgir i gjennomsnitt en netto månedsinntekt på 6700 kroner (Ugreninov og Vaage 2006). Dette gir en gjennomsnittlig månedsinntekt for en gjennomsnittsstudent (uavhengig av om han har arbeid) på 6700x0,56=3760 kroner. I tillegg har 5 prosent hatt arbeid, og vi runder derfor oppover til 4000 kr/mnd. for gjennomsnittsstudenten. Dersom vi videre forutsetter at han/hun arbeider i 12 måneder, blir årsinntekten om lag 50 000 kroner.

Tabell 9 (Personlig) inntekt blant gifte og samboende studenter og andre gifte og samboende i alder 20-29 år, herunder sysselsatte og trygdede. Hvor mye lavere disponibelt beløp studentene har. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kroner og Prosent

Alder 20-29 år, gift eller samboende	Studenter			Alle ikke-studenter			Sysselsatte ikke-studenter*			Trygdet** Alle
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	
"Disponibelt beløp"***	137	136	137	174	160	195	191	179	205	146
Differanse (hvor mye lavere beløp studentene har enn gjeldende referansegruppe), kr				37	24	58	54	43	68	9
Differanse, prosent				21	15	30	28	26	33	6
"Disponibelt beløp" uten fratregg for renteutgifter****	140	138	143	190	169	219	209	191	230	152
Differanse, kr				50	31	76	69	53	87	12
Differanse, prosent				26	18	35	33	28	38	8

* Ikke-studenter med yrkesinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig.

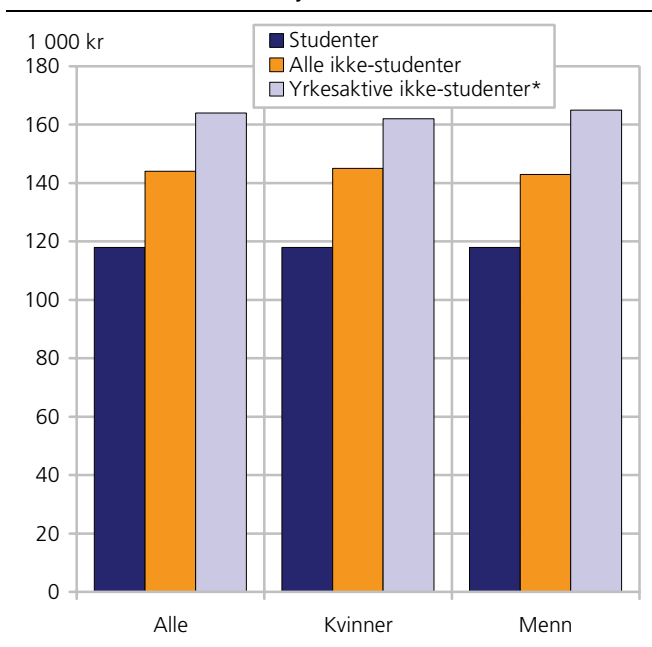
**Ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangsstønad, attføring) enn yrkesinntekt.

***"Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert eventuelt studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). For ikke-studenter er disponibelt beløp identisk men uten tillegg for studielån.

****"Disponibelt beløp uten fratregg for renteutgifter" tilsvarer inntekt etter skatt pluss eventuelt studielån (men uten støtte fra foreldre/familie).

Kilde for ikke-studenter: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7 "Disponibelt beløp" for enslige studenter, og inntekt etter skatt og renteutgifter m.m. for alle ikke-studenter og alle ikke-studerende yrkesaktive, i alder 20-24 år. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr

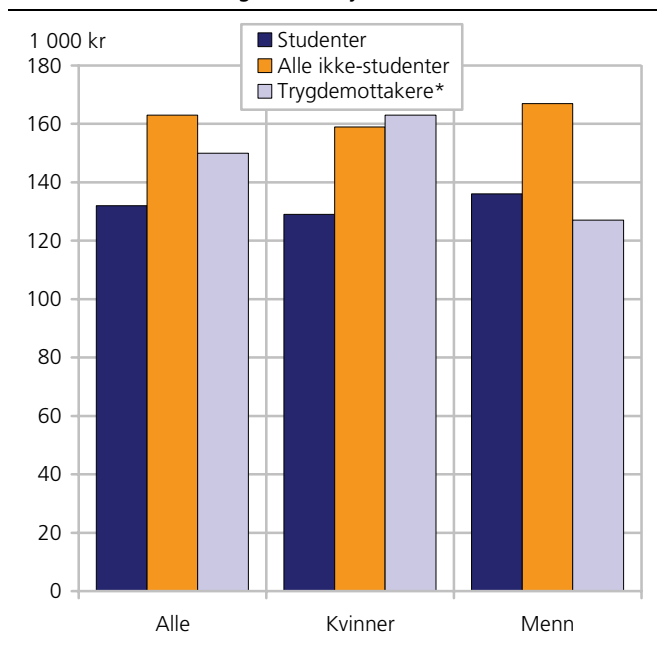
*Ikke-studenter med yrkesinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig. Kilde for ikke-studenter: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå.

***"Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). For ikke-studenter har vi satt disponibelt beløp lik inntekt etter skatt og boliginntekter m.m.

Dersom vi sammenligner enslige (ikke gifte/samboende) studenter med alle ikke-studenter, og begrenser sammenligningen til aldersgruppen 20-24 år i begge tilfeller, finner vi at studenter har 18 prosent mindre å leve av enn andre (Figur 7 og Tabell 44). Sammenligner vi studentene med ikke-studerende yrkesaktive, blir forskjellen selvfølgelig større, men er likevel ikke mer enn 28 prosent. Et helt annet resultat får vi dersom vi sammenligner studentene med trygdede. Da blir forskjellen minimal, og avhenger sterkt av hvilket

kjønn vi ser på. Figur 8 og Tabell 45 viser at mannlige studenter har høyere inntekt enn trygdede menn i samme aldersgruppe, som her er 20-29 år. For øvrig er nok forskjellen mellom studenter og alle ikke-studenter overdrevet i figuren i og med at aldersgruppen her er såpass vid, og i og med at studenter er overrepresentert i den yngre halvdel av aldersspennet 20-29 år (Figur 1) der inntektene generelt er svært lave (Figur 4).

Figur 8 "Disponibelt beløp" for studenter, og inntekt etter skatt og renteutgifter m.m. for alle ikke-studenter og alle ikke-studerende yrkesaktive, i alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Personlig inntekt. Gjennomsnitt. 1000 kr

*Ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangsstønad, attføring) enn yrkesinntekt. Kilde for ikke-studenter: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå.

**"Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). For ikke-studenter har vi satt disponibelt beløp lik inntekt etter skatt og boliginntekter m.m.

Tabell 10 Studenters inntektsforhold 2004, studiestatus i 2004 og prosent høyere inntekt for dem som kun var studenter i høstsemesteret kontra de som studerte hele 2004. Egen inntekt. 1000 kroner. Prosent og gjennomsnitt

Studiestatus 2004	A) Var student begge semestre	B) Var student kun høstsemesteret	C) Var student kun vårsemesteret	D) Var ikke student i 2004 overhodet	A/(B-A) x100 (prosent)
Andel	70	26	1	3	
Arbeidsinntekt	75	112	:	96	49
Samlet inntekt	127	155	:	131	22
Inntekt etter skatt	110	128	:	108	16
Inntekt etter skatt og renteutg. m.m.	105	120	:	104	14
"Disponibelt beløp" *	150	144	:	127	-4
Ytelser fra lånekassen (stipend + lån)	66	36	:	38	-45
N=	1575	594	27	66	

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie.

Det er verdt å minne om at støtte hjemmefra (anslagsvis gjennomsnittlig 20 000 per år, se side 50) og eventuelle uregistrerte inntekter ("svart" arbeid m.m.) kommer i tillegg til inntektene som her er vist. Videre var 3 av 10 studenter ikke studenter i hele inntektsåret 2004 som inntektstallene her gjelder for. Tabell 10 viser at de konvensjonelle inntektene er noe høyere for dem som ikke var studenter i hele 2004, særlig gjelder dette arbeidsinntekt. Arbeidsinntekten for alle studenter som var studenter kun i høstsemesteret 2004 var i gjennomsnitt 49 prosent høyere enn blant dem som var studenter hele 2004. For inntekt etter skatt er forskjellen langt mindre, og for disponibelt beløp er forskjellen minimal og faktisk i favør av dem som har studert hele 2004.

2.8. Arbeid og inntekt i 1998 og 2005

Vi skal nå sammenligne studentenes aktivitet på arbeidsmarkedet i 1998 og 2005. Nærmere bestemt skal vi se på andelen som har inntektsgivende arbeid inneværende semester (vårsemesteret 2005), og på studentenes egne registrerte inntekter for 2004. Vi må her ha i mente at private høyskoler ikke var med i 1998, men var det i 2005, samt at intervjuperiodene var noe forskjellige og at studentene var noe yngre i 1998. Dersom vi ikke tar hensyn til disse og andre aspekter ved utvalgene, kan tallene gi et misvisende inntrykk av endringer i studenters inntektsforhold.

Endrete rammebetingelser

Det har skjedd flere endringer mellom 1998 og 2005 som både har direkte og indirekte relevans for studenters aktivitet på arbeidsmarkedet (Aamodt, Hovdhaugen og Opheim 2006). Blant tiltak som har direkte betydning her er Lånekassens regler for studiestøtte, som i perioden er endret for å oppmuntre til heltidsstudier. Blant annet er kriteriene for uavkortet stipend endret fra å tillate en viss sum arbeidsinntekt per måned (3 500 kroner) og ubegrenset inntekt i sommerferien, til en viss sum for året som helhet (100 000 kroner). Dessuten har Kvalitetsreformens skjerpede krav om studieinnsats i alle fall i teorien gjort det mindre attraktivt å arbeide (mye) ved siden av studiet.

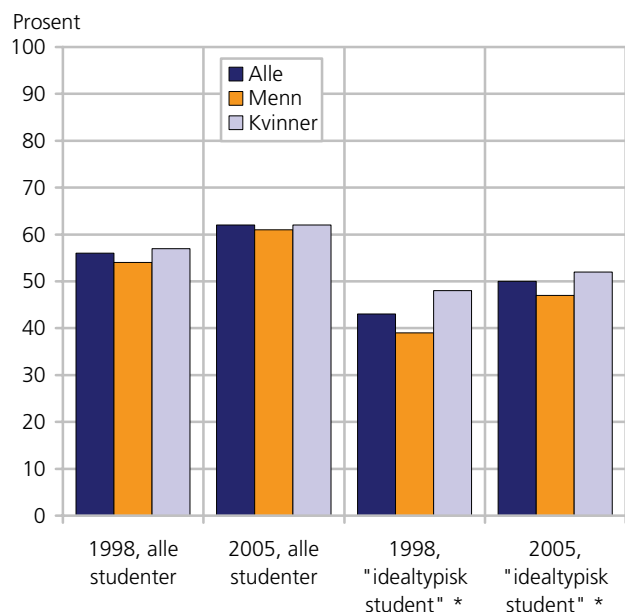
Studentene er litt oftere i arbeid enn i 1998

Figur 9 viser andelen av studentene som har arbeid ved siden av studiet i det semesteret de ble intervjuet i 1998 og i 2005. Svarfordelingen er i begge tilfeller basert på følgende spørsmål:

Har du, eller har du hatt, inntektsgivende arbeid ved siden av studiene dette semesteret?

Andelen studenter med har arbeid ved siden av studiet ser ut til å ha økt noe fra 1998 til 2005, fra 56 til 62 prosent. For enslige i alderen 20-24 år som ikke bor hos foreldrene og som studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø, har andelen økt fra 43 til 50 prosent. Økningen ser ut til å vært litt større for menn enn for kvinner, som for øvrig noe oftere har arbeid ved siden av studiet enn menn.

Figur 9 Andel studenter som har eller har hatt inntektsgivende arbeid ved siden av studiet inneværende semester (basert på direkte spørsmål om dette). 2005. Prosent

*Enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø

Tabell 11 Studenters inntekt 1997 og 2004. Studenter 20-24 år utenom elever på private høyskoler. Gjennomsnitt. Egen inntekt. 1000 kroner og prosent

Studenter 20-24 år	1997		Indeksregulert 1997*		2004	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Arbeidsinntekt	42	43	49	50	58	56
+Kapitalinntekt	1	7	1	8	1	1
+Skattepliktige overføringer	3	2	3	2	3	2
+Skattefrie overføringer (inkl. stipend)	15	13	17	15	26	21
=Samlet inntekt	61	65	70	75	88	80
-Skatt m.m.	7	9	8	10	8	8
=Inntekt etter skatt	54	56	62	65	80	72
-Renteutgifter m.m. (+ boliginntekt)	1	1	1	1	1	1
=Inntekt etter skatt og renteutg. m.m.	54	55	62	64	79	71
+Studielån	31	33	36	38	39	39
= "Disponibelt beløp" **	85	88	98	102	119	110
Herav stipend	14	12	16	14	24	21
Stipend og lån	45	45	50	50	64	60
Stipend og lån som andel av disponibelt beløp, prosent	53	51			54	56

*Justert for en prisstigning fra 1997 til 2004 på 15,5 prosent (konsumprisindeksen basert på gjennomsnitt for de to årene). ** "Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). Kilde 1998 (1997): Lyngstad 1999.

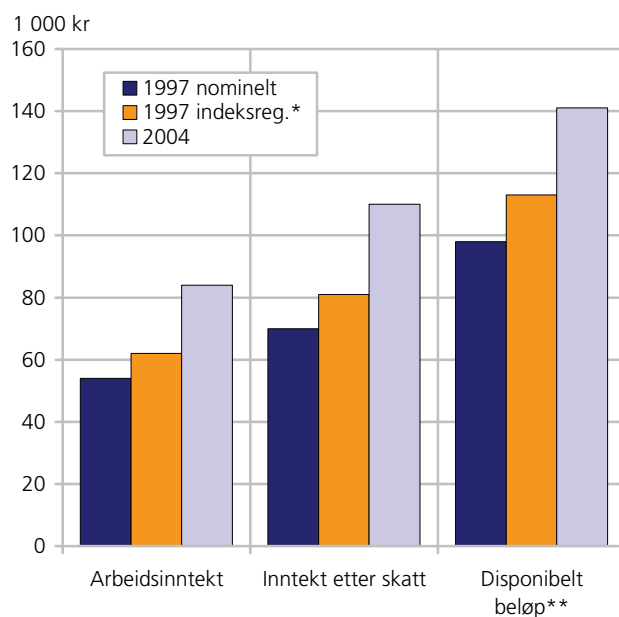
Høyere inntekter enn i 1998?

Sammenligningen med 1998 baseres her på tabeller publisert av Lyngstad (1999) som gjengir registerkoblede inntektstall for 1997. På bakgrunn av dette kan vi avdekke endringer i inntektssituasjonen mellom 1997 og 2004 både for "gjennomsnittsstudenten", som ikke er tilknyttet BI eller andre private læresteder, og gjøre sammenligninger betinget bl.a. av alder og kjønn.

Figur 10 viser studentenes egne inntekter i 2004 og i 1997 representert ved arbeidsinntekt, inntekt etter skatt og disponibelt beløp. Vi ser at studentenes (egne) inntekter sett under ett var en del høyere i 2004 enn i 1997, uansett hvilket inntektsbegrep som legges til grunn. Gjennomsnittlig arbeidsinntekt (før skatt) var her henholdsvis 84 000 og 54 000 kroner, og inntekt etter skatt var 110 000 og 70 000 kroner. Ser vi på "disponibelt beløp", var dette 141 000 og 98 000 kroner. Økningen utgjør henholdsvis 36, 57 og 43 prosent, nominelt. Dersom vi indeksregulerer studentenes gjennomsnittlige "disponible beløp" for 1997 etter konsumprisindeksen, var den reelle økningen her på 25 prosent.

Som vi husker fra Tabell 3 var studentene i gjennomsnitt 1,6 år yngre i 1998 enn i 2005, noe som kan påvirke resultatene en god del i og med den sterke sammenhengen mellom inntekt og alder (Figur 4). For å hindre at vi uforvarende sammenligner yngre med eldre har vi i Tabell 11 avgrenset analysen til aldersgruppen 20-24 år, og vi ser her dessuten på utviklingen for menn og kvinner separat. Som man kunne vente har inntektstveksten for denne avgrensede aldersgruppen vært noe mer beskjeden enn for alle studenter. Dette gjelder særlig for menn.

Figur 10 Studenters inntekt 1997 og 2004. Alle studenter utenom elever på private høyskoler. Gjennomsnitt. Egen inntekt. Nominelt og indeksregulert etter konsumprisindeksen. 1000 kroner

*Justert for en prisstigning fra 1997 til 2004 på 15,5 prosent (gjennomsnittlig indeks for begge årene). ***"Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). Kilde 1998: Lyngstad 1999.

Blant kvinnelige studenter i alderen 20-24 år var det en nominell vekst i "disponibelt beløp" på 40 prosent, mot 25 prosent blant mannlige. For inntekt etter skatt var den nominelle økningen på hele 48 prosent for kvinner og 25 prosent for menn. Dømt på bakgrunn av disse tallene har kvinnelige studenter hatt en uforholdsmessig positiv inntektsutvikling i perioden, mye takket være en i forhold til menn noe gunstigere utvikling i arbeidsinntekt (og dels i skattefrie overføringer). Faktisk har inntektsutviklingen for kvinnene vært så positiv at de har passert mannlige "kollegaer" med god margin når vi ser på så vel samlet

inntekt, inntekt etter skatt, disponibelt beløp og støtte mottatt fra lånekassen. Selv for arbeidsinntekt ser de ut til å ligge noe foran menn. Tabell 11 viser videre - og dels som følge av ovenstående - at andelen av studentenes disponible beløp som kommer fra lånekassen har økt for yngre menn.

Innenfor rammen av denne rapporten er det ikke anledning til å gjøre utførlige sammenligninger mellom studenters og andre gruppers inntektsvekst. Vi vil likevel grovt relatere den generelle inntektsøkningen for studenter, representert ved utvalgene til Levekårsundersøkelsene for studenter, til inntektsøkningen blant andre grupper. Inntektsøkningen målt ved inntekt etter skatt var for studenter sett under ett på hele 47 prosent nominelt i perioden 1997-2004 (Figur 10). For alle andre hushold var den nominelle økningen på om lag 43 prosent, mens enslige under 45 år hadde en økning på om lag 23 prosent (Inntekts- og formuesundersøkelsene for husholdninger, Statistisk sentralbyrå). Sett på bakgrunn av disse tallene ser studenter ut til å ha hatt en noe gunstigere inntektsutvikling enn andre i perioden. Det er verdt å presisere at vi her ikke har kunnet ta utgangspunkt i begrepet "disponibelt beløp", og samtidig minne om at det er utallige måter å definere både inntekt, studenter og "andre" på. Å gjøre slike sammenligninger på en måte som tilfredsstillende alle hensyn, og parter, ville dels være vanskelig, og ville kreve ressurser som ligger utenfor rammene for denne rapporten.

Det faller også utenfor denne rapportens rammer å identifisere mulige årsaker til veksten i studentenes arbeidsaktivitet utenom studiene, i den grad den overhodet er reell og ikke hovedsaklig et utslag av at utvalgene er forskjellige m.m.. Kontrafaktiske spekulasjoner bør generelt unngås i samfunnsforskning, og det må alltid tilstrebes en eller annen form for gyldig empirisk belegg for empiriske konklusjoner. Det synes i alle tilfeller usannsynlig at studentene jobber mer enn før på grunn av Kvalitetsreformen.¹⁰

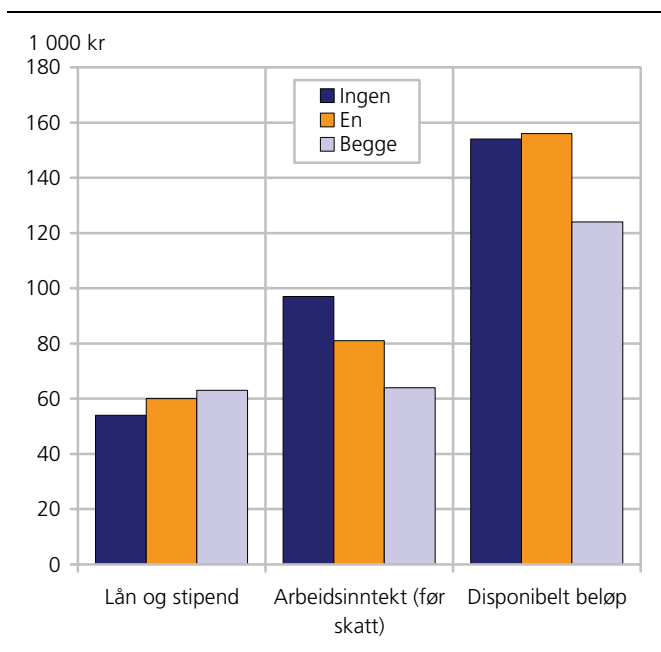
2.9. Inntektsforhold og sosial bakgrunn

Undersøkelser har tidligere påvist klare sosiale forskjeller i forhold til både opptak av studielån og økonomisk støtte fra foreldre (Hellevik 2005, Fekjær 2000, Løwe 1995). Disse sosiale mønstrene eller "klasseforskjellene" kan ha betydning for målsettingen

om lik rett til utdanning. Figur 11 viser gjennomsnittlig sum lån og stipend, arbeidsinntekt (før skatt), og disponibelt beløp blant studenter med ingen, en eller to foreldre med høyere utdanning. "Høyere utdanning" er her definert ved NUS-nivå 6, 7 eller 8 (Statistisk sentralbyrå 2000).

Av figuren går det frem at arbeidsinntekten synker kraftig med antall foreldre som har høyere utdanning, mens mottatte ytelser fra lånekassen stiger noe. Disponibelt beløp er lavere blant studenter med to høyt utdannede foreldre enn blant studenter med en eller ingen høyt utdannede foreldre. Da dette kun er en enkel bivariat analyse, må vi huske at det er en rekke ting som kan tenkes å forklare sammenhengene mellom inntektsforhold og foreldres utdanning. For eksempel gjelder dette studentens alder og andel som er etablert med familie, som i vårt utvalg er noe lavere jo høyere utdanning foreldrene har (Tabell 37, side 62). Økonomiske bidrag fra foreldre kan også spille inn, og dempe inntektsforskjellene. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 0.

Figur 11 Arbeidsinntekt, sum stipend og lån, og disponibelt beløp blant studenter med ingen, en eller to foreldre med høyere utdanning (NUS-nivå 6, 7 eller 8). Gjennomsnitt 2004. Kroner

¹⁰ De tallene vi her har presentert tilsier heller ikke dette, og gir heller ingen indikasjoner på at endringen i studentenes arbeidstilknypning hadde vært mer gunstig uten Kvalitetsreformen. Det er tvert imot ingen ting i veien for at studentene hadde jobbet enda mer uten reformen. Effekter av kvalitetsreformen kan man strengt tatt kun måle dersom utvalgte studenter (eller skoler, landsdeler) ikke var blitt "utsatt" for den, slik at man hadde en kontrollgruppe. Helst burde utvalget vært tilfeldig, og ideelt sett skulle faktisk verken studentene eller undervisningspersonalet vite noe om hvem som var i hvilken gruppe, for å unngå den beryktete placeboeffekten. Først under slike forhold kan man si noe sikkert om årsaker og effekter.

2.10. Oppsummering

Mens 39 prosent av gjennomsnittsstudentens personlige "disponible beløp" på 147 000 kroner er lån og stipend utgjør ytelsene fra Statens lånekasse for utdanning bare vel en fjerdedel av det studentenes *husholdninger* har å leve av. Her er riktignok variasjonen stor blant ulike grupper av studenter. Det er svært få studenter som lever av lån og stipend alene. Det er på den annen side studenter som ikke tar opp lån. En del arbeider ved siden av studiene.

Ser vi på forbruket av ulike goder, er det klart at studentene i gjennomsnitt har noe å gå på hvis det for en periode skulle være nødvendig å skjære ned på forbruket. Det er imidlertid stor spredning i inntektene for enkelt grupper av studenter, som for eksempel samboere/ektefeller. En del av disse er hva man kan kalle veletablerte, og kan unne seg en betydelig bedre personlig levestandard enn for eksempel enslige studenter.

Studiegjelda ser ut til å øke med antall semestre, men den viser seg å ikke øke proporsjonalt med antall semestre, veksten er avtakende. Forventet studiegjeld etter endt studium er i størrelsesorden 230 000 kroner i gjennomsnitt.

Dersom vi ser på studentenes egne inntekter finner vi at studentene ikke har mye lavere inntekt enn andre, forutsatt at studielånet (og stipendet) inkluderes. En sammenligning mellom enslige studenter og enslige ikke-studenter, begge i aldersgruppen 20-24, avdekker at studenter her har 18 prosent mindre å leve for. Da er verken boutgifter og andre mer eller mindre nødvendige utgifter eller økonomisk hjelp fra familien tatt med i betraktningen.

Studentene har litt oftere arbeid ved siden av studiet i 2005 enn i 1998, og de har fått betydelig høyere inntekter. Det ser ut til at studenter har hatt en noe gunstigere inntektsutvikling enn andre de senere årene. Hvordan studentene kommer ut inntektsmessig i forhold til andre avhenger riktignok både av *hvilke studenter* vi ser på, *hvilke* andre grupper vi sammenligner med, og ikke minst hvilket *inntektsbegrep* (f.eks. med eller uten studielån) som legges til grunn.

Vi har også sett at det generelt er en sterk sammenheng mellom inntektsforhold og alder. Eldre har stort sett betydelig høyere inntekt enn yngre, uansett hvilket inntektsbegrep og hvilken aldersgruppe vi ser på. Sammenhengen har til dels betydelige konsekvenser for andre analyser i denne rapporten, fordi mange andre egenskaper hos studentene også varierer med alder.

Det ser ikke ut til å ha skjedd signifikante endringer i andelen av studentenes disponible beløp som kommer fra lånekassen, med mulig unntak av for menn der andelen kan ha økt noe blant yngre studenter.

Vi finner visse "klasseforskjeller" i inntektsforholdene. Arbeidsinntekten synker kraftig med antall foreldre som har høyere utdanning, mens mottatte ytelser fra lånekassen stiger noe. Disponibelt beløp er lavere blant studenter med to høyt utdannede foreldre enn blant studenter med en eller ingen høyt utdannede foreldre.

3. Boutgifter og boforhold

I dette kapitlet ser vi nærmere på studentenes boutgifter og ser disse i sammenheng med inntekt og med andre utgifter. Videre gjøres en enkel kartlegging av studentenes boligmiljø og sider av boforholdene ellers. Også her vil vi se variablene og sammenhengene i forhold til ulike bakgrunnskjennetegn, og i forhold til tilsvarende mønstre i 1998.

Eie og leie

I 1998 bodde ca. 8 prosent av studentene hos foreldre, i 2005 var andelen 7 prosent. De som ikke bor hos foreldrene leier bolig, og noen eier boligen. En forholdsvis liten andel studenter låner eller disponerer husvære på annen måte, for eksempel kollektivboere. Vi ser her på de som eier boligen i forhold til de som leier og de som disponerer bolig på annen måte.

De fleste er studenter for en relativt kort periode i livet. Derfor er valget mellom å eie eller å leie bolig ofte preget av at dette ikke er en permanent boform. Imidlertid er eie vanligvis å foretrekke, kanskje først og fremst fordi en eid bolig medfører en form for sparing, og dermed et bedre grunnlag for etablering i en mer permanent bolig etter studiene. I Norge eier godt og vel 80 prosent av husholdningene egen bolig. Studenter har vanligvis i større grad leid, og det kan være av interesse å se om det har vært endring med hensyn til eie og leie blant studenter i perioden 1998-2005.

I Tabell 12 har vi sammenstilt eierandelen i 1998 og 2005. I tallene for 2005 har vi ikke tatt med de som går på private høyskoler fordi private høyskoler ikke var omfattet av undersøkelsen i 1998. Eie av bolig gjelder de som har oppgitt at de eier den, eller når respondenten bor i sin egen andelsleilighet i et borettslag. Noen få har oppgitt at de låner boligen vederlagsfritt, eller at de bor vederlagsfritt sammen med foreldre/svigerforeldre.

Spørsmålet er stilt noe ulikt i undersøkelsene fra 1998 og 2005. I 2005 ble det spurt slik:

Eier, leier eller disponerer du [eller noen i husholdningen] boligen på annen måte?

1. Eier
2. Leier
3. Disponerer på annen måte

I 1998 lød spørsmålet slik:

- Eier du eller noen i husholdningen boligen, enten selv eller gjennom borettslag eller boligaksjeselskap?
1. Ja, husholdningen eier boligen selv
 2. Ja husholdningen eier gjennom borettslag eller boligaksjeselskap
 3. Nei, husholdningen leier boligen.

Dette forholdet *kan* ha hatt noe å si for svarenes sammenlignbarhet.

Ser vi på alle studenter under ett, har andelen som oppgir at de eier boligen gått opp fra 25 prosent i 1998 til 30 prosent i 2005. Blant enslige studenter har andelen som oppga at de eide boligen tilsynelatende gått noe ned fra 1998 til 2005. For unge studenter har det også vært en nedgang i andelen som eier, men forskjellen er liten og kanskje ikke signifikant. Ser vi derimot på og "den idealtypiske studenten", er nedgangen relativt stor. For denne gruppen var andelen som eier boligen 9 prosent i 1998 og 5 prosent i 2005.

Blant enslige forsørgere var andelen som eide boligen i 2005 omtrent den samme som i 1998. For par uten barn var andelen som eide boligen 36 prosent i 1998 og 37 prosent i 2005. For par med barn var det langt flere som oppga at de eide boligen i 2005 enn i 1998 - 80 prosent i 2005 mot 67 prosent i 1998. Til sammenligning svarte 84 prosent av de som var i kategorien "Par med yngste barn 0-6 år" at de eide boligen i levekårsundersøkelsen 1997, som omfattet et tverrsnitt av hele befolkningen. Dette indikerer at de "veletablerte" studentene - de som har partner og barn - har nærmet seg resten av befolkningen når det gjelder andelen som eier boligen. Det at spørsmålsstillingen ikke er helt lik i 1998 og 2005 svekker ikke denne konklusjonen, snarere tvert om, dette fordi at i 1998 var det helt klart at borettslagsleiligheter ble regnet som eide boliger, noe som ikke var like klart i 2005.

Tabell 12. Studenter som bor i egen bolig, prosenter 1998 og 2005

	Andel som eier		Antall svar	
	1998	2005	1998	2005
Alle	25	30	2286	1897
Kjønn				
Menn	20	21	939	728
Kvinner	29	35	1347	1169
Aldersgruppe				
Inntil 22 år	8	6	538	444
23-24 år	12	12	581	404
25-29 år	26	25	746	520
30 år og over	63	68	421	529
Husholdningstype				
Enslige	10	8	1306	1000
Enslige forsørgere	41	39	88	101
Par uten barn	36	37	605	448
Par med barn	67	80	287	348
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	27	21	877	714
Vitenskapelig høyskole	18	9	122	101
Statlig høyskole	24	38	1287	1082
Sentralitet				
Storby	28	23	1259	846
Landet for øvrig	20	35	1027	1051
Studerer hel/deltid				
Heltid	22	23	2069	1628
Deltid	53	70	217	269
Antall semestre				
0-4 semestre	18	22	907	755
5-8 semestre	24	31	835	647
9 og flere semestre	37	40	544	495
"Idealtypisk student"	9	5	280	276

3.1. Boutgifter

Blant alle studenter svarte 67 prosent at husleia betydde "svært mye" eller "ganske mye" for valg av nåværende bolig. Svaralternativene var følgende:

- 'Svært mye'
- 'Ganske mye'
- 'Verken mye eller lite'
- 'Ganske lite'
- 'Svært lite'
- ('Vil ikke svare')
- 'Vet ikke')

Blant de enslige studentene svarte 74 prosent at de størrelsen på husleia betydde svært mye eller ganske mye for valg av nåværende bolig. Tilsvarende svarte 70 prosent av studentene i husholdningstypen "par uten barn" at husleia betyr mye eller ganske mye. For enslige forsørgere og par med barn var andelen henholdsvis 59 og 44 prosent. De aller fleste synes å være opptatt av lav husleie - og formodentlig boutgifter. Her vil vi framstille boutgiftene i lys av totale forbruksutgifter.

De aller fleste studenter betaler for å bo. Majoriteten leier bolig, 62 prosent, mens andre eier, har andelsleilighet gjennom borettslag eller annen type bolig med innskudd (ikke depositum), for eksempel obligasjonsleilighet. I intervjuene ble det kartlagt hvorvidt de intervjuede betalte husleie, renter og avdrag på boliglån, utgifter til lys og oppvarming, og om de betalte eventuelle fellesutgifter. De som leier bolig betaler vanligvis tillegg for lys og oppvarming.

De som eier boligen betaler vanligvis renter og avdrag, lys og oppvarming. I en del tilfeller oppga respondentene også husleie - det går i dag vanligvis under betegnelsen fellesutgifter. Noen få av studentene som eier boligen er uten boligkjøp. Alle postene - husleie, renter og avdrag, lys og oppvarming og eventuelle fellesutgifter har vi samlet i én post som vi kaller *boutgifter*. Det er vanlig å regne renter på lån til bolig som *boutgifter*, men ikke avdrag på lån. Avdrag regnes vanligvis som sparing. Verken undersøkelsen fra 2005 eller 1998 om studenters levkår skiller mellom renter og avdrag, slik at i den grad de som eier boligen har avdrag på lån til boligen, er dette tatt med som *boutgifter*.

Enkelte låner bolig vederlagsfritt eller disponerer vederlagsfritt på annen måte. De fleste av studentene som bor hjemme hos foreldrene bor vederlagsfritt. I disse tilfellene regnes *boutgifter* til verdien null.

I Tabell 13 har vi beregnet gjennomsnittet for *boutgifter* med grunnlag i om de har svart på om de betaler en eller flere av de *boutgiftskomponentene*, husleie, fellesutgifter, renter/avdrag eller strøm og fyringsutgifter. De som har svart at de *ikke* betaler har vi satt til null for hver av disse fire postene, og alle er summert til ett beløp - *boutgifter*. Vi har holdt noen få respondenter med ekstremverdier på én eller flere av postene som inngår i *boutgiftene* utenfor analysen. Kriteriene for å holde utenfor er renter og avdrag fra og med 420 000 kroner per år - dette dreier seg om én observasjon som virker urealistisk, og alle observasjoner som har høyere verdi enn dette er også tatt ut. Det dreier seg om noen ganske få observasjoner, men de slår sterkt ut på gjennomsnittstallene.

Som det går fram av Tabell 13 er gjennomsnittlig årlige *boutgifter* for studenthusholdningene sett under ett om lag 50 000 kroner. Kvinner bor i husholdninger med høyere *boutgifter* enn menn i gjennomsnitt, og jo eldre studentene er, desto større er *boutgiftene* i gjennomsnitt. Enslige studenter bruker 38 000 kroner per år på å bo. Enslige forsørgere og par uten barn har omtrent like store *boutgifter*, ca. 64 000 og 67 000 kroner i året. Par med barn har de høyeste *boutgiftene*, ca. 79 000 kroner i året. Enslige som bor hos foreldre betaler vanligvis ikke for å bo. Blant de 153 i utvalget som bor hjemme hos foreldre, er det bare vel én av ti som betaler for å bo.

Tabell 13 Boutgifter i studenthusholdningene i 1000 kroner, gjennomsnitt og median, og boutgiftenes andel av totalutgiftene, gjennomsnitt og medianer for ulike grupper 2005

	Boutgifter		Boutgiftenes andel av totale utgifter Gj.snitt	Antall svar
	Gj.snitt	Median		
Alle	50	42	26	2259
Kjønn				
Menn	45	39	24	910
Kvinner	53	44	26	1349
Alder				
Inntil 22 år	35	35	24	573
23-24 år	43	40	26	496
25-29 år	51	43	26	605
30 år og over	70	66	26	585
Husholdningstype				
Enslige	38	36	28	1121
Enslige hos foreldre	2	0	2	153
Enslige forsørgere	64	63	29	116
Par uten barn	67	66	28	497
Par med barn	79	78	25	372
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	50	42	28	765
Vitenskapelig høyskole	43	35	26	104
Statlig høyskole	51	42	24	1162
Privat høyskole	49	42	25	228
Sentralitet				
Storby	50	43	28	1004
Landet for øvrig	50	41	24	1255
Studerer hel/deltid				
Heltid	47	40	26	1954
Deltid	71	67	26	305
Antall semestre				
0-4 semestre	44	38	25	928
5-8 semestre	51	43	26	771
9 og flere semestre	59	53	27	558
"Idealtypisk student"	39	39	31	276

Studenter som har studert mindre enn fem semestre bor i husholdninger med de laveste boutgiftene, ca 44 000 kroner per år. Da ser vi bort fra de som bor sammen med foreldrene - og disse virker nok inn på dette resultatet. De som har studert 5-8 semestre rapporterer i gjennomsnitt om ca 51 000 kroner i boutgifter, og de som har studert 9 eller flere semestre om ca 59 000 kroner. Boutgiftene er høyere dess eldre respondentene er - det henger også sammen med at de som er eldre i større grad enn yngre er etablert i et familieforhold.

For de fleste grupper av studenter i Tabell 13 representerer boutgiftene 24-29 prosent av de totale forbruks-

utgiftene. Den "idealtypiske studenten" har en boutgift på gjennomsnittlig 31 prosent av totale utgifter.

Beregningene er ikke helt sikre. Boutgiftene vil trolig de fleste ha god kjennskap til, men totale utgifter er summen av en hel rekke typer av utgifter som studentene ble bedt om å anslå. Noen av disse utgiftene ble anslått for hver uke, noen for hver måned og andre for de siste 12 måneder. Som vist i kapitlet om studentenes inntekter, var totale utgifter stort sett langt lavere enn disponibelt beløp, noe som viser at anslagene på utgifter er usikre. Det er rimelig å tro at studenters disponible beløp per år, dvs. inntekter og lån, i stor grad samsvarer med det de har av utgifter per år.

"Det var bedre før..."

Undersøkelsene i 1998 og 2005 har identiske spørsmål om boutgifter - husleie, renter og avdrag, fellesutgifter og lys og oppvarming, og vi skal se på endringene fra 1998 til 2005.

Undersøkelsen blant studentene i 1998 ble som 2005-undersøkelsen gjennomført på våren. Konsumprisene har økt med ca. 14 prosent fra mars 1998 til mars 2005. Delindeksen "Bolig, lys og brensel" i konsumprisindeksen har økt med ca 29 prosent, først og fremst på grunn av boligprisene. Konsumprisindeksen er ikke helt representativ når den anvendes på en spesiell gruppe som for eksempel studenter. Imidlertid er det en indikator som vi kan bruke i en grov sammenligning av tall over perioden 1998-2005.

Tabell 14 viser de gjennomsnittlige boutgiftene i henholdsvis 1998 og 2005, prosentvis endring fra 1998 til 2005, og boutgiftene i prosent av de totale utgiftene i 1998 og 2005.

Fordi studenter ved private utdanningsinstitusjoner ikke var med i utvalget i 1998, er disse utelatt i 2005-tallene i Tabell 14.

For alle studenthusholdningene sett under ett, har boutgiftene økt med 42 prosent i tidsrommet 1998-2005, og mer for kvinner enn for menn. Blant de aller yngste studentene har husholdningenes boutgifter vokst mindre sammenlignet med eldre studenter. For enslige studenter i 1998 sammenlignet med enslige studenter i 2005 har det vært en lavere vekst i boutgiftene enn i de andre husholdningstypene når vi ser bort fra enslige som bor hos foreldrene. For gruppen av studenter som har studert inntil 4 semestre har boutgiftene økt mindre (35 prosent) enn for de som har flere semestre bak seg. Studentgruppen som har studert i 5-8 semestre har hatt størst økning i boutgiftene, økningen var 50 prosent fra 1998 til 2005. Blant de ulike gruppene av studenter i tabellen finner vi den aller største utgiftsøkningen hos deltidsstudentene, i 2005 hadde de 54 prosent høyere boutgifter.

Tabell 14 Gjennomsnittlige boutgifter blant studenter i 1000 kroner, og boutgiftenes andel av totalutgiftene i prosent 1998 og 2005. Endring i boutgiftene 1998-2005 (ikke deflatert)

	Boutgifter		Boutgiftenes andel av totale utgifter		Prosentvis endring nominelt
	1998	2005	1998	2005	1998-2005
Alle	35	50	23	26	42
Kjønn					
Menn	33	45	23	25	36
Kvinner	37	53	24	26	45
Alder					
Inntil 22 år	27	35	22	25	31
23-24 år	31	43	23	26	39
25-29 år	37	51	24	26	38
30 år og over	51	69	25	26	36
Husholdningstype					
Enslige	29	38	25	28	29
Enslige hos foreldre	3	2	3	2	-3
Enslige forsørgere	46	63	30	28	38
Par uten barn	47	67	25	28	41
Par med barn	57	78	26	25	37
Utdanningsinstitusjon					
Universitet	37	50	24	28	36
Vitenskapelig høyskole	32	43	24	26	35
Statlig høyskole	34	51	23	24	48
Sentralitet					
Storby	37	50	23	28	37
Landet for øvrig	33	50	23	24	52
Studerer hel/deltid					
Heltid	34	47	23	26	37
Deltid	46	70	24	25	54
Antall semestre					
0-4 semestre	32	44	23	25	35
5-8 semestre	34	52	23	26	50
9 og flere semestre	41	58	24	26	42
"Idealtypisk student"	30	39	25	31	33

Det virker overraskende at boutgiftene har økt minst i storbyene sammenlignet med landet for øvrig. En forklaring på dette kan være at boligpriser og leiepriser ofte øker først i sentrale områder, og senere i mindre sentrale områder. Boligprisene har vokst ubrutt siden 1992, hele landet sett under ett.

3.2. Boligens beliggenhet

I det følgende vil vi se nærmere på valg av bolig ut fra en rekke faktorer ved bomiljøet, som sentralitet, reisetid, boligstørrelse og -pris, nærhet til studiested, nærhet til familie venner osv. Vi beskriver her også forekomst av fukt og råte, hvorvidt boligene er kalde, støy fra vei, trusseloppfatning, hvorvidt boligen er i nærhet av kollektive trafikktilbud osv.

Enslige forsørgere er en liten gruppe, derfor har vi i enkelte sammenhenger utelatt disse når vi har sett på gruppen husholdningstype. For enslige studenter som

bor hos foreldrene har det ikke blitt stilt spørsmål om de forholdene vi belyser i dette kapitlet. Derfor er disse også utelatt.

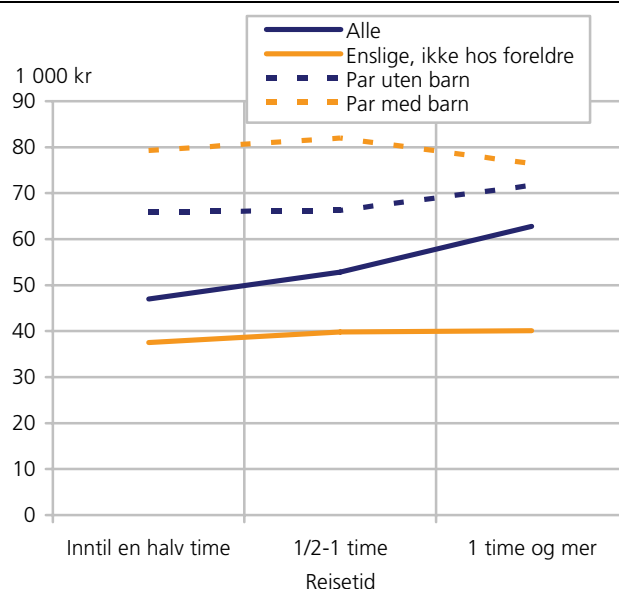
For de forholdene vi belyser er det få svar innenfor enkelte av kategoriene, noe som gjør at utsagnskraften er liten. Vi har derfor valgt å bruke 1) alle studenter under ett og 2) husholdningstype som bakgrunnsvariable.

Sentralt eller usentralt - dyrt eller billig?

Det er nærliggende å tro at boligmassen som finnes i nærheten av lærestedet er relativt kostbar å leie eller eie fordi etterspørselen er størst der. Valget kan være høye bokostnader og kort reisevei mellom bolig og lærested eller lavere bokostnader og lenger tid til reise. Det viser seg imidlertid at de studentene som bruker kort tid på å reise mellom bolig og lærested gjennomgående har lavere boutgifter enn de som bor lenger unna. Dette kan ha sammenheng med at studenthjemmene ofte er lokalisert i nærheten av utdanningsinstitusjonene. Imidlertid utgjør de som bor på studenthjem en ganske liten andel av studentene. Vi vil i det følgende se nærmere på noen forhold som kan forklare forholdet mellom sentralitet og bokostnader. Figur 12 viser sammenhengen mellom boutgifter og reisetid mellom bolig og studiested.

Dersom vi tar boligens størrelse i betraktning, målt i antall rom, finner vi muligens noe av forklaringen på hvorfor de som har lang reisetid ikke har lavere boutgifter enn de som har kort reisetid. Tabell 15 viser det gjennomsnittlige antallet rom for de ulike husholdningstypene og etter reisetid.

Figur 12 Boutgifter etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005

Tabell 15 Gjennomsnittlig antall rom i boligen etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005. Antall svar

	Antall rom per bolig			Antall svar			Antall svar i alt
	Reisetid			Reisetid			
	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	
Alle	2,2	3,1	4,1	1495	348	247	2090
Enslige	1,5	1,9	2,2	945	137	38	1120
Par uten barn	2,7	3	3,3	329	102	60	491
Par med barn	4,7	5,1	5,3	167	78	122	367

Tabell 16 Gjennomsnittlig boutgift per rom i boligen i 1000 kroner etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005

	Boutgifter per rom			Antall svar			Antall svar i alt
	Reisetid			Reisetid			
	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	
Alle	28	24	20	1494	348	252	2094
Enslige	29	26	23	946	137	38	1121
Par uten barn	29	27	27	327	102	61	490
Par med barn	19	18	16	167	78	126	371

Tabell 17 Andel eiere etter reisetid mellom bolig og lærested og husholdningstype 2005 i prosent

	Andel som eier			Antall svar			Antall svar i alt
	Reisetid			Reisetid			
	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	Inntil en halv time	1/2-1 time	1 time og mer	
Alle	20	46	65	1368	301	223	1892
Enslige	7	14	26	863	106	31	1000
Par uten barn	31	47	50	298	91	58	447
Par med barn	71	84	90	158	74	112	344

Tabellen viser - med unntak for enslige forsørgere - en tendens til at dess lenger reisetid, dess flere rom, noe som kan vise at i valget mellom å bo sentralt eller mindre sentralt i forhold til studiestedet er det vurdering av personlig plassbehov som varierer mellom studenter innen de ulike husholdningstypene.

En analyse av "boutgifter per rom" bekrefter riktignok vår innledende hypotese om at studentene ofte har valget mellom å bo dyrt og sentralt og billigere og mindre sentralt for bolig av lik størrelse. I Tabell 16 har vi beregnet boutgifter i forhold til boligens størrelse (målt ved antall rom).

Tabell 16 viser at "romprisen" er lavere jo lenger reisetid studentene har. Ser vi for eksempel alle studenter under ett, er "romprisen" 27 prosent lavere for de som har lengst reisetid til studiestedet, sammenlignet med de som har kortest reisetid. Sett etter husholdningstype er prisforskjellen, regnet per rom, mest markant for enslige studenter - blant de enslige studentene som har lengst reisetid er "romprisen" 22 prosent lavere enn for de som har korteste reisetid.

I Tabell 17 viser vi andelen som eier og leier boligen sett i forhold til avstand til studiestedet, målt i reisetid. Blant de som har lengst reisetid er det en større andel som eier boligen enn blant de som har kortere reisetid.

Dette gjelder for alle husholdningstypene, bortsett fra enslige forsørgere.

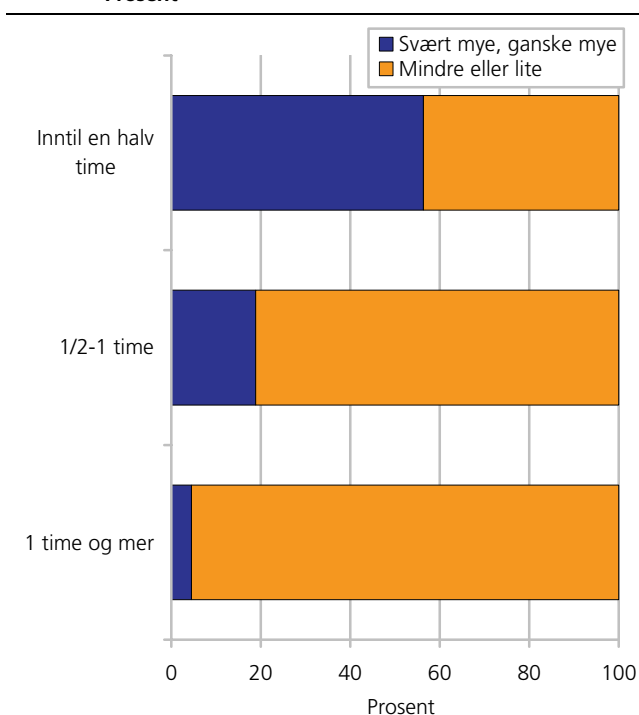
Tabellen viser at det å eie boligen er langt vanligere for de som bor mindre sentralt (dvs. med lengst reisetid) sammenlignet med de som bor mer sentralt. Dette gjelder uansett husholdningstype.

I 2005 ble det spurt om betydningen av nærhet til undervisningssted, bymiljø og nærhet til venner/familie for valg av bolig.

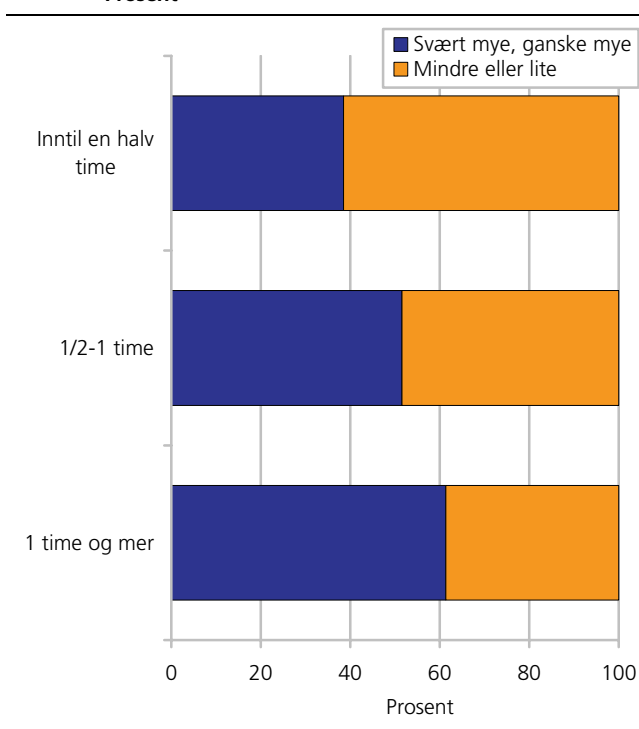
For de fleste studentene betyr nærhet til studiestedet svært mye eller ganske mye. De dette gjelder oppgir faktisk også oftest at de har relativt kort reisetid. Blant de som har lenger reisetid er det markert større andel som mener at nærhet til studiested ikke betyr så mye. Figur 13 viser dette forholdet.

Det er en tilsvarende tendens for svarene på betydningen av nærhet til bymiljø - de som har kort reisetid til studiestedet svarer i større grad enn studenter med lengre reisetid at nærhet til bymiljø er viktig. Tendensen er likevel ikke så klar som for betydningen av nærhet til studiested.

Figur 13 Betydning av nærhet til undervisningssted for valg av bolig etter reisetid til undervisningsstedet. Alle studenter. Prosent

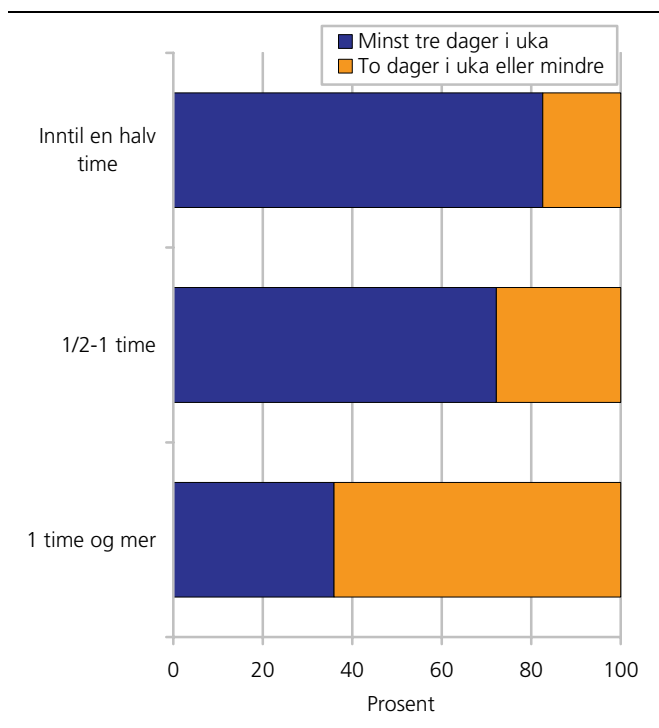

Figur 14 Betydning av nærhet til venner og familie for valg av bolig etter reisetid til undervisningsstedet. Alle studenter. Prosent

Nærhet til venner og familie betyr mye for en del studenter. Disse oppgir også i større grad at reisetid til undervisningssted er lenger enn for de som ikke har lagt vekt på nærhet til venner og familie ved valg av bolig. Figur 14 viser betydningen av nærhet til venner og familie ved valg av bolig etter reisetid til undervisningsstedet.

Figur 15 Tilstedeværelse ved studiestedet etter reisetid. Alle studenter. Prosent

Studenter som har uttrykt at nærhet til venner og familie er av stor betydning, har tilsynelatende latt dette være et viktigere kriterium for boligvalg enn reisetid til studiested.

De som har lang reisetid fra bolig til studiestedet er sjeldnere til stede ved undervisningsstedet enn de som har kort reisetid. Blant de som har under en halv time reisetid svarte ca. 88 prosent at de oppholdt seg daglig eller minst 3 dager i uka på studiestedet. Blant de som har reisetid på mer enn en time, svarte i underkant av 57 prosent at de oppholdt seg på studiestedet daglig eller minst 3 dager i uka.

Studentbolig eller privateie?

De som bor i studentbolig betaler mindre i boutgifter enn de som leier ellers. Dette gjelder for alle de gruppene vi har delt studentene inn i (studenter som bor sammen foreldrene kommer naturligvis ikke med her). Tabell 18 viser boutgiftene for de som leier privat og i studentbolig.

I gjennomsnitt er boutgiftene mellom 6 og 30 prosent høyere i privatbolig enn i studentbolig for de gruppene vi har sett på i denne sammenhengen. Betrakter vi husholdningstypene, finner vi at det er blant de enslige studenter at forskjellen i boutgiftene mellom studentbolig og privateid bolig er størst, bolig leid i det private markedet er ca. 22 prosent dyrere enn studentboliger. For de andre husholdningstypene er forskjellen mye mindre, 6-8 prosent.

Tabell 18 Husholdningenes boutgifter i 1000 kroner. Tall for ulike grupper av studenter

	Leier privat		Leier studentbolig	
	Boutgifter	Antall svar	Boutgifter	Antall svar
Alle	46	1099	38	326
Kjønn				
Menn	45	457	35	160
Kvinner	46	642	41	166
Alder				
20-22 år	41	362	36	85
23-24 år	46	296	37	95
25-29 år	47	306	38	104
30 år og over	56	135	43	42
Husholdningstype				
Enslige	38	755	32	246
Enslige forsørgere	62	45	58	20
Par uten barn	62	242	58	50
Par med barn	63	57	59	10
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	48	428	42	122
Vitenskapelig høyskole	46	66	36	25
Statlig høyskole	44	495	36	164
Privat høyskole	47	110	34	15
Sentralitet				
Storby	49	552	41	134
Landet for øvrig	42	547	36	192
Studerer hel/deltid				
Heltid	45	1027	38	316
Deltid	56	72	51	10
Antall semestre				
Inntil 4	43	492	36	138
5-8 semestre	48	372	40	116
9 og flere semestre	50	235	39	72
"Idealtypisk student"	40	208	33	48

Tabell 19 Husholdningens boutgifter i 1000 kroner per rom og antall svar for studenter som bor privat eller i studentbolig. Tall for ulike grupper av studenter

	Leier privat		Leier studentbolig	
	Boutgifter	Antall svar	Boutgifter	Antall svar
Alle	28	199	29	326
Kjønn				
Menn	29	457	29	160
Kvinner	27	642	29	166
Alder				
20-22 år	28	362	30	85
23-24 år	30	296	30	95
25-29 år	28	306	30	104
30 år og over	24	135	24	42
Husholdningstype				
Enslige	29	755	30	246
Enslige forsørgere	23	45	23	20
Par uten barn	28	242	32	50
Par med barn	18	57	22	10
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	31	428	31	122
Vitenskapelig høyskole	28	66	30	25
Statlig høyskole	24	495	28	164
Privat høyskole	30	110	30	15
Sentralitet				
Storby	32	552	32	134
Landet for øvrig	24	547	27	192
Studerer hel/deltid				
Heltid	28	1027	29	316
Deltid	27	72	28	10
Antall semestre				
Inntil 4	27	492	29	138
5-8 semestre	28	372	29	116
9 og flere semestre	28	235	30	72
"Idealtypisk student"	32	208	31	48

Ser vi derimot på boutgifter per rom, betaler studenter som bor i studentboliger mer i forhold til boligstørrelse enn de som leier i det private markedet. Imidlertid deler mange av studentene som bor i studentbolig kjøkken og kanskje dagligstue, slik at denne sammenligningen er noe haltende. Tabell 19 viser boutgifter per rom for studenter som leier privat og studenter som bor i studentbolig.

De som leier privat ble spurt om de ville ha foretrukket å leie bolig av studentsamskipnaden eller en studentboligstiftelse. Hele 86 prosent svarte at de ikke ønsket å bo i studentbolig.

Det har vært en relativt stor prisstigning på boliger i perioden 1998 til 2005. Dette har også virket inn på prisene i leiemarkedet. Det har imidlertid vært mindre økning i boutgiftene i det private leiemarkedet sammenlignet med økningen i boutgiftene på studentboligene. Boutgiftene for studentboligene var også i 1998 lavere enn for boligene i privatmarkedet. Boutgifter per rom var lavere for privatboliger som studenter leide også i 1998.

3.3. Bomiljø

I dette avsnittet behandles ulike forhold knyttet til boligen - fukt og råte, kalde boliger, trafikkstøy, vold og trusler, tyveri og skadeverk, kollektivtilbud, gang- og sykkeltransport. Alt behandles ikke like bredt i form av tabeller for de ulike gruppene av studenter. Alt er ikke like vesentlig, og noen forhold har et lite omfang, som for eksempel vold og trusler. Her, og i enkelte andre sammenhenger har vi vist forholdene for alle studentene under ett, og brukt eksempler. Når det gjelder vold og trusler, kan et slik eksempel være at vi tar med enslige studenter i tillegg til alle studenter under ett.

Fukt eller råte

Forekomst av fukt og råte i boligen ble beskrevet i den første rapporten om studentenes levkår. Vi tar her med noen utfyllende opplysninger, og vi sammenligner også med undersøkelsen i 1998. Spørsmålet lød: "Er det fukt eller råte i noen av oppholdsrommene?"

Tabell 20 Andel studenter med fukte eller råte i ett eller flere oppholdsrom. Prosent

	Fukt eller råte i ett eller flere oppholdsrom		Antall svar	
	1998	2005	1998	2005
Alle	13	13	2288	1893
Kjønn				
Menn	10	12	939	726
Kvinner	14	14	1349	1167
Alder				
Inntil 22 år	14	19	538	444
23-24 år	15	14	579	404
25-29 år	12	13	746	517
30 år og over	9	8	422	528
Husholdningstype				
Enslige	13	16	1306	997
Enslige forsørgere	15	17	88	101
Par uten barn	13	11	607	447
Par med barn	10	8	287	348
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	13	16	880	712
Vitenskapelig høyskole	16	19	122	101
Statlig høyskole	12	11	1284	1080
Sentralitet				
Storby	13	14	1262	843
Landet for øvrig	11	12	1026	1050
Studiebrøk				
Heltid	13	14	2070	1625
Deltid	14	9	218	268
Antall semestre				
0-4 semestre	12	16	909	754
5-8 semestre	15	11	833	645
9 og flere semestre	12	12	545	494
"Idealtypisk student"	14	19	279	276

Av alle studentene svarte 13 prosent at de har fukt eller råte i noen eller alle beboelsesrom i 2005. Det er samme andel som i 1998.

Tabell 20 viser andel studenter som har fukt eller råte i ett eller flere oppholdsrom i 1998 og 2005. Tallene for 2005 inkluderer ikke studenter ved de private høyskolene, siden disse heller ikke var med i 1998. Enslige studenter som bor hos foreldrene er heller ikke med i anslag på andelene eller i antall svar fordi de ikke fikk spørsmålet. Noen få av dem som fikk spørsmålet har latt være å besvare det.

Et gjennomgående og tydelig trekk er at det er noe flere av de yngste studentene som svarer at de har ett eller flere oppholdsrom med fukt eller råte i 2005 sammenlignet med 1998. Det gjelder gruppene studenter i alderen 20-24 år, enslige studenter, studenter med 0-4 semestre bak seg og den "idealtypiske student", alle i gruppeindeleringer som vil ha et relativt stort innslag av yngre. I 1998 var andelen for disse gruppene 12-14 prosent, i 2005 16-19 prosent.

Tabell 21 Andel studenter som bor i bolig der noen eller alle oppholdsrommene er kalde og vanskelige å varme opp. Prosent for ulike grupper av studenter. Antall svar

	Kalde oppholdsrom		Antall svar	
	1998	2005	1998	2005
Alle	17	21	2291	1896
Kjønn				
Menn	16	18	940	728
Kvinner	18	22	1351	1168
Alder				
Inntil 22 år	19	27	538	444
23-24 år	18	22	581	404
25-29 år	18	19	747	520
30 år og over	14	16	422	528
Husholdningstype				
Enslige	19	25	1308	999
Enslige forsørgere	19	20	88	101
Par uten barn	15	19	608	448
Par med barn	16	11	287	348
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	17	22	880	714
Vitenskapelig høyskole	21	26	122	101
Statlig høyskole	17	20	1287	1081
Sentralitet				
Storby	18	23	1262	845
Landet for øvrig	16	19	1029	1051
Studenter hel/deltid				
Heltid	17	22	2073	1628
Deltid	21	14	218	268
Antall semestre				
0-4 semestre	18	24	910	755
5-8 semestre	18	19	835	646
9 og flere semestre	15	18	545	495
"Idealtypisk student"	18	25	279	276

Kalde oppholdsrom

Om boligen er kald eller varm er en subjektiv vurdering. Klesmoter og endrede vaner kan spille en rolle i vurderingen om oppholdsrommene er kalde eller ikke. Strømpris og eventuell sparing av strøm kan dessuten være med på å forklare eventuelle endringer mellom 1998 og 2005. Spørsmålet lød: "Er noen av oppholdsrommene kalde og vanskelige å varme opp?". Svaralternativene var "alle", "noen av oppholdsrommene", "ingen av oppholdsrommene". Tabell 21 viser andelen studenter som har svart at alle eller noen av oppholdsrommene er kalde og vanskelige å varme opp.

Enslige studenter som bor hos foreldrene er heller ikke med i anslag på andelene eller i antall svar fordi de ikke fikk dette spørsmålet. Noen få har ikke svart på dette spørsmålet.

I 2005 svarte 21 prosent av alle studentene at de hadde ett eller flere oppholdsrom som var kalde eller vanskelige å varme opp, i 1998 var andelen 17 prosent. For alle gruppene er det gjennomgående en noe større andel som svarer at de har ett eller flere oppholdsrom

som er kalde eller vanskelige å varme opp, med to unntak. Unntakene er studenter i gruppen par med barn og studenter som er 30 år og eldre, to gruppeinndelinger som griper inn i hverandre. For disse har andelen med kalde oppholdsrom gått ned.

For alle studenter under ett, og som svarte at de hadde ett eller flere oppholdsrom som er kalde eller vanskelige å varme opp, er fyringsutgiftene 18 prosent høyere enn for de studentene som ikke har problemer med kalde oppholdsrom. For enslige studenter er utgiftene til lys og oppvarming i 26 prosent høyere for de som har kalde oppholdsrom enn for studenter som ikke opplevde at rommene var kalde eller vanskelige å varme opp.

Støy fra gate og vei

I 2005 svarte 21 prosent av studentene bekreftende på et spørsmål om de daglig var utsatt for støy fra gate eller vei når de oppholder seg i boligen. I 1998 svarte 24 prosent at de daglig var utsatt for støy fra gate eller vei under opphold i boligen. Spørsmålet ble også stilt enslige som bor hos foreldrene.

Tabell 22 Andel studenter som daglig er utsatt for støy fra gate eller vei ved opphold i boligen. Prosent, antall svar

	Daglig utsatt for støy fra gate/vei		Antall svar	
	1998	2005	1998	2005
Alle	25	21	2492	2034
Kjønn				
Menn	25	20	1035	793
Kvinner	25	22	1457	1241
Alder				
Inntil 22 år	26	23	635	511
23-24 år	26	27	633	433
25-29 år	25	21	789	556
30 år og over	20	16	431	534
Husholdningstype				
Enslige, kke hos foreldre	30	24	1309	1000
Enslige hos foreldre	11	11	194	126
Enslige forsørgere	12	23	91	104
Par uten barn	23	22	608	455
Par med barn	19	15	286	349
Utdanningsinstitusjon				
Universitet	27	24	965	767
Vitenskapelig høyskole	33	20	125	104
Statlig høyskole	23	20	1399	1163
Sentralitet				
Storby	26	24	1387	917
Landet for øvrig	22	19	1105	1117
Studerer hel/deltid				
Heltid	26	22	2252	1755
Deltid	18	17	240	279
Antall semestre				
0-4 semestre	24	22	1019	832
5-8 semestre	25	22	902	686
9 og flere semestre	26	18	570	516
"Idealtypisk student"	35	29	279	276

Et gjennomgående mønster i Tabell 22 er at det innenfor de aller fleste av de gruppeinndelingene som vi har foretatt er en noe mindre andel som daglig er utsatt for støy i 2005 sammenlignet med 1998. Unntakene er aldersgruppen 23-24 år, enslige studenter som bor hos foreldrene og enslige forsørgere. I disse gruppene har det enten vært samme andel i 1998 som i 2005, eller den er høyere i 2005. Enslige hos foreldrene og enslige forsørgere er små grupper, slik at andelen her ikke er helt pålitelige anslag.

Vold, trusler, tyveri og skadeverk

Studentene ble spurt om de i løpet av de siste tolv månedene hadde blitt utsatt for vold eller alvorlige trusler. De ble også spurt: "Har du den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når du går ute alene på stedet der du bor?". Svaralternativene var svært urolig, noe urolig, ikke urolig. Studentene ble videre spurt om de var blitt utsatt for tyveri eller skadeverk (spørsmålet gikk her på husholdningen; "du/dere") i løpet av de siste 12 månedene. Disse tre spørsmålene er det gjengitt tall for i Tabell 23.

Andelen studenter som var utsatt for vold eller trusler de siste tolv månedene var 2 prosent i 1998 og det samme i 2005 (alle studenter under ett). På dette spørsmålet finner vi ingen klare tendenser. For noen grupper har det vært en økning fra 1998 til 2005, for andre en nedgang. Enslige forsørgere skiller seg imidlertid noe ut fra de andre gruppene. Både i 1998 og i 2005 svarte enslige forsørgere i større grad enn andre studenter at de hadde vært utsatt for vold eller trusler, andelen var om lag 5 prosent for begge årene.

Andelen studenter som er svært urolig eller noe urolig for å bli utsatt for vold eller trusler var 11 prosent i 1998 og 13 prosent i 2005. Det er kvinnene som i størst grad er svært urolig eller noe urolig for å bli utsatt for vold eller trusler, 17 og 18 prosent i 1998 og 2005, andelen for menn var bare 3 og 4 prosent. Ser vi på det å faktisk ha blitt utsatt for vold, viser det seg derimot i 2005 at andelen menn var på 2,5 prosent, andelen kvinner 1,8 prosent. I 1998 var andelen 1,6 og 2,2 prosent for henholdsvis menn og kvinner. Dette dreier seg imidlertid om et så lite antall studenter at forskjellene knapt nok er signifikante.

Andelen "idealtypiske" studenter som er svært urolig eller noe urolig er nesten fordoblet fra 1998 til 2005, fra 10 til 18 prosent. De som faktisk har vært utsatt for vold eller trusler har på den annen side gått ned fra 2,5 til 2,2 prosent.

Tabell 23 Andel studenter som har vært utsatt for vold/trusler, andel som er urolig for vold/trusler og andel som har vært utsatt for tyveri eller skadeverk 1998 og 2005. Prosent. Antall svar

	Har vært utsatt for vold eller trusler		Svært eller noe urolig for vold eller trusler		Utsatt for tyveri eller skadeverk		Antall svar	
	1998	2005	1998	2005	1998	2005	1998	2005
Alle	2	2	11	13	15	16	2493	2034
Kjønn								
Menn	2	3	3	4	17	19	1036	793
Kvinner	2	2	17	18	14	14	1457	1241
Alder								
Inntil 22 år	1	2	13	14	15	16	635	511
23-24 år	2	2	12	16	16	19	633	433
25-29 år	3	2	11	12	16	19	789	556
30 år og over	1	2	7	10	12	11	432	534
Husholdningstype								
Enslige	2	2	12	15	16	18	1309	1000
Enslige hos foreldrene	1	3	7	4	12	18	194	126
Enslige forsørgere	5	5	11	10	21	15	91	104
Par uten barn	2	2	12	16	14	15	608	455
Par med barn	1	1	10	8	11	11	287	349
Utdanningsinstitusjon								
Universitet	2	2	11	15	16	18	965	767
Vitenskapelig høyskole	1	1	17	14	21	34	125	104
Statlig høyskole	2	2	11	11	14	13	1400	1163
Sentralitet								
Storby	2	2	12	16	17	19	1387	917
Landet for øvrig	2	2	11	10	12	13	1106	1117
Studerer hel/deltid								
Heltid	2	2	11	13	15	17	2253	1755
Deltid	2	2	10	9	15	12	240	279
Antall semestre								
0-4 semestre	1	2	11	13	14	16	1019	832
5-8 semestre	3	2	12	13	15	14	903	686
9 og flere semestre	2	3	11	13	17	20	570	516
"Idealtypisk student"	3	2	10	18	15	18	279	276

Andelen studenter som har blitt utsatt for tyveri eller skadeverk var 15 prosent i 1998, og i 2005 16 prosent, nær sagt det samme som i 1998. Ser vi på kjønn, er det ikke blant de kvinnelige studentene, men blant de mannlige at vi ser en høyere andel som er utsatt for tyveri eller skadeverk i 2005 sammenlignet med 1998. Det er ellers ikke noen entydige mønstre. For noen grupper har andelen økt fra 1998 til 2005, for andre er den blitt mindre.

3.4. Oppsummering

De aller fleste studentene leier bolig, men studenter som har ektefelle eller samboer eier vanligvis boligen. Fra 1998 til 2005 har andelen som eier i denne gruppen økt betraktelig, og ligger nå nesten på samme nivå som for ektefeller og samboere blant de som ikke er studenter.

For alle studenthusholdningene sett under ett, har boutgiftene økt med 42 prosent i tidsrommet 1998-2005, og mer for kvinner enn for menn. Blant de aller yngste studentene har husholdningenes boutgifter vokst mindre sammenlignet med eldre studenter. For enslige studenter har det vært en lavere vekst i boutgiftene enn for studenter i andre husholdningstyper.

Mange velger å bo sentralt, men noen har valgt å bo mindre sentralt. Boutgiftene for de som bor sentralt sammenlignet med de som bor mindre sentralt er ikke så veldig forskjellige. Imidlertid har de som bor mindre sentralt større bolig. Svarene på betydningen av boligens beliggenhet i forhold til lærestedet viser seg å være konsistente med svarene på hvorvidt de hadde kort eller lang reisetid til lærestedet - de som hadde lang reisetid svarte i større grad enn de med kort reisetid at betydningen av nærhet spilte mindre rolle.

Nærhet til venner og familie ser også ut til å bety noe for valg av boligens beliggenhet.

De som leier bolig, leier vanligvis hos private. De færreste bor i studentbolig. De aller fleste, 86 prosent, av de som leier privat svarer at de ikke ønsker å bo i studentbolig om de hadde mulighet til det. Dette til tross for at studentboligene er rimeligere å leie.

Forekomst av fukt og råte i oppholdsrom rapporteres av 13 prosent av studentene i 2005, og det har ikke vært økning siden 1998. 21 prosent svarte at de hadde kalde oppholdsrom, ett eller flere, i 1998 var det 17 prosent som meldte om dette. Studentenes vurdering av støy fra gate og vei har gått ned fra 1998 til 2005. I 1998 svarte 25 prosent at de var sjenert av støy fra gate/vei. I 2005 svarte 21 prosent at de var sjenert av støy fra gate eller vei der de bor.

De færreste er utsatt for vold eller trusler, rundt 2 prosent. Blant enslige forsørgere er det imidlertid 5 prosent som er blitt utsatt for vold eller trusler de siste 12 månedene. Det er imidlertid mange ganger flere som sier de er urolig for å bli utsatt for vold og trusler. 16 prosent av studentene melder om at de har opplevd å bli utsatt for tyveri eller skadeverk i/ved boligen i 2005, i 1998 var andelen 13 prosent.

4. Økonomisk støtte fra foreldre

Foreldres formelle forsøringsplikt varer til barna fyller 18 år. Deretter har foreldrene ikke lenger noe ansvar for å underholde barna økonomisk. Den økonomiske løsrivelsen mellom foreldre og barn er likevel en prosess som kan være gjenstand for betydelig "uthaling". For mange vedvarer foreldrenes forsørgelse godt inn i voksen alder (Hellevik 2005, Løwe 1995). En utsettelse av den endelige løsrivelsen kan være villet eller ikke-villet, bevisst eller ubevisst, fra barnas, foreldrenes eller begges side.

Studenter kan ventes å ha et særlig behov for bidrag fra foreldre, i og med at egne fullverdige inntekter som oftest lar vente på seg til studiene er unnagjort. Det å ta fatt på - og gjennomføre - høyere utdanning kan for enkelte innebære inntil ti år med lav eller ingen inntekt utenom lånekassens ytelser. Studentene i vårt utvalg kan dessuten regnes som mer "verdige trengende" enn studenter ellers, da et kriterium for å være med i undersøkelsen var at man studerte 50 prosent eller mer av tiden. Derfor er det en betydelig andel som overhodet ikke har inntektsgivende arbeid ved siden av studiene (nesten halvparten, jf. Figur 9).

I Levekårsundersøkelsene for studenter 1998 og 2005 ble studentene stilt en rekke spørsmål om omfang av økonomisk hjelp og støtte fra foreldrene. Spørsmålene omhandlet både foreldrenes relative betydning som finansieringskilde, konkrete beløp til dekning av løpende og andre utgifter eller i form av regelmessig støtte, og om man bor hjemme hos foreldrene og om man her betaler for seg. Enkle svarfordelinger på noen av disse spørsmålene ble presentert i rapporten "Studenters levekår 2005", hvorav de viktigste gjengis nedenfor (Ugreninov og Vaage 2006). Lyngstad og Øyangen (1999) konkluderte i sin analyse av Levekårsundersøkelsen for studenter 1998 med at "støtte fra foreldre betyr lite". De beregnet støtten gitt til løpende utgifter og utgifter ellers til "2400 kr per student per semester". Spørsmålene var stort sett de samme som i 2005.

I dette kapitlet ser vi nærmere på foreldrenes betydning for studentenes økonomi. Vi ser både på omfanget av økonomiske bidrag fra foreldrene, på hvilke studenter eller studenthusholdninger som mottar slik støtte, og på beløpene som gis. Analysen tar dels sikte på å avdekke forhold som kan tenkes å ha direkte eller indirekte betydning for om man er "støttmottaker", og om man mottar mye støtte. Vi er her blant annet interessert i forholdet mellom støttmottak og "sosial bakgrunn" uttrykt ved foreldrenes utdanningsnivå, som vi har gode opplysninger om i undersøkelsen. Tidligere studier har her antydning en klar sammenheng (Løwe 1995, Hellevik 2005). Det gjøres enkle sammenligninger med Levekårsundersøkelsen for studenter 1998. Vi vil ikke kunne sammenligne med andre unge, da lignende spørsmål ikke er stilt i de ordinære levekårsundersøkelsene.

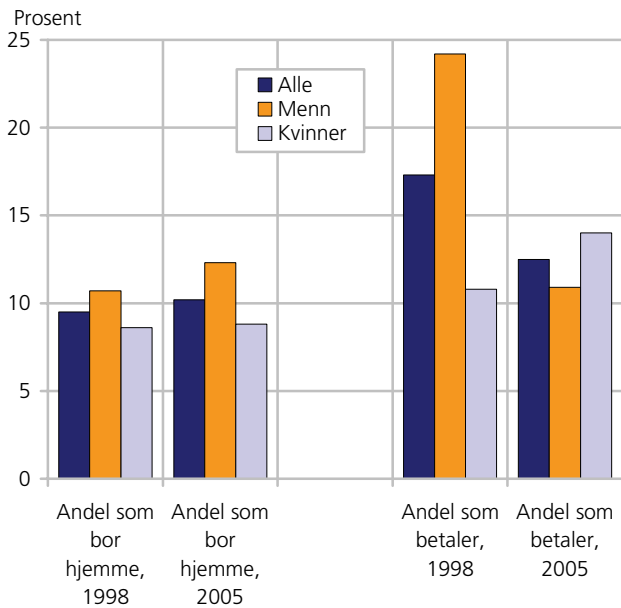
4.1. Knappt en av ti bor hjemme, de fleste gratis

Det å bo gratis eller billig hjemme under hele eller deler av studiet er en form for støtte hvor den økonomiske betydningen både på kortere, men særlig på noe lengre sikt (dersom nåverdien tas i betraktning), er større enn man kanskje skulle tro (Løwe 1995). Blant studentene bor en av ti menn og en av tyve kvinner hjemme hos foreldrene (Tabell 2, side 12). Studenter som bor hos foreldrene¹¹ ble spurt om de betaler noe for å bo hjemme. I gjennomsnitt er det bare drøyt en av ti (14 prosent) av alle hjemmeboere som sier de betaler for seg. Halvparten av disse slipper unna med under 2000 kroner per måned, som også er gjennomsnittlig utgift for disse.

Dersom vi sammenligner med 1998, og avgrensner analysen til studenter i alderen 20-29 år som ikke går på private høyskoler, finner vi at andelen som bor gratis ser ut til å ha økt en god del, men at dette kun gjelder blant hjemmeboende menn (Figur 16). Beløpene var for øvrig som man kunne vente noe lavere i 1998.

¹¹ Det er verdt å merke seg at ikke alle som bor hos foreldrene bor sammen med foreldrene.

Figur 16 Andel som bor hos foreldrene, og andelen av disse som betaler for seg. Studenter 20-29 år, som ikke er tilknyttet private høyskoler. 2005 og 1998. Prosent

4.2. Hvilke spørsmål ble stilt om pengestøtte?

Selv om man vet hva man ønsker å få svar på, er det ikke lett å formulere de rette spørsmålene i en strukturert spørreundersøkelse som denne. Uansett hvor klart og konsist spørsmålene er uttrykt kan man aldri helt vite hvordan intervjuobjektene oppfatter dem, og hva de egentlig mener med svarene de gir. Eller som de "tvinges" til å gi i og med at svarmulighetene er begrensede. I undersøkelsen er det riktignok stilt flere ulike spørsmål som handler om det samme, sett fra ulike vinkler. Men uklarheter og mangler kommer vi ikke utenom her, som i andre sammenhenger der man med standardiserte spørsmålsformuleringer og svaralternativer vil ha innsikt i et sammensatt og flertydig fenomen.

Spørsmål om foreldre er viktig kilde til studiefinansiering

Studentene ble stilt følgende spørsmål om hvordan de finansierer studiet:

- a) *Hva er din hovedinntektskilde dette semesteret? Er det studielån og -stipend fra lånekassen, inntekt av eget arbeid, penger fra ektefelle/samboer, penger fra foreldre, eller andre kilder?*
- b) *Hva er eventuelt din viktigste biinntektskilde dette semesteret? Er det studielån og -stipend fra lånekassen, inntekt av eget arbeid, penger fra ektefelle/samboer, penger fra foreldre, eller andre kilder?*

Vi kommer dels til å referere til spørsmål a) som mål på viktigste og b) som nest viktigste inntektskilde.

Spørsmål om foreldrenes/familiens økonomiske bidrag hittil i år

Studentene ble stilt følgende spørsmål om konkret økonomisk hjelp eller bidrag fra familien:

- 1) *Har du/husholdningen mottatt noen form for økonomisk hjelp eller bidrag hittil i år fra den nærmeste familien for å dekke løpende utgifter? (Hvis ja): Hva anslår du samlet beløp til?*
- 2) *Har du/husholdningen mottatt noen form for økonomisk hjelp eller bidrag hittil i år fra den nærmeste familien for å dekke utgifter ellers? (Hvis ja): Hva anslår du samlet beløp til?*
- 3) *Har du fått regelmessig økonomisk støtte fra din familie mens du har vært under utdanning etter at du fylte 20 år?*
- 4) *(Hvis ja på 3): I hvor mange år har du fått regelmessig økonomisk støtte fra din familie?*
- 5) *Hvor mye fikk du i regelmessig økonomisk støtte fra din familie pr. år?*

Det er verdt å merke seg at spørsmål 1) og 2), og kun disse, er relatert til husholdningen, og inkluderer dermed i prinsippet støtte gitt til eventuell ektefelle eller samboer. Til studenter som bor hjemme hos foreldrene ble det for spørsmål 1) og 2) presisert at man ikke skulle regne med verdien av det å bo hjemme. Det er rimelig å anta at "familien" stort sett vil være ensbetydende med foreldre. Særlig gjelder dette spørsmål 1) og 2) der givene ble definert som "den nærmeste familien". Når vi kommenterer analysene, bruker vi derfor som regel begrepet "foreldre", men tar innledningsvis forbehold om at dette kan være andre i familien (f.eks. besteforeldre, søsken m.m.). Til hjemmeboere ble det riktignok presisert at spørsmål 1) og 2) gjaldt "den nærmeste familien utenfor husholdningen". For spørsmål 3)-5) ble det presisert at givene foruten foreldre kunne være søsken, tanter, onkler, besteforeldre og øvrige familiemedlemmer.

4.3. Foreldrene er sjelden viktigste finansieringskilde

Analysene i rapporten "Studenters levkår 2005" viste at svært få studenter - knapt 2 prosent - har foreldrene som hovedinntektskilde inneværende semester (Ugreninov og Vaage 2006). Lånekassen er hovedinntektskilde for to av tre studenter, og inntekt fra eget arbeid er viktigste kilde for vel en av fem studenter. Resten har for det meste trygd eller andre offentlige overføringer, penger fra ektefelle eller samboer eller oppsparte midler som hovedinntektskilde. Selv blant studenter som bor hos foreldrene er det bare en av ti som oppgir penger fra foreldrene som hovedinntektskilde. Blant gifte eller samboende med barn og enslige forsørgere er det så godt som ingen som sier dette. Ellers ble det stort sett bare påvist ubetydelige forskjeller mellom studentene etter kjønn, alder, husholdningstype, studietid, utdanningsinstitusjon og studiebrøk (Ugreninov og Vaage 2006).

Tabell 24 Andel studenter som har foreldrene som viktigste eller nest viktigste finansieringskilde dette semester etter bakgrunnsvariable. 2005. Prosent.

	Foreldre er eneste inntektskilde	Foreldre er hovedinntektskilde (inkl. eneste)	Foreldre er viktigste biinntektskilde	Foreldre er viktigste biinntektskilde eller hovedinntektskilde	Antall studenter (totalt)
Alle	0	2	11	12	2262
Menn	1	2	12	14	910
Kvinner	0	2	10	11	1352
Aldersgruppe					
19-22 år	1	3	19	22	573
23-24 år	0	1	13	14	496
25-29 år	1	2	10	12	607
30 år og over	0	1	2	3	586
Husholdningstype					
Enslig, ikke hos foreldre	0	2	16	17	1121
Enslig, bor hos foreldre	3	10	18	28	153
Enslig forsørger	0	0	3	3	116
Par uten barn	0	1	7	8	499
Par med barn	0	0	1	1	373
Utdanningsinstitusjonstype					
Universitet (tradisjonelt)	1	2	16	18	767
Vitenskapelig høyskole	2	3	7	10	104
Statlig høyskole	0	1	8	9	1163
Privat høyskole	0	2	11	13	228
Universitetet i Oslo	0	2	13	15	268
Andre læresteder	1	2	10	12	1994
Sentralitet					
Storby (inkl. Stavanger)	1	2	13	15	1236
Landet ellers	0	1	9	10	1026
Studerer på heltid/deltid					
Studerer på heltid	1	2	12	14	1957
Studerer på deltid	0	0	1	1	305
Arbeidsinntekt					
Under median (55000)	1	2	16	18	1131
Over median	0	1	6	7	1131
Antall semestre studert					
Inntil 4	0	2	14	16	930
5 til 8	0	1	9	9	771
9 eller mer	1	2	8	10	561
Foreldres utdanningsnivå					
Ingen for. har høy utd.	0	1	9	9	1029
En av for. har høy utd.	1	3	10	13	527
Begge for. har høy utd.	1	3	17	19	530
"Idealtypisk student"	0	1	23	24	276

-men viktig for mange likevel

Som vi har sett er det svært få studenter som oppgir foreldrene som sin aller viktigste inntektskilde. Men det er nesten like interessant å se hva som var deres "viktigste biinntektskilde". Svarene her viser nemlig at foreldre er *nest* viktigste inntektskilde langt oftere enn de er viktigste kilde. Da svaralternativene også her inkluderte "studielån/stipend, inntekt av eget arbeid, penger fra ektefelle/samboer, penger fra foreldre, eller andre kilder", vil svaret "penger fra foreldre" selv på dette spørsmålet indikere at foreldrene spiller en

betydelig rolle som økonomiske støttespillere. Dette ikke minst fordi hele åtte av ti mottar ytelser fra lånekassen (Tabell 5), to av tre (av alle) har "kassa" som hovedinntektskilde og de fleste har arbeid ved siden av studiet (Figur 9).

Viktigste biinntektskilde for en av ti

Tabell 24 viser at 11 prosent av studentene sier at foreldrene er deres viktigste biinntektskilde dette semesteret. Dersom vi inkluderer dem som har foreldre som hovedinntektskilde, blir andelen studenter med

foreldre som spiller en betydelig rolle som finansieringskilde 12 prosent (Tabell 24). Det avtegnes her tydeligere forskjeller mellom grupper av studenter enn for spørsmålet om hovedinntektskilde. Omlag 17 prosent av enslige studenter som ikke bor hos foreldrene, og hele 28 prosent av enslige studenter som er hjemmeboende, sier de har foreldrene som viktigste eller nest viktigste inntektskilde. Selv blant studenter som lever i parforhold oppgir en av ti foreldrene som en viktig inntektskilde. Videre kan det se ut til at foreldre litt oftere spiller en betydelig rolle som inntektskilde i storbyene (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger) enn i landet forøvrig.

Det er, ikke overraskende, stor forskjell mellom heltids- og deltidsstudenter, og en betydelig men noe mindre forskjell mellom studenter med lav eller høy arbeidsinntekt. Bare 1 prosent av alle deldtidsstudenter har foreldrene som en viktig inntektskilde. At denne gruppen så sjelden er avhengige av foreldrene må bl.a. sees i sammenheng med at deltidsstudentene som regel er mye eldre enn heltidsstudentene, i gjennomsnitt 10 år.

Forskjellene mellom ulike kategorier av studenter henger nok generelt dels sammen med at andelen med foreldre som nest viktigste eller viktigste inntektskilde faller brått med alder (Figur 17), samtidig som gjennomsnittsalderen varierer til dels betydelig mellom de ulike kategoriene (se Tabell 2 side 12). Hele 22 prosent av de yngste studentene (19-22 år) har foreldrene som nest viktigste eller viktigste inntektskilde, mot 3 prosent av de eldste (30 år og over). Sammenhengen mellom alder og ulike former for støttemottak er fremstilt i Figur 17 på side 52.

Foreldre er så godt som aldri eneste kilde

Mindre enn én prosent av studentene gir uttrykk for at foreldrene er deres *eneste* inntektskilde, ved at de er hovedinntektskilde samtidig som de oppgir at de ikke har noen *biinntektskilde*. Blant enslige hjemmeboende, som ikke overraskende er gruppen med den største andelen med foreldre som eneste inntektskilde, gjelder dette tre prosent (Tabell 24). Selv i denne gruppen (enslige hjemmeboende) er det relativt få som ikke tar opp studielån, og mange har inntektsgivende arbeid (jf. Tabell 1 og Tabell 48).

Fire av ti har mottatt økonomiske bidrag hittil i år

Tabell 26 på side 49 viser hvor mange, og hvilke, studenter som sier de har mottatt økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år. Tabellen viser også beløp uttrykt ved både gjennomsnitt og median, og hvor mange og hvem som mottar store beløp. Vi har her slått sammen spørsmålene om dekking av løpende utgifter og dekking av utgifter ellers (gjengitt på side 46), i den forstand at det er tilstrekkelig at man har svart bekreftende på ett av disse spørsmålene. Beløpene er også summert. Dette har vi dels gjort fordi

separate svarfordelinger på spørsmålene allerede er presentert i den forrige rapporten (Ugreninov og Vaage 2006), og fordi det synes hensiktsmessig å slå spørsmålene sammen når vi ønsker å få et oversiktlig innblikk i omfanget av støtte og i fordelingen av støtte mellom ulike studenttyper.

Til sammen har fire av ti studenthusholdninger mottatt pengebidrag fra foreldre til løpende utgifter eller utgifter ellers hittil i år (Tabell 26). Vi må her ha i mente at andelen som mottar støtte i løpet av en noe lengre periode, for eksempel et helt semester eller år, høyst sannsynlig er noe høyere. Da spørsmålet gjelder mottak hittil i år og de fleste hadde blitt intervjuet før halve semesteret var overstått, antar vi at om lag annenhver student mottar støtte fra familien en eller annen gang i løpet av semesteret, og i alle fall i løpet av et helt år.

Blant menn er andelen mottakere litt høyere enn blant kvinner, og yngre mottar i større grad enn eldre. Blant studenter under 25 år får over halvparten støtte, mot bare 16 prosent blant gruppen over 29 år. Studenter som lever i parforhold og har barn får støtte i drøyt en av ti tilfeller (12 prosent). Disse er riktignok temmelig gamle, med en gjennomsnittsalder på 37 år (Tabell 2 side 12). Blant hjemmeboende studenter sier 29 prosent at de har mottatt pengebidrag, men her gjelder dette som nevnt fra andre familiemedlemmer enn foreldrene. Denne gruppen er ung, gjennomsnittlig 23 år, og familiestøtten kommer her i tillegg til "støtten" foreldrene gir ved at studenten i ni av ti tilfeller bor gratis. Blant enslige som ikke bor hos foreldre er 55 prosent mottakere.

Vi finner visse forskjeller mellom studenter tilknyttet ulike typer av utdanningsinstitusjoner (Tabell 26). Blant studenter tilknyttet universiteter (opprinnelige, jf. Tabell 1) er det en relativt høy andel mottakere (51 prosent). Færrest mottakere finner vi blant studenter på statlige høyskoler. Ellers ser vi at mottak av støtte varierer med tilbakelagt studietid, noe som må sees i sammenheng med aldersforskjeller. Et noe mer interessant trekk ved svarfordelingene er at studenter med lav eller ingen arbeidsinntekt oftere mottar støtte enn de med høy, og at andelen mottakere øker klart med foreldrenes utdanningsstatus. Disse sammenhengene vil vi drøfte mer inngående i underkapitlet "4.8. Multivariate analysemodeller av støttemottak" på side 54.

4.4. Stort sett beskjedne beløp, men noen får mye

Vi skal nå se hvilke beløp studentene sier de mottar fra foreldrene, enten i form av hjelp eller bidrag til å dekke løpende utgifter og utgifter ellers, eller som regelmessig økonomisk støtte. Det er verdt å minne om at eventuell støtte mottatt av eventuell ektefelle eller samboer her er medregnet, mens støtte mottatt fra foreldre til hjemmeboende studenter ikke er inkludert.

Tabell 25 Fordeling av økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter og/eller utgifter ellers i studenthusholdningene. Desiler (grenseverdier mellom desiler). 2005. Kroner

	Gj.sn.	Desilgrenseverdier								
		1	2	3	4	Median	6	7	8	9
Alle	4000	0	0	0	0	0	500	2500	5000	10000
Mottagere	9800	1500	2000	3000	4000	5000	6000	9600	12000	20000

Tabell 26 Andel studenthusholdninger som har mottatt økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter og/eller utgifter ellers, og omtrentlig beløp mottatt etter bakgrunnsvariable. 2005. Prosent, kroner og antall mottakere

	Andel som har mottatt bidrag til løpende og/eller utgifter ellers hittil i år	Andel som har mottatt over 10 000 kr, beregnet blant alle	Beløp mottatt hittil, til løpende og utgifter ellers, gjennomsnitt, alle	Beløp mottatt hittil, til løpende og utgifter ellers, gjennomsnitt, mottakere	Beløp mottatt hittil, til løpende og utgifter ellers, median, mottakere	Antall mottakere
Alle	41	9	4000	9800	5000	905
Menn	44	9	4100	10000	5000	396
Kvinner	39	8	3800	9500	5000	509
Aldersgruppe						
19-22 år	56	9	4800	8500	4000	318
23-24 år	52	11	4300	8400	5000	253
25-29 år	41	11	5000	12000	6000	245
30 år og over	16	4	1800	12000	6000	89
Husholdningstype						
Enslig, ikke hos foreldre*	55	10	4500	8200	5000	607
Enslig, bor hos foreldre	29	7	2300	:	:	45
Enslig forsørger	32	9	3100	:	:	33
Par uten barn	36	9	4700	13200	5000	178
Par med barn	12	3	2300	:	:	42
Utdanningsinstitusjon						
Universitet (tradisjonelt)	51	9	4900	9600	5000	387
Vitenskapelig høyskole	40	8	2900	7300	4800	42
Statlig høyskole	33	7	3200	9800	5000	380
Privat høyskole	43	12	5200	12200	5000	96
Sentralitet						
Storby (inkl. Stavanger)	44	9	4300	9800	5000	539
Landet ellers	36	8	3500	9900	5000	366
Studerer på heltid/deltid						
Studerer på heltid	44	9	4200	9700	5000	853
Studerer på deltid	18	4	2100	12000	6000	52
Arbeidsinntekt						
Under median (55000)	47	9	4400	9300	5000	527
Over median	34	8	3600	10600	5000	378
Antall semestre studert						
Inntil 4	45	8	4000	8900	4000	418
5 til 8	39	9	4100	10600	5000	293
9 eller mer	36	9	3700	10700	6000	194
Foreldres utdanningsnivå						
Ingen for. har høy utd.	37	7	3100	8400	5000	374
En av for. har høy utd.	44	8	3900	9000	5000	228
Begge for. har høy utd.	52	13	6500	12600	5000	272
"Idealtypisk student"	63	7	3900	10600	3000	171

* For hjemmeboende gjelder mottaket fra andre familiemedlemmer enn foreldrene.

Fire av ti har mottatt gjennomsnittlig 10 000 kroner hver

Gjennomsnittlig beløp mottatt fra den nærmeste familien for å dekke løpende utgifter eller utgifter

ellers er i underkant av 10 000 kroner blant mottakerne. Dette tilsvarer et gjennomsnitt på 4 000 kroner dersom vi fordeler de mottatte summene på alle studenthushold.

En av ti studenthushold har mottatt minst 20 000 kroner

Mottaket av pengestøtte er som man kunne vente ulikt fordelt mellom studentene. Nær seks av ti har ikke mottatt noe støtte hittil i år. Til sammen har hver tiende studenthusholdning mottatt et betydelig beløp, nærmere bestemt 10 000 kroner, beregnet blant alle (Tabell 24 og Tabell 25).

I Tabell 25 har vi sortert både alle studenter og alle mottakere fra laveste til høyeste mottatte støttebeløp, og har notert beløpet hos studenten som skiller hver tiendepart. Tabellen viser at tiendedelen som har mottatt minst på intervjutidspunktet har mottatt maksimalt 1500 kroner, og tiendedelen som har mottatt mest har mottatt 20 000 kroner eller mer, når vi kun ser på mottakerne. Videre finner vi at halvparten av mottakerene på intervjutidspunktet har mottatt over/under 5000 kroner (median).

Tabell 26 viser at studenter som er samboende eller gift, men som ikke har barn, mottar de høyeste beløpene - og par med barn får sjeldnest og minst støtte - sammenlignet med studenter i andre husholdningskategorier. Som nevnt har nok disse forskjellene sammenheng med forskjeller i alder. Sammenhengen mellom mottatt *beløp* og alder er riktignok mindre entydig enn sammenhengen mellom sannsynligheten for å *motta* støtte og alder (Tabell 26, Figur 17). I den første delrapporten ble støtte til løpende utgifter og til utgifter ellers behandlet hver for seg. Her ble det påvist at beløp mottatt til løpende utgifter økte med alder, mens sannsynligheten for å motta ble redusert. Beløp mottatt til utgifter ellers var derimot ikke entydig relatert til alder (Ugreninov og Vaage 2006). Studenter ved private høyskoler (særlig BI) ser ut til å få noe mer støtte enn andre. Det må imidlertid tas forbehold om at usikkerheten her er stor, og at tidspunkt for når studieavgifter (som er høye på private høyskoler) må betales kan påvirke tallene.

Andelen mottakere øker med foreldrenes utdanningsnivå, ifølge både Tabell 24 og Tabell 26. Tabell 26 viser at beløpene som mottas også øker, fra 8400 kroner i gjennomsnitt for studenter med foreldre som (begge) "mangler" høyere utdanning til nær 13 000 kroner blant studenter med to høyt utdannede foreldre.

Alt i alt er det begrenset variasjon i støttemottaket mellom de gruppene vi har tatt med i Tabell 26. Det er for øvrig et fåtall relativt store beløp som trekker gjennomsnittet opp innenfor enkelte grupper, og som dermed skaper visse forskjeller. Baserer vi sammenligningene på medianverdiene for de ulike gruppene, dvs. mottaksbeløpet for den midterste studenten gitt en rangering fra laveste til høyeste mottak, forsvinner så godt som alle forskjeller. Det er da kun alder og antall semestre som ser ut til å slå ut. Medianbeløpet for mottatt beløp blant mottakerne øker jevnt men svakt

med alder. To av tre "idealtypeske studenter", som kombinerer mange av egenskapene i tabellen (se side 17), mottar regelmessig støtte, og mottar også betydelige beløp.

Gjennomsnitt på 20 000 kroner per år, tilsvarende en tidel av disponibelt beløp?

Vi vet dessverre ikke hvorvidt bidragene fra foreldrene mottas jevnt over året. Da studielånet nå utbetales månedlig, er det ikke som tidligere grunn til å anta at foreldrene må tre støttende til på slutten av semesteret når podene har brukt opp lånet. Det kan derimot heller tenkes at støtten, i alle fall "til andre formål" oftest kommer i starten av semesteret, til dekking av studiemateriell, PC, møbler m.m. Og mange studenter har sommerjobber og får muligens mindre penger hjemmefra om sommeren. Dermed er det en viss fare for at vi overestimerer mottaket dersom vi forutsetter at dette fordeles jevnt over året. På den annen side er det - som vi senere vil argumentere for - grunn til å tro at studentene undervurderer støtten de får.

Dersom vi i mangel på informasjon om at det motsatte er tilfelle likevel forutsetter et jevnt tilsig av midler gjennom året, og tidfester gjennomsnittintervjuet til primo-medio 1. halvår på (grunnlag av svarinngangen, illustrert på side 68), kan vi røft anslå at gjennomsnittsstudentens husholdning alt i alt får om lag 20 000 kroner per år fra foreldrene til dekking av løpende og andre utgifter. Vi har her multiplisert gjennomsnittsbeløpet blant alle med 5 (4000x5), da intervjuobjektene i gjennomsnitt bare var om lag en femdel ut i studieåret på intervjutidspunktet. Tallet gjelder selvfølgelig bare for studenter som "studerer året ut". Dersom vi legger de samme forutsetningene til grunn, kan vi grovt anslå at *mottakere* i gjennomsnitt mottar 50 000 kroner i løpet av et år (10000x5). Noe eksakt slingringsmonn kan neppe beregnes, men feilmarginen er nok her temmelig stor. 20 000 kroner utgjør en drøy tiendedel av studentenes egne samlede disponible beløp definert som personlig inntekt etter skatt og renteutgifter pluss studielån (147 000 kroner, jf. Tabell 40 m.m.) og støtte hjemmefra. Her blir usikkerheten ekstra stor fordi inntekten også er usikker, jf side 18.

En av fem mottar regelmessig økonomisk støtte, i gjennomsnitt 21 000 kroner per år

At studentene er intervjuet på ulike tidspunkt i vårsemesteret har mindre innvirkning på svarene på spørsmålene om mottak av *regelmessig* økonomisk støtte (gjengitt på side 46). Disse spørsmålene vil riktignok i noe mindre grad kunne gi et presist innblikk i *dagens* støttemottak, da de også gjelder mottak tidlig(ere) i studiet eller under en tidligere studieperiode. Dessuten inngår nok ikke her mottak av støtte til ekstraordinære utgifter m.m., som derimot vil fanges opp av spørsmålene vi alt har sett på ("utgifter ellers"). Spørsmålene ble dessuten kun stilt til studenter over 20 år som ikke bor hjemme.

Tabell 27 Fordeling av regelmessig økonomisk støtte fra nærmeste familie per år mottatt (en eller annen gang i løpet av studietiden) etter fylte 20 år. Studenter 21 år og eldre som ikke bor hos foreldre. Desiler (grenseverdier mellom desiler). 2005. Kroner

	Gj.sn.	Desilgrenseverdier								
		1	2	3	4	Median	6	7	8	9
Alle	3600	0	0	0	0	0	0	0	0	12000
Mottagere	21000	4000	6000	9000	10000	15000	20000	24000	30000	40000

Tabell 28 Mottak av regelmessig støtte fra familien under utdanningen. Studenter 21 år og eldre som ikke bor hos foreldre etter bakgrunnsvariable. 2005. Prosent og kroner

	Andel som har mottatt regelmessig støtte fra familien etter fylte 21 år	Andel som har mottatt over 10 000 kr per år i regelmessig støtte fra familien	Beløp mottatt regelmessig per år, gj. snitt for alle, kroner	Beløp mottatt regelmessig per år, gj.snitt, mottakere kroner	Beløp mottatt regelmessig per år, median, mottakere kroner	Antall mottakere
Alle	18	12	3600	20800	15000	326
Menn	21	15	4300	20900	15000	153
Kvinner	16	10	3200	20600	15000	173
Aldersgruppe						
19-22 år	26	15	4400	18000	12000	68
23-24 år	22	16	5600	25100	15000	101
25-29 år	21	14	4000	19900	15000	113
30 år og over	9	6	1300	:	:	44
Husholdningstype						
Enslig, ikke hos foreldre*	24	16	5000	21500	15000	223
Enslig, bor hos foreldre	-	-	-	:	:	0
Enslig forsørger	12	7	1900	:	:	11
Par uten barn	18	11	3400	19400	12000	76
Par med barn	5	3	800	:	:	16
Utdanningsinstitusjon						
Universitet (tradisjonelt)	24	15	4300	18700	13000	143
Vitenskapelig høyskole	20	12	2500	-	-	18
Statlig høyskole	14	9	2300	17700	12000	127
Privat høyskole	21	18	8800	:	:	38
BI	23	20	13100	:	:	22
Universitetet i Oslo	25	19	5400	22900	20000	52
Sentralitet						
Storby (inkl. Stavanger)	20	14	3800	19300	15000	193
Landet ellers	16	10	3400	22900	12000	133
Studerer på heltid/deltid						
Studerer på heltid	20	13	4000	21300	15000	302
Studerer på deltid	9	6	1200	:	:	24
Arbeidsinntekt						
Under median (55000)	22	14	4100	19700	15000	188
Over median	15	10	3200	22200	15000	138
Antall semestre studert						
Inntil 4	18	10	3000	18000	12000	101
5 til 8	17	12	4100	25000	18000	118
9 eller mer	21	14	3700	18000	15000	107
Foreldres utdanningsnivå						
Ingen for. har høy utd.	14	8	2700	20800	12000	115
En av for. har høy utd.	21	16	3900	19300	15000	86
Begge for. har høy utd.	27	18	5800	22000	16500	110
"Idealtypisk student"	25	16	4400	17900	12000	51

Knapt hver femte student, 18 prosent, bekrefter å ha fått regelmessig økonomisk støtte mens de har vært under utdanning etter fylte 20 år. Drøyt hver tiende student i nevnte gruppe har mottatt mer enn 10 000 kroner per år, dvs. en relativt betydelig regelmessig støtte. Vi kan videre beregne at gjennomsnittstudenten, som har flyttet hjemmefra og er over 20 år, mottar 3 600 kroner per år i regelmessig støtte. Ser vi kun på mottakerne, får disse i gjennomsnitt 21 000 kroner. Halvparten av mottakerne får over 15 000 kroner (median). For to av tre mottakere har den regelmessige støtten vart i 3 år eller mer.

Når vi sammenligner grupper av studenter på grunnlag av mønstrene i Tabell 28, må vi huske at sannsynligheten for positivt svar vil øke med alder og antall semestre. Med dette i mente bekreftes stort sett de forskjellene og likhetene i støttemottak mellom ulike grupper som vi allerede har påvist.

Mannlige studenter sier litt oftere at de har mottatt regelmessig støtte enn kvinnelige (21 mot 16 prosent), men beløpene er ikke forskjellige kjønnene imellom verken målt ved gjennomsnitt eller median. Hver fjerde enslige student (24 prosent) har mottatt regelmessig støtte, mot knapt hver femte i gruppen par uten barn (18 prosent) og hver tiende (9 prosent) i kategorien par med barn. Gifte/samboende uten barn mottar de største beløpene. Det er verdt å minne om at tallene i Tabell 27 Tabell 28 gjelder studenten selv og ikke omfatter partnerens eventuelle støttemottak.

Universitetsstudenter ser noe oftere ut til å få regelmessig støtte enn andre, og elever ved statlige høyskoler får dette sjeldnest. Elever ved private høyskoler får klart mest støtte, i alle fall dersom vi ser på beløp. Med forbehold om betydelig usikkerhet ser særlig BI-studenter ut til å få mye, i alle fall den fjerdedelen av disse som får regelmessig støtte. Hver fjerde UIO-student har fått regelmessig støtte, og disse ser ut til å motta noe mer enn både gjennomsnittstudenten og studenter fra andre universiteter. Ellers er det slik at storbystudenter litt oftere enn andre får regelmessig støtte, selv om mottakerne her ikke ser ut til å få større beløp. Sist men ikke minst bekrefter spørsmålet om regelmessig støtte at sosial bakgrunn uttrykt ved foreldrenes utdanningsnivå har stor betydning. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

4.5. Betydningen av økonomiske overføringer hjemmefra avtar med alder

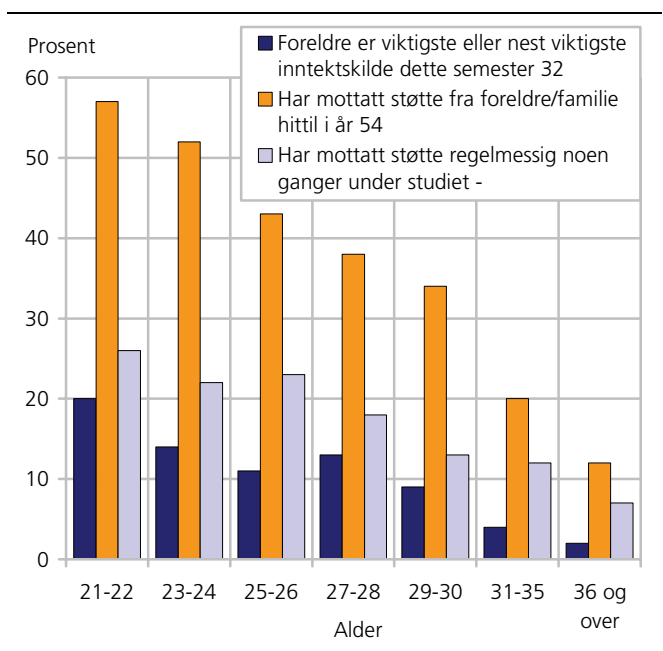
Vi har sett at andelen som mottar økonomiske bidrag fra familien synker med alder. Figur 17 viser at denne sammenhengen mellom studentens alder og foreldres støttepraksis er klar og entydig. Mottaket er - ikke overraskende - i det store og det hele mindre jo eldre studentene er. Når det gjelder foreldrenes betydning som finansieringskilde inneværende semester, og mottak av støtte hittil i semesteret, er sammenhengen

med alder antakelig langt på vei uttrykk for en ren livsløpseffekt: jo eldre man er, jo mindre sannsynlig er det at foreldrene bidrar økonomisk alt annet likt. Sammenhengen kan også tenkes forklart ved at forskjellige typer studenter har forskjellig alder (pga. etterutdanning m.m.).

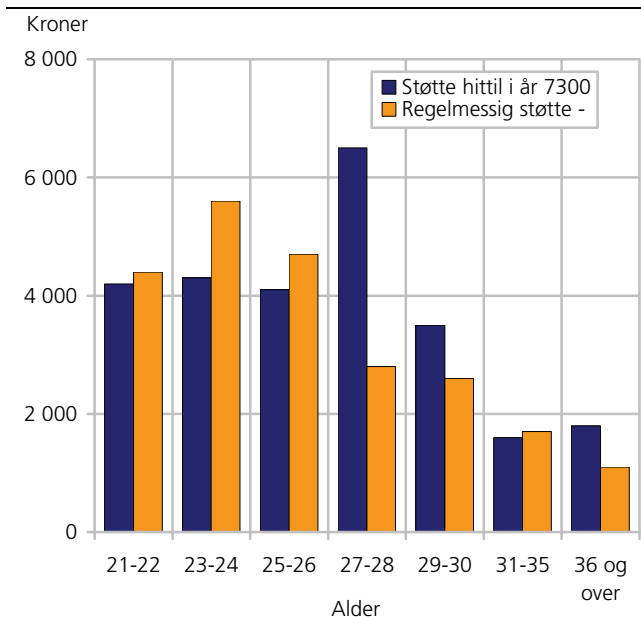
På den annen side har vi sett at beløpene som mottas dels øker med alder (Tabell 26 og Tabell 28). Figur 18 bekrefter at sammenhengen her er noe broket. Når vi tar hensyn til at inntektene generelt øker med alder (Figur 4, side 27), finner vi likevel at økonomisk hjelp hjemmefra utgjør en sterkt synkende andel av studentenes inntektsgrunnlag jo høyere alder vi ser på. Figur 19 viser her verdien av økonomiske bidrag fra nærmeste familie i løpet av et år både som andel av disponibelt beløp inkludert hjelp, og som "andel av" studentens arbeidsinntekt, i ulike aldersgrupper.

At andelen mottakere er lavere jo høyere alder, også når det gjelder mottak av regelmessig støtte noen gang under studiet, kan ha mer interessante implikasjoner. Her vil de som ikke lenger får støtte - men som fikk det da de var yngre - måtte forventes å svare bekræftende. Altså selv om de er blitt eldre og ikke lenger får støtte. Når vi finner at andelen likevel også her faller med alder, tyder dette på at det de senere årene har blitt mer vanlig at studenter mottar støtte fra foreldrene. En alternativ forklaring er at erindringen om støttemottak gradvis sviner hen. Spørsmålet er hvor lett man glemmer at man har mottatt regelmessig støtte.

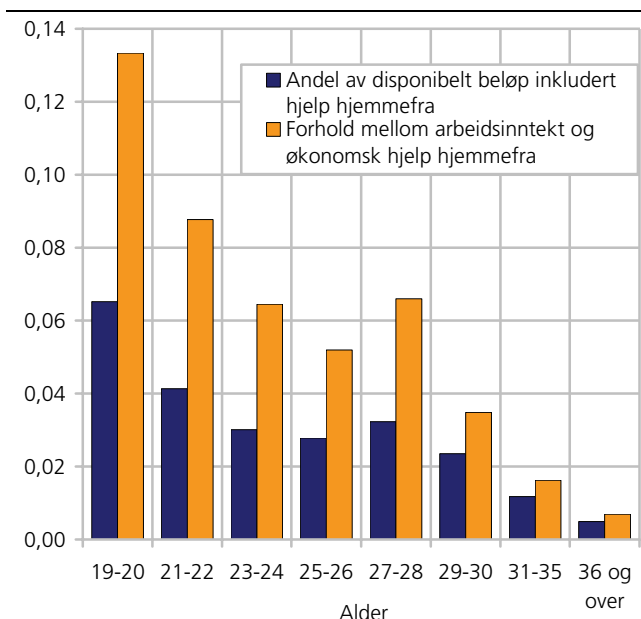
Figur 17 Andel studenter som mottar økonomiske bidrag fra foreldrene etter alder. 2005. Prosent

Figur 18 Beløp mottatt fra foreldre hittil i år til å dekke løpende utgifter eller utgifter ellers, og beløp mottatt som regelmessig støtte, etter alder. Gjennomsnitt for alle uavhengig av mottak. 2005. Kroner

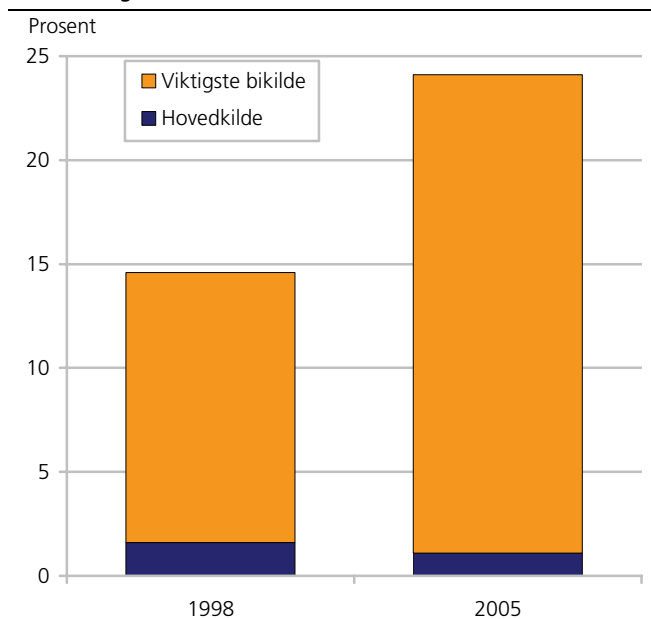
Figur 19 Økonomisk hjelp hjemmefra sett i forhold til inntekter ellers etter alder. 2004/2005.

4.6. Får mer hjelp hjemmefra nå enn før?

For å få ytterligere innsikt i eventuelle endringer over tid i foreldres støttepraksis vil vi sammenligne svarfordelingene fra 2005 med tilsvarende svarfordelinger fra Levekårsundersøkelsen for studenter 1998. Fordi utvalget og dermed gjennomsnittsstudenten var litt forskjellig i disse undersøkelsene, og fordi vi ønsker å benytte en snevrere studentgruppe i analysene, har vi valgt å avgrense analysen til det vi innledningsvis omtalte som en "idealtypisk student" (side 17). Dette er en enslig student i alderen 20-24 år som ikke bor hos foreldrene og som studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø. Vi vil også se på gruppen av studenter som ikke er "idealtypiske".

Figur 20 Andel blant "idealtypiske" studenter som har foreldrene som viktigste eller nest viktigste finansieringskilde. 1998 og 2002. Prosent

Vi finner ingen signifikante endringer fra 1998 til 2005 i andelen idealtypiske studenter som har foreldre som eneste eller viktigste inntektskilde (Figur 20). Det har imidlertid vært en klar økning i andelen som har foreldrene som nest viktigste inntektskilde. Her er det et lite forbehold. Spørsmålene om finansieringskilder som er gjengitt på side 46 er identiske med dem som ble stilt i 1998, men konteksten er noe endret. I 2005 ble spørsmålene etter en bolk med spørsmål om arbeid og yrkesdeltakelse (Gulbrandsen 2006), mens de i 1998 kom etter spørsmål om bosted og offentlige transportmidler (Gulløy, Opdahl og Øyanger 1998). Dette kan ha ført til at foreldrene kommer mer i direkte konkurranse med inntekt av eget arbeid i 2005 for enkelte intervjuobjekter, slik at økningen i andelen som har foreldrene som en viktig inntektskilde er noe større enn hva Figur 20 gir inntrykk av.

I perioden 1998-2005 har det vært en generell prisstigning på om lag 15 prosent, en enda større vekst i husleiene og nærmest en eksplosjon i boligprisene. Dette burde tilsi at behovet for støtte hjemmefra har tiltatt. Tabell 29 viser at det riktignok har vært en viss økning i andelen som har mottatt pengebidrag fra foreldre til løpende utgifter og/eller utgifter ellers "hittil i år". Andelen mottakere blant idealtypiske studenter har her økt fra 50 til 63 prosent. Beløpene har ikke økt blant idealtypiske studenter, men gjennomsnittlig beløp blant ikke-idealtypiske studenter har økt noe. Andelen "idealtypiske" studenter som har fått regelmessig økonomisk støtte fra familien mens de har vært under utdanning etter fylte 20 år, var dessuten nøyaktig den samme i 1998 som i 2005, i begge tilfeller 25 prosent. Vi tør derfor ikke konkludere med at det har vært noen betydelig vekst i foreldrenes giverglede i perioden, men tallene tyder på at det kan ha vært en viss økning dersom vi ser alle studenter under ett.

Tabell 29 Andel blant alle studenter og blant "idealtypiske" og andre studenter som har mottatt økonomiske bidrag fra nærmeste familie hittil i år til dekking av løpende utgifter eller utgifter ellers, og omtrentlig beløp mottatt. 1998 og 2005. Prosent og kroner

	Andel som har mottatt pengebidrag fra foreldre til løpende og/eller utg ellers	Andel som har mottatt over 10 000 kr fra foreldre, blant alle	Hittil beløp mottatt, til løpende og utg. ellers, gjennomsnitt for alle, kroner	Hittil beløp mottatt, til løpende og utg. ellers, gjennomsnitt, mottakere, kroner	Hittil beløp mottatt, til løpende og utg. ellers, median, mottakere, kroner
2005, alle studenter	41	9	4000	9800	5000
1998, alle studenter (utenom private høyskoler)	35	5	2500	7200	4500
2005, idealtypiske studenter	63	7	3900	6300	3000
2005, andre studenter	37	9	3700	10200	5000
1998, idealtypiske studenter	50	7	3300	6700	4000
2005, andre studenter	33	5	2400	7400	5000

Tabell 30 Mottak av regelmessig støtte fra familien blant "idealtypiske" studenter. 1998 og 2005. Prosent og kroner

	Andel som har mottatt regelmessig støtte fra familien etter fylte 21 år	Andel som har mottatt over 10 000 kr per år i regelmessig støtte fra familien, alle	Beløp mottatt regelmessig per år, gjennomsnitt for alle, kroner	Beløp mottatt regelmessig per år, gjennomsnitt, mottakere (N=51), kroner	Beløp mottatt regelmessig per år, median, mottakere (N=51), kroner
2005	25	16	4100	18000	12000
1998	25

4.7. Klar sammenheng mellom sosial bakgrunn og foreldrehjelp

Studier har vist at sosial bakgrunn i betydningen foreldres økonomiske ressurser og utdanningsnivå har betydning for barnas muligheter til å få støtte hjemmefra i en etableringsfase (Løwe 1995, Fekjær 2000, Hellevik 2005). Levekårsundersøkelsen for studenter 2005 bekrefter at både andelen som får økonomisk hjelp fra foreldrene, og mottatt beløp, øker klart med foreldrenes utdanningsnivå. Foreldre med høy utdanning - særlig når begge har dette - ser ut til å være mer tilbøyelige til å gi støtte til barna enn foreldre som ikke har høyere utdanning - eller når bare den ene av foreldrene har dette. Funnet er ikke overraskende med tanke på at utdanning henger sammen med inntekt, og med andre økonomiske ressurser hos foreldrene.

Vi må riktignok være forsiktige med en ren årsaks-messig tolkning av den bivariate sammenhengen mellom støtte gitt til studentene og foreldrenes utdanning. Tabell 37 på side 62 viser at studenter som "mangler" foreldre med høyere utdanning i mange tilfeller er en noe annen type studenter - langs flere dimensjoner - enn studenter som har høyt utdannete foreldre. Ikke minst varierer studentens alder systematisk med foreldrenes utdanning. Studenter med foreldre uten høyere utdanning er i gjennomsnitt fem år eldre enn studenter hvor en eller begge foreldrene har høyere utdanning, og de er noe oftere etablerte med familie og arbeid.

4.8. Multivariate analysemodeller av støttemottak

Fremstillingen har vært preget av at vi på grunnlag av de tallene vi nå har sett på ikke har kunnet fastslå hvilke bakgrunnsvariable som hovedsakelig eller

egentlig forklarer sannsynligheten for og omfanget av støttemottak fra foreldre. Vi vet med andre ord ikke variablenes "selvstendige betydning" kontrollert for andre forhold. Vi har allerede diskutert om den tilsynelatende betydningen av ulike forhold (heltid/deltid, foreldrenes utdanning m.m.) kan føres tilbake til aldersforskjeller.

For å sjekke holdbarheten til disse spekulasjonene skal vi nå presentere og drøfte utvalgte regresjonsmodeller av hvor mye studenter mottar fra foreldrene. Dette er analysemodeller som inkluderer flere relevante bakgrunnsvariable samtidig. Ved regresjon ("tilbakeføring") estimeres sammenhengene mellom hver av disse bakgrunnsvariablene og eventuelt støttelep mens andre kjennetegn holdes konstante. Dermed kan grupper som er "like på alle andre områder" sammenlignes på bakgrunn av hver enkelt variabel i modellen. Det betyr at vi for eksempel sikrere kan påvise om det er at man er ung eller at man studerer på heltid som best forklarer variasjon i støttemottak.

Vi skal nå drøfte tre modeller, som alle estimerer betydningen av ulike variable for studentenes støttemottak. Den første modellen omfatter samtlige forklaringsvariable i Tabell 26, den neste omfatter bare de variablene som det av Tabell 26 kunne synes som hadde betydning, mens den siste modellen kun omfatter signifikante forklaringsvariable¹². Den avhengige variabelen er beløp mottatt hittil, til løpende utgifter eller utgifter ellers. Alle modellene omfatter alle studentene, også de som sier de ikke har mottatt støtte (59 prosent) og hvor den avhengige variabelen dermed blir 0.

¹² Variablenes verdier er dels noe forenklete. Variable merket med * er dikotome, dvs. har to verdier.

Kun alder og sosial bakgrunn har betydning

Det er i disse multivariate modellene bare studentens alder og foreldres utdanning som peker seg ut som signifikante forklaringsfaktorer. Nærmere bestemt vil det at studenten er under 30 år i gjennomsnitt bety 2300 kroner mer i støtte, og om begge foreldrene har høyere utdanning får studenten i gjennomsnitt 2800 kroner mer. Begge beløpene gjelder "hittil i år", og må anslagsvis blåses opp med en faktor på om lag 5 dersom vi ønsker å få inntrykk av betydningen i løpet av et år (jf drøfting om intervjudtidspunkt og støttemottak gjennom året på side 50).

Dette styrker antakelsen om at mange av de sammenhengene vi finner i Tabell 26 m.m. kan forklares ved de store forskjellene i alderssammensetning mellom de ulike kategoriene av studenter. For eksempel "for-svinner" forskjellen i støttemottak mellom heltids- og deltidsstudenter idet denne forskjellen - som vi ventet - for en stor del henger sammen med den betydelige aldersforskjellen mellom disse gruppene (se Tabell 2, side 12). Samme tendens viser seg også i en alternativ modell der vi bare benytter alder og heltid/deltid som forklaring. Vi finner at heller ikke arbeidsinntekt - eller samlet inntekt inkludert overføringer m.m. (utenom støtte hjemmefra) - har betydning for støttemottaket - eller omvendt.

Ingen sammenheng mellom behov og foreldrehjelp?

Et interessant spørsmål er om det finnes noen sammenheng mellom studentens behov for økonomisk hjelp og sannsynligheten for å få økonomisk hjelp hjemmefra. Man skulle jo tro - eller i det minste kanskje håpe - at det var slik at foreldrene trer støttende til der behovet er størst. De analyser vi hittil har gjort gir imidlertid ingen ubetinget støtte til en slik antagelse. Riktignok er støttemottaket betydelig høyere blant heltidsstudenter enn blant deltidsstudenter. Men dette er to helt forskjellige typer studenter, der sistnevnte gruppe er 10 år eldre i gjennomsnitt og hvor andelen som er etablert i parforhold er dobbelt så høy (Tabell 2). Vi har sett at verken arbeidsinntekt eller samlet inntekt inkludert overføringer m.m. (utenom støtte hjemmefra) har betydning for støttemottaket - eller omvendt. Vi må så langt konkludere med at foreldrenes *evne* og muligens vilje til å gi, målt ved deres utdanningsnivå, kan se ut til å ha større betydning for barnas støttemottak enn barnas behov (Tabell 32). Sammenhengen blir videre drøftet av Løwe (2007). I neste kapittel skal vi se problemstillingen fra en litt annen vinkel, og vil her benytte mer subjektive mål på behov og økonomi, nemlig betalingsproblemer og betalingsreserve.

Tabell 31 Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers

	Koeffisient		t	Sig.
	B	Std. feil		
Konstant	1519	1071	1,419	,156
Mann*	-173	672	-,258	,797
Under 30 år*	2286	901	2,538	,011
Gift eller samboer*	602	716	,841	,401
Universitet, opprinnelig* Storby (Oslo, Bergen, Trondheim eller Stavanger)*	681	824	,826	,409
Deltidsstudent*	-509	773	-,659	,510
Arbeidsinntekt	-743	1174	-,633	,527
Arbeidsinntekt	0	0	-,062	,951
Antall semester registrert som student	23	60	,386	,700
Begge foreldrene har høyere utdanning*	2765	787	3,511	,000

Avhengig variabel: mottatt Beløp mottatt hittil i år løpende eller ellers, R²=,014

*Variabelen har to verdier, 0 og 1, der 1 tilsvarer variabelbetegnelsen

Tabell 32 Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers

	Koeffisient		t	Sig.
	B	Std. feil		
Konstant	1920	857	2,242	,025
Under 30 år*	2068	851	2,429	,015
Deltidsstudent*	-596	1165	-,512	,609
Arbeidsinntekt	0	0	-,054	,957
Begge foreldrene har høyere utdanning*	2781	770	3,614	,000

Avhengig variabel: mottatt Beløp mottatt hittil i år løpende eller ellers, R²=,013

*Variabelen har to verdier, 0 og 1, der 1 tilsvarer variabelbetegnelsen

Tabell 33 Regresjonsmodell for beløp mottatt hittil i år fra familien til løpende utgifter eller utgifter ellers

	Koeffisient		t	Sig.
	B	Std. feil		
Konstant	1661	658	2,524	,012
Under 30 år*	2277	770	2,958	,003
Begge foreldrene har høyere utdanning*	2799	768	3,646	,000

Avhengig variabel: mottatt Beløp mottatt hittil i år løpende eller ellers, R²=,013

*Variabelen har to verdier, 0 og 1, der 1 tilsvarer variabelbetegnelsen

4.9. Blir foreldres bidrag og betydning undervurdert?

Vi har sett at studenter tilsynelatende mottar relativt beskjedne summer fra foreldrene. Vi har antydnet at støtten utgjør en drøy tiendedel av studentenes disponible beløp. Det er grunn til å spørre om intervjuobjektene undervurderer foreldrenes økonomiske betydning både i deres hverdag og ellers. I så fall er omfanget av foreldrehjelp som her er dokumentert underestimert. I tillegg til at studentene vil kunne undervurdere eller glemme penger og kanskje særlig småbeløp de har mottatt, er det konkrete former for økonomisk støtte som man enten kan anta at står i særlig fare for å glemmes eller som uansett ikke vil fanges opp av spørsmålene som er stilt (side 45).

Former for støtte som lett kan "glemmes"

Penger gitt til mer eller mindre konkrete formål eller "en lapp i ny og ne" vil lett kunne glemmes, eller tas for gitt av enkelte. Det er nok videre lett å glemme at man kan ha fått kost og midlertidig losji hos foreldrene, både sporadisk innkvartering eller mer langvarig opphold i ferier m.m. Vi har dessverre ikke anledning til å gå nærmere inn på slike spørsmål i denne rapporten.

Former for støtte som ikke fanges opp

Det ble ikke spurt konkret om mottak av gaver, noe som bare i begrenset grad vil fanges opp av spørsmålet om "hjelp eller bidrag for å dekke utgifter ellers". Det er grunn til å tro at vi får liten eller ingen innsikt i omfang eller betydning av at foreldrene kjøper, eller bidrar til kjøp av, mindre eller større gjenstander som møbler, hvite-/brunevarer, bil eller bolig. Eller for eksempel reiser. Det å bo gratis eller billig hjemme under hele eller deler av studietiden er for øvrig som tidligere nevnt en form for støtte som nok lett glemmes eller undervurderes (Løwe 1995).

4.10. Oppsummering

Analysene har avdekket at foreldre er økonomiske støttespillere for mange studenter. Bidrag og støtte fra foreldrene utgjør riktignok sjelden studentenes viktigste finansieringskilde, og er så godt som aldri deres eneste kilde. Og det er jevnt over relativt beskjedne beløp som mottas.

Fire av ti studenter bekrefter at husholdningen har "mottatt økonomisk hjelp eller bidrag hittil i år fra den nærmeste familien for å dekke løpende utgifter eller utgifter ellers". Fordi de fleste hadde blitt intervjuet allerede før halve semesteret var over, antar vi at omtrent en av to studenter mottar støtte en eller annen gang i løpet av semesteret, og i alle fall i løpet av ett helt studieår. Gjennomsnittlig beløp mottatt hittil er i underkant av 10 000 kroner blant mottakerne, tilsvarende et gjennomsnitt på 4 000 kroner fordelt på alle studenthushold. Da studentene i gjennomsnitt bare var om lag en femdel ut i studieåret på intervjutidspunktet, kan vi veldig grovt antyde at en gjennomsnittlig studenthusholdning mottar 20 000 kroner per år fra nærmeste familie til dekking av løpende utgifter og/eller utgifter ellers. Enkelte mottar ganske mye, og en av ti har mottatt minst 20 000 kroner.

Hver femte student oppgir å ha mottatt *regelmessig økonomisk støtte* under studiene. Studenter som har fått slike mer stabile tilskudd har i gjennomsnitt mottatt 21 000 kroner per år. Ni av ti mottakere rapporterer om at de har fått over 4 000 kroner per år, mens en av ti mottakere har fått over 40 000 kroner. Denne regelmessige støtten kommer ikke nødvendigvis i tillegg til eventuelle andre pengebidrag inneværende semester.

Yngre studenter, heltidsstudenter, enslige studenter og studenter med lav arbeidsinntekt får oftere støtte enn andre. Når vi ser bidragene i forhold til andre inntekter, som generelt stiger kraftig med alder, får vi et klart inntrykk av at foreldrene i gjennomsnitt har mindre økonomisk betydning jo eldre barna er. Foreldre med høy utdanning ser ut til å være mer tilbøyelige til å gi støtte til barna enn foreldre som ikke har høyere utdanning.

Multivariate analyser antyder at det bare er alder og foreldrenes utdanning som har selvstendig betydning for om - og hvor mye - en student mottar av støtte. Vi finner dermed ingen klar årsakssammenheng mellom studentens behov for støtte - målt ved heltid og lav arbeidsinntekt - og sannsynligheten for å få støtte. Foreldrenes *evne* og muligens vilje til å gi, målt ved deres utdanningsnivå, ser i alle fall ut til å ha større betydning for barnas støttemottak enn barnas behov målt ved inntekt. Det kan tenkes at årsaksretningen dels er motsatt, at barn som får støtte hjemmefra ikke trenger å jobbe *fordi* de får denne støtten. Men beløpene studentene sier de mottar fra foreldrene er beskjedne i forhold til det man kan tjene på å jobbe.

Knappt en av ti studenter bor hjemme hos foreldrene, og de aller fleste av disse bor gratis. Vi finner tegn på at det er noe vanligere å motta økonomisk hjelp hjemmefra i 2005 enn i 1998, men tør ikke konkludere med at det har vært en *betydelig* vekst i foreldrenes giverglede i perioden.

5. Økonomisk mestring

I dette kapitlet går vi studentenes økonomi nærmere etter i sømmene. Vi skal kartlegge studentenes betalingsproblemer og betalingsreserve, og skal se i hvilken grad disse faktorene er relatert til bakgrunnskjennetegn som alder, kjønn, studiested, husholdningstype m.m.. Vi vil drøfte mulige forklaringer på at noen studenter har "dårlig økonomi" i betydningen betalingsproblemer. Vi tenker særlig på hvilken rolle studentenes inntektsforhold spiller i denne sammenhengen. Tidligere undersøkelser har sannsynliggjort at "økonomisk sans" eller "betalingsmoral" kan være vel så utslagsgivende som inntekt (Gulbrandsen 1999). Vi vil se på forekomsten både av potensielle og reelle betalingsvansker. Analyser av Levekårsundersøkelsen for studenter 1998 viste at studenter sjeldnere har økonomisk beredskap med tanke på uforutsette utgifter, men at de likevel ikke oftere har betalingsproblemer, enn unge ellers (Lyngstad 1999). Dette funnet vil vi også etterprøve.

5.1. Hvilke spørsmål ble stilt?

Studentene ble stilt to spørsmål om i hvilken grad husholdningen de utgjør eller tilhører mestrer sine økonomiske forpliktelser. Spørsmålene er gjengangere i Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser. Det ene handler om løpende boutgifter, matutgifter og reiseutgifter, det andre handler om økonomisk reserve i tilfelle uventete utgifter:

- 1) *Har det i løpet av de siste 12 månedene hendt at du/dere har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til f.eks. mat, transport, bolig? Hendte det ofte, av og til, en sjelden gang, eller aldri?*
- 2) *Var husholdningens økonomi i mesteparten av 2004 slik at du/dere ville klare en uforutsett regning på 5000 kroner?*
- 3) *Var husholdningens økonomi i mesteparten av 1997 slik at du/dere ville klare en uforutsett regning på 3000 kroner?*

Spørsmål 1) ble ikke stilt til studenter som bor hos foreldrene, mens spørsmål 2) og 3) ble stilt til alle. Vi vet dessverre ikke i hvilken grad positivt svar på spørsmål 1) indikerer at man nødvendigvis har unnlatt å betale viktige regninger i tide - eller overhodet. Et positivt svar vitner uansett om at studenten har hatt reelle "betalingsproblemer" i en eller annen form. Spørsmål 2) og 3) avdekker derimot *potensielle* betalingsproblemer ved å presentere studenten for en hypotetisk utgift. Hvorvidt det her er snakk om et problem er selvfølgelig relatert til forbruksbehovet. En slunken lommebok, eller nærmere bestemt en liten inntekt, er jo ikke nødvendigvis et problem for en som også har - eller velger å ha - små utgifter.

Det eneste som skiller 2) og 3) er at referansebeløpet ble hevet fra 3000 kroner i 1998 til 5000 kroner i 2005. Dette representerer riktignok en kraftig økning, på hele 67 prosent, som ikke står i forhold til konsumprisindeksen som kun steg med om lag 15 prosent i perioden. At beløpet ble hevet såpass mye kan svekke fruktbarheten av å sammenligne svarfordelingene i 1998 og 2005. Endringen i referansebeløpet vil likevel neppe ha stor eller avgjørende betydning. Har man 3000 kroner i reserve, er nok sannsynligheten relativt stor for at man kan skaffe til veie ytterligere 2000 kroner (eller her noe mindre som følge av inflasjonen i perioden).

Svarfordelingenes relevans for studentenes *nåværende* økonomi er begrenset. Spørsmål 1) refererer til de "siste 12 måneder", og spørsmål 2) og 3) refererer til året før intervjuåret. Intervjuene foregikk i første kvartal (Figur 23). Det er ikke alle som var studenter og/eller i den samme familiemessige situasjonen m.m. som nå i hele referanseperioden (jf. Tabell 10). Her gjelder dels de samme betraktningene som for inntekt, som blant annet går på at fjoråret ligger nærmere i tid enn hele inneværende år (se side 18).

Tabell 34 Forekomst av reelle og potensielle betalingsproblemer i husholdningen etter bakgrunnsvariable. 2005. Prosent

	Har hatt vansker med å klare løpende utgifter siste år (hjemmeboende utelatt)				Vil klare en uforutsett regning på 5000 kr (alle)	
	Ofte	Av og til	En sjelden gang	Aldri	Ja	Nei
Alle	8	18	24	50	52	48
Menn	6	18	24	52	55	46
Kvinner	9	18	23	49	50	50
Aldersgruppe						
19-22 år	9	19	28	44	39	61
23-24 år	6	20	25	49	47	53
25-29 år	7	19	25	49	51	49
30 år og over	9	15	18	58	68	32
Husholdningstype						
Enslig, ikke hos foreldre	9	21	25	46	47	53
Enslig hjemmeboende	0	100
Enslig forsørger	21	22	22	34	38	62
Par uten barn	6	14	23	57	61	39
Par med barn	5	14	20	61	79	21
Utdanningsinstitusjon						
Universitet	8	19	21	52	49	51
Vitenskapelig høyskole	6	20	19	55	55	46
Statlig høyskole	9	18	25	49	53	47
Privat høyskole	5	18	29	49	50	50
BI	2	8	34	56	59	42
Universitetet i Oslo	10	20	21	49	48	52
Andre læresteder	8	18	24	51	52	48
Sentralitet						
Storby (inkl. Stavanger)	8	18	21	52	51	50
Landet ellers	8	18	27	48	53	47
Studerer på heltid/deltid						
Studerer på heltid	8	19	25	49	49	51
Studerer på deltid	7	13	18	61	71	29
Arbeidsinntekt						
Under median (55000)	9	20	24	47	46	53
Over median	7	17	24	53	57	43
Antall semestre studert						
Inntil 4	9	21	26	45	45	55
5 til 8	8	18	22	52	53	47
9 eller mer	7	14	22	57	60	40
Foreldres utdanningsnivå						
Ingen for. har høy utd.	8	17	23	52	53	47
En av for. har høy utd.	8	22	24	46	48	52
Begge for. har høy utd.	7	16	27	51	51	50

5.2. Annenhver student har betalingsvansker

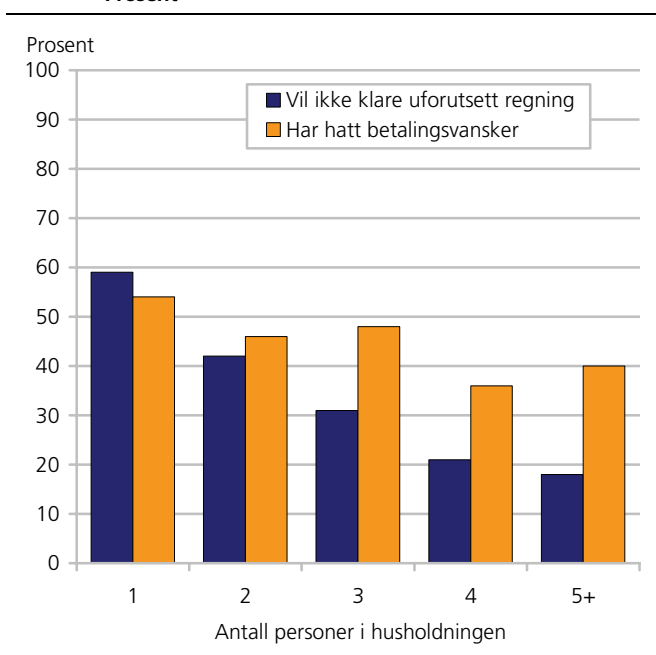
Tabell 34 viser at annenhver student har hatt større eller mindre vansker med å klare de løpende utgifter siste år. Knappt hver tiende student oppgir at de *ofte* har hatt betalingsproblemer. Enslige forsørgere skiller seg ut med en høy sannsynlighet for reelle problemer, mens par med barn sjelden rapporterer om slike problemer. Det samme mønstret gjelder om vi ser på andelen som sier de ikke vil klare en uforutsett utgift på 5000 kroner, hvor også en av to studenter har potensielle problemer. Det er verdt å merke seg at halvparten av studentene *ikke* har hatt noen problemer med løpende utgifter, og at halvparten *kan* klare en betydelig uforutsett regning. Ser vi spørsmålene i sammenheng, finner vi at seks av ti studenter som ikke bor hos foreldrene *enten* har hatt problemer med

løpende utgifter eller vil få problemer dersom det dukker opp en uventet regning på 5000 kroner.

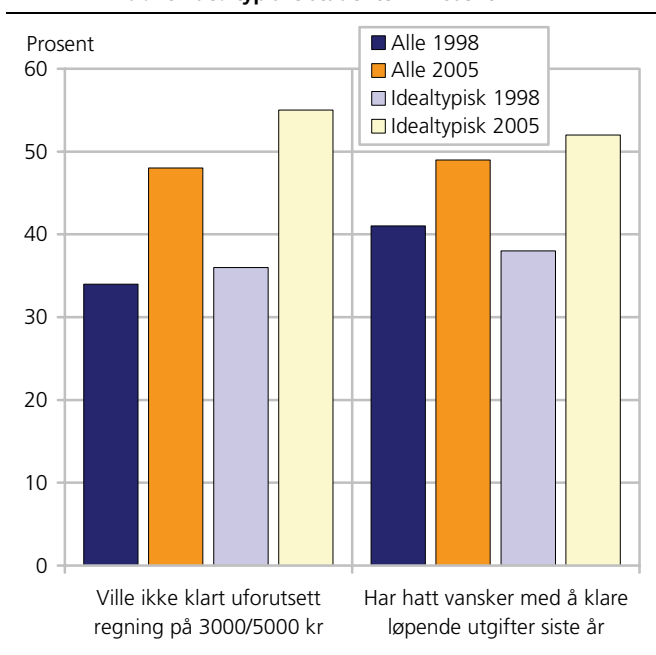
Yngre har sjelden betalingsreserve

Når det gjelder uforutsett regning, er i tillegg de yngste studentene særlig utsatt, mens de eldste kommer svært godt ut. Dette må selvfølgelig sees i sammenheng med at yngre har lavere utgifter enn eldre (jf Tabell 6 og Tabell 13 og Ugreninov og Vaage 2006). Det samme kan dels sies om den betydelige forskjellen mellom heltids- og deltidsstudenter, der sistnevnt kommer svært godt ut, særlig i forhold til betalingsreserve (Tabell 34). Vi merker oss dessuten at blant de av studentene i utvalget som bor hjemme er det *ingen* som ville klart en uforutsett regning på 5000 kroner.

Figur 21 Andel med potensielle og reelle betalingsproblemer i husholdningen etter antall husholdsmedlemmer. 2005. Prosent

Figur 22 Andel med potensielle og reelle betalingsproblemer i husholdningen i 1998 og 2005 blant alle studenter og blant "idealtypiske studenter". Prosent

Figur 21 viser at forekomsten av reelle og potensielle betalingsproblemer synker med størrelsen på husholdningen. Husholdningsstørrelse og husholdningstype henger som tidligere påpekt nødvendigvis nært sammen med alder. Det er ellers jevnt over bare ubetydelige forskjeller mellom de mange gruppene i Tabell 34.

5.3. Større problemer med økonomien i 2005 enn i 1998

Bedømt på bakgrunn av begge indikatorene på reelle og potensielle betalingsproblemer synes det å ha skjedd en forverring av studentenes økonomiske mestring de seneste årene (Figur 22 og Tabell 49). Studenter rapporterte langt oftere om vansker med å klare løpende utgifter i 2005 enn i 1998. Blant enslige studenter i alderen 20-24 år som ikke bor hos foreldrene og som studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø ("idealtypiske studenter") rapporterte i 1998 bare 38 prosent om vansker med løpende utgifter siste år. I 2005 gjaldt dette 52 prosent blant samme kategori av studenter. Svarfordelingene på spørsmålet om man ville klart en uforutsett regning tyder også på at studentene har fått "dårligere økonomi", men her er som nevnt referansebeløpet økt kraftig slik at spørsmålene ikke er helt sammenlignbare.

5.4. Mestrer økonomien dårligere enn andre unge

Det er ikke bare studenter som har fått økende reelle og potensielle betalingsproblemer. Andre unge har også hatt en svekket økonomisk mestringsevne i perioden. Likevel antyder tallene i Tabell 35 at studenter mestrer økonomien dårligere enn andre unge. Det er særlig de yngste studentene som - for spørsmålet om man vil klare en større uforutsett regning - kommer relativt dårlig ut i forhold til andre unge i samme alder. Dersom vi ser på tilsvarende tall fra levkårsundersøkelsen blant studenter 1998 og den generelle levkårsundersøkelsen 1998, finner vi kort og godt at den relative utviklingen ut til å gått noe i studentenes disfavør de siste årene både absolutt sett og relativt til andre unge (Tabell 35).

Tabell 35 Økonomisk mestring blant studenter i 2005 og 1998 og blant andre unge i 2004 og 1998. Enslige i alderen 20-29 år (alder på intervju tidspunktet). Prosent

	Har hatt vansker med å klare løpende utgifter siste år (hjemmeboende utelatt)			Vil klare uforutsett regning på 5000 kroner (3000 kroner i 1998)	
	Ofte	Av og til	En sjelden gang	Aldri	Ja Nei
Enslige					
Studenter (2005) 20-29 år	9	21	26	45	40 60
Studenter (2005) 20-24 år	8	21	26	45	40 60
Studenter (2005) 20-29 år uten private skoler	9	22	25	45	40 60
Studenter (2005) 20-24 år uten private skoler	8	21	25	46	40 60
Unge ellers (2004) 20-29 år	8	17	16	60	56 43
Unge ellers (2004) 20-24 år	5	16	19	60	62 37
Studenter (1998) 20-29 år	5	15	23	58	70 30
Studenter (1998) 20-24 år	4	12	24	60	70 30
Unge ellers (1998) 20-29 år	5	12	16	67	78 21
Unge ellers (1998) 20-24 år	7	7	23	64	69 31

Kilde unge ellers: Levkårsundersøkelsen 2004 og 1998 tverrsnitt (egne kjøring). Alder ved intervju tidspunktet er her lagt til grunn både for studentene og for andre (jf. avsnittet "Alder" på side 15).

Tabell 36 Økonomisk mestring betinget av arbeidsinntekt og "disponibelt beløp". Typisk student (enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø). Prosent

	Har hatt vansker med å klare løpende utgifter siste år (hjemmeboende utelatt)				Vil klare uforutsett regning på 5000 kr	
	Ofte	Av og til	En sjelden gang	Aldri	Ja	Nei
Arbeidsinntekt						
Under median (55000)	10	19	22	50	47	53
Over median	14	22	22	43	40	60
Disponibelt beløp*						
Inntil 100000 kr	9	20	23	49	45	55
100000 og over	12	20	21	47	45	55

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie.

5.5. Inntekt ingen betydning/hindring?

Sist men ikke minst spør vi hvilken sammenheng det er mellom studentenes inntektsforhold og deres økonomiske mestringsevne. En utbredt oppfatning er at det nærmest er et en-til-en forhold mellom økonomiske ressurser og betalingsproblemer. Tabell 34 bekrefter at det her er en viss forskjell mellom studenter med lav og studenter med høy arbeidsinntekt. I Tabell 36, der vi har avgrenset analysen til "idealtypiske studenter", får vi derimot et annet inntrykk. For enslige studenter i alderen 20-24 år som ikke bor hos foreldrene og som studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø) finner vi faktisk at de med lav arbeidsinntekt *sjeldnere* rapporterer om økonomiske problemer enn de med høy. Arbeidsinntekten gir riktignok et utilstrekkelig bilde av studentenes inntektsforhold.

Tabell 36 viser at det ikke er noen forskjell i økonomisk mestring mellom dem som har mye eller lite å rutte med definert ved "disponibelt beløp" i betydningen inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån. Dette gjelder selv om vi her kun ser på enslige, hvor eventuell partners inntekt ikke kan forklare den manglende sammenhengen.

Det er selvfølgelig mange faktorer som avgjør om man betaler regningene i tide, eller har lagt til side noen kroner. Det kan tenkes at personer med liten inntekt også har lave "nødvendige" utgifter, for eksempel boutgifter. Men årsakene til at noen har mindre utgifter og forbruk enn andre kan være mange, for eksempel personlighet, herunder nøysomhet og nøkternhet. Studier har som nevnt vist at faktorer som "økonomisk sans" eller "betalingsmoral" kan være vel så utslagsgivende som inntekt for om man betaler regningene sine (Gulbrandsen 1999). En nærmere analyse av denne interessante problemstillingen blir det dessverre ikke anledning til å gjøre innenfor rammen av denne rapporten.

5.6. Oppsummering

Halvparten av studentene sier de har hatt større eller mindre vansker med å klare løpende utgifter siste år, mens knapt hver tiende student oppgir at de ofte har hatt slike betalingsproblemer. Videre sier halvparten av studentene at de ikke ville klare en større uforutsett utgift, nærmere bestemt på 5000 kroner.

Det er verdt å merke seg at annenhver student *ikke* har hatt noen problemer med utgiftene, og at halvparten *kan* klare en betydelig uforutsett regning. Deltidsstudenter kommer svært godt ut, særlig når vi ser på betalingsreserve, men disse er som tidligere påpekt stort sett en noe annen type studenter enn heltidsstudentene.

Studentene har større problemer med økonomien i dag enn i 1998. Denne utviklingen gjelder riktignok ikke bare studenter. Andre unge har også hatt en svekket økonomisk mestringsevne i perioden. Likevel ser den relative utviklingen ut til å ha gått noe i studentenes disfavør, og studenter har klart større reelle og potensielle problemer med økonomien enn andre unge.

Studentenes inntektsforhold ser ikke ut til å ha noen avgjørende betydning for om de har reelle eller potensielle betalingsproblemer. Vi finner her ingen nevneverdige forskjeller mellom studenter med høyt og lavt "disponibelt beløp" i betydningen inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån. Sett i sammenheng med studentenes inntektsforhold kan den manglende sammenhengen indikere at økonomisk mestring for en stor del er et produkt av studentenes forbruksvaner og -prioriteringer.

Endringene i studentenes økonomi må også sees i sammenheng med at boutgiftene har økt, men dette gjelder også for andre.

Referanser

- Epland, J. og M. Kirkeberg (2001): Dokumentasjon av inntektsstatistikken for personer og familier 1993-1998. Notat 61/2001, Statistisk sentralbyrå.
- Epland, J. (1998): Inntektetter skatt. Revisjon av inntektsregnskapet i inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger. Notater 98/43. Statistisk sentralbyrå.
- Fekjær, S. N. (2000): Rike barn låner mest? *Samfunnspeilet* 6/2000. Statistisk sentralbyrå.
- Gulbrandsen, L. (1999): *Å betale for sent. Dårlig råd eller dårlig moral?* NOVA-rapport 3/1999.
- Gulbrandsen, T. (2006): Levekårsundersøkelse blant studenter. Dokumentasjonsrapport. Notater 2006/42. Statistisk sentralbyrå.
- Gulløy, E., S. Opdahl og I. Øyangen (1998) Levekår og forbruk blant studenter. Hovedresultater og dokumentasjon. Notat 98/79. Statistisk sentralbyrå.
- Hellevik, T. (2005): *På egne ben: unges etableringsfase i Norge*. Rapport 2005:22. NOVA.
- Hougen, H. C. (2005): Samordnet levekårsundersøkelse 2004- tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Statistisk sentralbyrå 2005
- Lyngstad, J. og I. Øyangen (1999): *Sjung om studentens lykkelige dar. Studenters levekår 1998*. Rapport 99/15. Statistisk sentralbyrå.
- Lyngstad, J. (1999): *Studenters inntekt og økonomiske levekår*. Rapport 35/1999. Statistisk sentralbyrå.
- Løwe, T. (1995): "Etableringsassistanse" -Om omfang og fordeling av økonomiske bistand til unge i etableringsfasen. Rapport 95:5. INAS (nå NOVA). Oslo.
- Løwe, T. (2007): Barn av høyt utdannede får mest pengestøtte (arbeidstittel, artikkel under arbeid). *Samfunnspeilet* 1/2007. Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (1976): *Forbruk blant skoleungdom og studenter 1973-1974, 1976*. Statistiske analyser nr. 25. Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2000): *Norsk standard for utdanningsgruppering. (NUS-koder)*. NOS C 617. Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2006): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005*. Rapporter 2006/3. Statistisk sentralbyrå.
- Ugreninov, E. og O. Vaage (2006): *Studenters levekår 2005*. Rapporter 2006/22.
- Aamodt, P. O. og E. Hovdhaugen (2006): *Studiefracfall og studiestabilitet. Evaluering av Kvalitetsreformen*. Delrapport 3. Forskningsrådet, Rokkansentret, NIFU STEP.
- Aamodt, P. O., E. Hovdhaugen og V. Opheim (2006): *Den nye studiehverdagen. (arbeidstittel) Evaluering av Kvalitetsreformen*. Delrapport 6. Forskningsrådet, NIFU STEP, Rokkansentret.

Tabeller

Tabell 37 Sentrale kjennetegn blant studentene etter bakgrunnsvariable. År og prosent. (Se også Tabell 2 på side 12)

	Andel (prosent)	Snittalder (år)	Andel under 25 år, prosent	Andel som bor hos foreldrene, prosent	Andel gifte/samboende, prosent	Antall personer i husholdningen	Antall barn i husholdningen	Andel som studerer på heltid, prosent	Andel uten arbeidsinntekt, prosent	Antall semestre studert	Antall intervju (N)
Alle	100	28	47	7	39	1,8	0,4	87	10	6,4	2262
Husholdningsstørrelse											
Enpersonhusholdning	56	25	64	12	0	-	0	95	7	5,9	1274
Topersonhusholdning	25	28	42	2	87	-	0,1	87	9	6,9	574
Trepersonhusoldning	7	34	10	1	78	-	1,2	67	20	7	152
Firepersonhusoldning	7	37	1	1	97	-	2	61	22	7,6	158
Fem eller flere i hush.	5	40	0	0	98	-	3,2	51	18	8,3	104
Utdanningsinstitusjon											
Universitetet i Oslo	12	27	45	10	35	1,6	0,2	91	8	8,7	268
Andre læresteder	88	28	48	7	39	1,8	0,4	86	10	6,2	1994
Arbeidsinntekt											
Under median (55000)	50	27	54	8	31	1,7	0,4	95	19	6,1	1131
Over median	50	29	40	7	46	1,9	0,4	78	0	6,7	1131
Foreldres utdanningsnivå (sosial bakgrunn)											
Ingen for. har høy utd.	46	29	40	6	45	2,0	0,6	82	11	6,3	1029
En av for. har høy utd.	23	26	57	9	32	1,6	0,3	90	6	6,6	527
Begge for. har høy utd.	23	25	62	9	27	1,4	0,1	94	8	6,4	530
Info mangler om for. ut.	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	176

Om sterkt avvikende inntektstall

Som Tabell 38 viser har to av studentene i utvalget (personlig, samlet) inntekt etter skatt, renteutgifter og boliginntekter i millionklassen. Dette skyldes at gjeldende studenter har flere millioner i kapitalinntekter. En knapp prosent har negativ inntekt, noe som skyldes negativ kapitalinntekt eller negativ næringsinntekt (på grunn av underskudd). En student har 2,4 millioner kroner i negativ kapitalinntekt og 2,3 millioner kroner i negativ inntekt etter skatt og renteutgifter. Studenten med nest lavest inntekt etter skatt og renteutgifter har -129 084 kroner i yrkesinntekt.

Studenten(e) med negativ(e) eller lavest(e) inntekt(er) er holdt utenfor enkelte av beregningene i denne rapporten. Forøvrig vil ekstremt høye og lave inntektstall delvis nøytralisere hverandre. Vi har ingen grunn til å tro at noen av registertallene er gale.

Tabell 38 Negative verdier og de fem høyeste verdiene for inntekt etter skatt, renteutgifter og boliginntekter m.m. 2004

Kroner	Antall	Kumulativ Prosent
7130583	1	100
2279912	1	100
660320	1	99,9
451235	1	99,9
399196	1	99,8
0	1	0,7
-2	1	0,7
-6	1	0,6
-25	1	0,6
-102	1	0,5
-1175	1	0,5
-9734	1	0,4
-10368	1	0,4
-10444	1	0,4
-12061	1	0,3
-15095	1	0,3
-21337	1	0,2
-53825	1	0,2
-81702	1	0,1
-96366	1	0,1
-2331401	1	0

Tabell 39 Andel studenter som har eller har hatt inntektsgivende arbeid ved siden av studiet inneværende semester (våren 2005). Basert på direkte spørsmål om dette (ikke hentet fra register)

	Alle studenter			"Idealtypisk student"*		
	Alle	Menn	Kvinner	Alle	Menn	Kvinner
2005	62	61	62	50	47	52
N	2262	910	1352	276	129	147
1998	56	54	57	43	39	48
N	2493	1037	1456	315	161	154

*Enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø

Tabell 40 Studenters inntekt 2005. Gjennomsnitt og median for ulike komponenter. Studentenes egne inntekter (ikke medregnet ektefelle/samboer). Alle. (Registertall). 1000 kr

	Gjennomsnitt	Median	1. desil	9. desil
Arbeidsinntekt	86	55	0	211
+Kapitalinntekt	5	0	0	2,7
+Skattepliktige overføringer	17	0	0	79
+Skattefrie overføringer utenom stipend	8	0	0	30
+Stipend	19	17	0	35
=Samlet inntekt	135	101	43	275
-Skatt m.m.	20	6	0	61
=Inntekt etter skatt	115	93	42	225
-Renteutgifter m.m. (+ boliginntekt)	5	0	0	18
=Inntekt etter skatt og renteutg. m.m.	110	91	39	206
+Studielån	38	47	0	69
= "Disponibelt beløp"*	147	134	75	233
Sum studielån og stipend (ytelser fra Lånekassen)	57	66	0	87

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert eventuelt studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). Alle tall er avrundet til nærmeste hele 1000, mens utregningene er basert på nøyaktige tall. Derfor vil det kunne forekomme avvik dersom de avrundete gjennomsnittstallene i tabellen summeres e.l. Mediantallene kan ikke summeres m.m., og må kun sees som uttrykk for sentraltendens for individuelle poster i tabellen.

Tabell 41 Inntektssammensetning blant studenter etter parstatus. Studentenes egne inntekter (ikke medregnet ektefelle/samboer). Alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr

Alder 20-29 år	Alle			Enslige			Gifte/samboende		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
Arbeidsinntekt	68	65	72	62	58	66	82	77	90
+Kapitalinntekt	8	1	15	10	1	20	2	1	3
+Skattepliktige overføringer	4	5	3	5	6	3	4	5	2
+Skattefrie overføringer inkludert stipend	25	28	21	23	27	20	28	31	23
herav stipend	22	24	20	22	23	20	24	24	23
herav skattefrie overføringer utenom stipend	3	4	0	2	3	0	4	6	0
=Samlet inntekt	104	99	111	100	92	109	115	113	119
-Skatt m.m.	11	10	13	10	8	12	147	136	167
=Inntekt etter skatt	93	89	98	93	84	96	100	99	102
-Renteutgifter m.m. (+ boliginntekt)	2	2	3	1	1	2	4	3	6
=Inntekt etter skatt og renteutg. m.m.	91	88	95	88	83	94	97	97	97
+Studielån	41	41	41	42	42	42	40	39	41
= "Disponibelt beløp"*	132	129	136	130	125	136	137	136	137
Sum studielån og stipend (ytelser fra Lånekassen)	63	65	62	63	65	61	63	63	64

* "Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten eventuell støtte fra foreldre/familie).

Tabell 42 Inntekt blant gifte og samboende studenter og andre gifte og samboende i alder 20-29 år, herunder sysselsatte og trygdede. Egen inntekt. Inntektsåret 2004. Gjennomsnitt. 1000 kr

Alder 20-29 år, gift/samb	Studenter			Alle ikke-studenter*			Sysselsatte ikke-studenter			Trygdet**
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle
Samlet inntekt	115	113	119	247	214	295	277	247	311	170
Inntekt etter skatt	100	99	102	190	169	219	209	191	230	152
Inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m.	97	97	97	174	160	195	191	179	205	146
"Disponibelt beløp"***	137	136	137	174	160	195	191	179	205	146

Kilde for ikke-studenter er: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå. * Ikke-studenter med yrkesinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig. **Ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangsstønning, atfering) enn yrkesinntekt. *** "Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). For ikke-studenter har vi satt disponibelt beløp lik inntekt etter skatt og boliginntekter m.m.

Tabell 43 Inntekt for enslige (ikke gifte/samboende) studenter og ikke-studenter, herav sysselsatte og trygdete i alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Gj.snitt. 1000 kr

Alder 20-29 år, enslige	Studenter			Alle (andre)			Sysselsatte (u. studenter)			Trygdet*
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle
Samlet inntekt	100	92	109	231	227	233	262	254	267	160
Inntekt etter skatt	93	84	96	176	174	177	196	191	199	139
Inntekt e. sk. og renteutg.	88	83	94	164	164	164	182	179	184	134
"Disponibelt beløp"*	130	125	136	164	164	164	182	179	184	134

Kilde for ikke-studenter er: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå. *Ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangsstønning, attføring) enn yrkesinntekt. **"Disponibelt beløp" tilsvarer inntekt etter skatt og renteutgifter og boliginntekter m.m. inkludert studielån (men uten støtte fra foreldre/familie). For ikke-studenter har vi satt disponibelt beløp lik inntekt etter skatt og boliginntekter m.m.

Tabell 44 Inntekt for enslige (ikke gifte/samboende) studenter, ikke-studenter og ikke-studerende yrkesaktive i alder 20-24 år. Inntektsåret 2004. Gj.snitt. 1000 kr

Alder 20-24 år, enslige	Studenter			Alle ikke-studenter			Yrkesaktive (u. studenter)*		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
Samlet inntekt	85	84	86	193	193	193	227	223	229
Inntekt etter skatt	77	77	78	150	150	149	171	169	173
Inntekt e. sk. og renteutg.	76	76	76	144	145	143	164	162	165
"Disponibelt beløp"*	118	118	118	144	145	143	164	162	165
N=	815	449	366	198	71	127	149	53	96

Kilde for ikke-studenter er: Inntekts- og formuesundersøkelsen 2004, Statistisk sentralbyrå. * Ikke-studenter med yrkesinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig. ** Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert eventuelt studielån.

Tabell 45 Inntekt blant studenter og andre. Alder 20-29 år. Inntektsåret 2004. Egen inntekt. Gjennomsnitt. 1000 kr

Alder 20-29 år (Personlig)	Studenter			Alle ikke-studenter			Yrkesaktive (ikke-studenter)*			Trygdemottakere (ikke-studenter)**		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
Samlet inntekt	104	99	111	227	210	241	264	245	279	170	180	153
Inntekt etter skatt	93	89	98	175	168	181	199	189	207	155	168	132
Inntekt e. sk. og renteutg.	91	88	95	163	159	167	184	178	190	150	163	127
"Disponibelt beløp"***	132	129	136	163	159	167	184	178	190	150	163	127
N=	2262	1352	910	3261	1483	1778	2452	1056	1396	262	151	111

*Ikke-studenter med yrkesinntekt større enn pensjonsinntekt og minst tilsvarende minstepensjon fra folketrygden for enslig. **Ikke-studenter med høyere skattbar inntekt fra folketrygden (pensjon, overgangsstønning, attføring) enn yrkesinntekt.

*** Inntekt etter skatt og renteutgifter eventuelt inkludert studielån

Tabell 46 Studenters inntekt 1998 (1997) og 2005 (2004) uten private høyskoler. Gjennomsnitt og median. Egen inntekt. 1000 kr

Alle studenter	2005 (Uten private)	2005 median (Uten private)	1998 (Uten private)	Indeksregulert 1998 (+15,5%)
Arbeidsinntekt	84	55	54	62
+Kapitalinntekt	0,7	0,2	4	5
+Skattepliktige overføringer	18	0	7	8
+Skattefrie overf. (inkl. stipend)	27	26	17	20
=Samlet inntekt	130	101	83	96
-Skatt og negative overføringer m.m.	20	5,6	12	14
=Inntekt etter skatt	110	92	70	81
-Renteutgifter m.m. (+ boliginntekt)	5	0	2	2
=Inntekt etter skatt og renteutg. m.m.	105	91	68	79
+Studielån	36	42	29	33
= "Disponibelt beløp"*	141	132	98	113
+Stipulert støtte hjemmefra (2005)	4	0		
= "Disponibelt beløp inkludert økonomisk hjelp fra foreldre"	145	137		
N=	2034 (>2020)	2034 (>2020)		

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie. Kilde 1998 (1997): Lyngstad 1999.

Tabell 47 Inntekt etter alder. Studenter 20-29 år. Gjennomsnitt. 1000 kr. Egen inntekt. Registertall. 2004. (jf. Figur 4)

	Arbeidsinntekt	Samlet inntekt	Inntekt etter skatt	Inntekt etter skatt og renteutgifter	"Disponibel forbruksinntekt"*
Alle 20-29 år	68	104	93	91	132
20 år	46	67	61	61	87
21 år	54	75	67	67	103
22 år	59	96	87	86	128
23 år	61	92	82	82	128
24 år	62	93	84	83	130
25 år	71	107	95	93	137
26 år	87	124	107	103	144
27 år	82	186	166	163	207
28 år	(102)	(138)	(115)	(110)	(147)
29 år	(107)	(157)	(129)	(118)	(151)

* Inntekt etter skatt og renteutgifter inkludert studielån, men uten støtte fra foreldre/familie

Tabell 48 Utvalgte inntektstall og ytelser fra lånekassen som andel av "disponibelt beløp" (summen av inntekt etter skatt og renteutgifter/boliginntekter og studielån). Studentens egne inntekter og låneoptak. Gjennomsnitt i 1000 kr og prosent

	Arbeidsinntekt	Samlet inntekt	Inntekt etter skatt	Inntekt etter skatt og renter m.m.	Disponibelt beløp	Lån fra lånekassen	Stipend fra lånekassen	Sum ytelser fra lånekassen	Andel ytelser fra lånekassen av disponibelt beløp*	Antall
Alle	86	135	115	110	147	38	19	57	39	2262
Menn	86	132	112	106	146	40	18	58	40	910
Kvinner	85	137	117	112	149	36	20	56	38	1352
Aldersgruppe										
19-22 år	54	82	75	74	111	36	20	56	50	573
23-24 år	62	93	84	86	129	47	26	72	56	496
25-29 år	85	135	117	113	154	41	22	63	41	607
30 år og over	137	223	178	164	192	28	11	39	20	586
Husholdningstype										
Enslig, ikke hos foreldre	68	111	97	95	136	41	22	63	46	1121
Enslig, hos foreldre	60	74	64	63	99	36	7	43	43	153
Enslig forsørger	85	247	219	204	241	37	15	51	21	116
Par uten barn	100	130	109	104	141	37	20	58	41	499
Par med barn	129	204	164	152	182	30	15	45	25	373
Utdanningsinstitusjon										
Universitet (tradisjonelt)	68	103	90	87	125	38	22	60	48	767
Vitenskapelig høyskole	66	99	87	85	124	39	22	61	49	104
Statlig høyskole	96	151	126	119	154	35	18	52	34	1163
Privat høyskole	97	179	155	150	200	49	18	67	34	228
Sentralitet										
Storby (inkl. Stavanger)	79	116	99	95	133	38	20	58	44	1236
Landet ellers	93	158	134	127	165	38	19	56	34	1026
Studerer på hel/deltid										
Studerer på heltid	66	116	102	98	139	41	21	62	45	1957
Studerer på deltid	208	254	197	182	199	17	6	23	12	305
Foreldres utd. nivå										
Ingen for. har høy utd.	97	149	125	118	154	36	18	54	35	1029
En av for. har høy utd.	81	138	120	116	156	39	21	60	38	527
Begge for. har høy utd.	64	97	86	83	124	41	22	63	51	530
Antall semestre studert										
Inntil 4	75	120	103	99	134	35	17	53	40	930
5 til 8	76	128	111	106	149	43	22	65	44	771
9 eller mer	116	170	140	132	167	35	18	53	32	561
"Idealtypisk student"	47	76	71	70	112	42	25	68	61	276

*Beregnet på grunnlag av tallene i tabellen (feks. Alle: (57/147)x100).

Tabell 49 Økonomisk mestring 2005 og 1998. Prosent

	Har hatt vansker med å klare løpende utgifter siste år (hjemmeboende utelatt)				Vil klare uforutsett regning på 3000 (1998) / 5000 kr	
	Ofte	Av og til	En sjelden gang	Aldri	Ja	Nei
Alle studenter 2005 unntatt fra private skoler	8	18	23	51	52	48
Alle studenter 1998 (unntatt fra private skoler)	5	15	22	59	66	34
Idealtypisk student* 2005	11	20	22	48	45	55
Idealtypisk student* 1998	3	11	24	62	64	36

*Enslig 20-24 år, bor ikke hos foreldrene, studerer på heltid på universitetet i Oslo, Bergen, Trondheim eller Tromsø

Dokumentasjonsrapport

Dette kapitlet dokumenterer datainnsamlingen og gir en oversikt over planleggingen og gjennomføringen av intervjuundersøkelsen (Levekårsundersøkelsen blant studenter 2005). Dokumentasjonsrapporten er utarbeidet av Therese Gulbrandsen og er publisert sammen med spørreskjemaet m.m. i (Gulbrandsen 2006). Vi tar dokumentasjonsrapporten med i denne rapporten fordi utvalg og svarinnvalg er avgjørende for tolkningen av analysene.

Ved Seksjon for intervjuundersøkelser har prosjektgruppen bestått av Liva Vågane, Thore Nafstad-Bakke, Kari Grøholt, Hanne Cecilie Hougen og Therese Gulbrandsen. I tillegg har Kjetil Digre, tidligere ved Seksjon for utdanningsstatistikk, og Leiv Solheim, tidligere ved Seksjon for metoder og standarder, bidratt til utvikling av utvalgsplanen.

Spørreskjemaet har vært utviklet i samråd oppdragsgiver og oppdragsgivers arbeidsgruppe. I SSB har Elisabeth Ugreninov, Seksjon for levekårsstatistikk, Torkil Løwe, Seksjon for demografi og levekårsforskning, Kjetil Digre, Seksjon for utdanningsstatistikk samarbeidet med Seksjon for intervjuundersøkelser om utvikling av spørreskjemaet. Spørreskjemaet har blitt testet av Therese Gulbrandsen og Elisabeth Gulløy, Seksjon for datafangstmetoder. Prosjektets kvalitetslos har vært Else Marie Lingaas.

Bakgrunn og formål

Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomførte i 2005 en spørreskjemaundersøkelse om studenters levekår på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Formålet var å kartlegge studenters studie- og boforhold, deres sosiale nettverk og helse, samt forhold rundt arbeid og fritid. Målet var å undersøke forholdene slik de var da, men også å beskrive utviklingen over tid ved å sammenligne resultatene med en tidligere levekårsundersøkelse blant studenter, gjennomført av Statistisk sentralbyrå i 1998.

Utvalg

Til utvalget ble det trukket 4 000 studenter ved utvalgte norske institusjoner for høyere utdanning (Tabell 1). Studentene ble trukket fra Statistisk sentralbyrås utdanningsregister.

Tabell 50 Nøkkeltall for undersøkelsen

Nøkkeltall	Antall	Prosent
Utvalg	4000	100
Avgang	1046	26,2
Frafall	690	17,3
Nettoutvalg	2264	56,6
Bruttoutvalg	2954	
Skjemalengde	41 sider	
Innsamlingsmetode	Besøksintervju	
Feltperiode	21.02-15.06	

Målgruppen for undersøkelsen var studenter, unntatt utvekslingsstudenter, som studerte 50-100 prosent ved de uttrukne lærestedene. For å sikre en høyest mulig andel av målgruppen i utvalget innlemmet SSB nye kjennetegn i sin utdanningsstatistikk fra og med årsgangen 2004. I tillegg ble registerets aktualitet forbedret ved at utdanningsinstitusjonenes innrapporteringstidspunkt ble fremskyndet. Disse to tiltakene resulterte i at trekkegrunnlaget for undersøkelsen representerte utdanningspopulasjonen per høstsemesteret 2004, og inneholdt kjennemerker for utvekslingsstudenter og bruk av utdanningsplan. Dette var dog ikke tilstrekkelig for å sikre at det kun var målgruppestudenter som ble trukket ut. Screeningsspørsmål innledningsvis sørget for å redusere trekkepopulasjonen til å bestå av målgruppestudenter. Det vil si at IO som ikke oppfylte kriteriene gikk til avgang.

Utvalget ble trukket i to trinn. I 1. trinn trakk vi lærestedene. Ut fra kombinasjon av landsdel og institusjonstype ble lærestedene delt inn i 20 strata. Fra hvert stratum ble det trukket en til to læresteder, i alt 23, fordelt på ulike institusjonstyper:

- 4 universitetene
- 3 vitenskapelige høyskoler¹³
- 8 statlige høyskoler¹⁴, en fra hver landsdel utenom Sør-Østlandet der det er trukket to

¹³ Universitetet for miljø- og biovitenskap (tidligere Norges landbrukshøgskole) regnes til de vitenskapelige høyskolene, fordi den hadde status som dette i oktober 2004 da trekkegrunnlaget er opprettet. Skolen ble universitet 01.01.2005.

¹⁴ Universitetet i Stavanger (tidligere Høgskolen i Stavanger) regnes til de statlige høyskolene, fordi den hadde status som dette 2004 da trekkegrunnlaget ble opprettet. Skolen ble universitet 01.01.2005.

- 8 private høyskoler, to fra Oslo og Akershus og en i hver av de andre seks landsdelene.

I 2. trinn trakk vi studenter fra lærestedene trukket i 1. trinn. Selve trekkingen av studenter fra det enkelte lærested var basert på at de er trukket systematisk på hvert lærested etter at de var sortert i forhold til kjønn, studieansienitet, fag og alder. I strata med to læresteder ble enhetene i utvalget trukket proporsjonalt med antall studenter på lærestedene. Utvalgsplanen er i sin helhet gjengitt i vedlegg 1.

Totalt var det 1 046 av de 4 000 studentene som ikke tilhørte målgruppen, noe som gir en avgangsprosent på 26,15. Tabell 51 viser at avgangene i størst grad er knyttet til at studentene studerer mindre enn 50 prosent, har sluttet å studere (/hvileår) eller har hatt avsluttende eksamen.

Tabell 51 Oversikt over andel avgang

Avgangårsaker	Antall brutto-utvalg	Prosent av brutto-utvalg	Antall avgang	Prosentfor deling på årsaker
90 - Studerer ved annet lærested	20	0,50 %	20	1,91 %
91 - Død	0	0,00 %	0	0,00 %
92 - Bosatt i utlandet minst 6 mndr	27	0,68 %	27	2,58 %
93 - Andre avgangsgrunner	99	2,48 %	99	9,46 %
94 - Hatt avsluttende eksamen	258	6,45 %	258	24,67 %
95 - Sluttet å studere/hvileår	279	6,98 %	279	26,67 %
96 - Utvekslingsstudent	12	0,30 %	12	1,15 %
97 - Studerer mindre enn 50%	351	8,78 %	351	33,56 %
Intervju og frafall	2954			
Sum	4000	100,00 %	1046	100,00 %

Datainnsamling

Datainnsamlingsperioden ble lagt til vårsemesteret i 2005 og foregikk mellom 21.02.05 og 15.06.05. For å holde utvalget så aktuelt som mulig, ble hele datafangsten lagt til ett og samme semester.

For å skape så høy svarinnngang som mulig, ble det gjennomført to tiltak. Det ene var informasjonskampanjer om undersøkelsen i form av plakater og brosjyrer ved alle uttrukne studiesteder. Det andre var en tilrettelegging for intervjuing ved alle studiestedene. Alle de uttrukne studiestedene stilte velvillig opp med et rom som SSBs intervjuere kunne få disponere under datafangsten. I tillegg ble det brukt incentiver i form av gavekort med et gavekort på 10 000 kr og fem gavekort på 1 000 kr.

En generell utfordring i datafangst, er å få tak i personene som er trukket ut til å delta. Skal intervjuerne lykkes med dette, forutsetter det at opplysningene vi

henter fra BEBAS¹⁵ er riktige. Å undersøke studenter som gruppe i en spørreundersøkelse byr på helt spesielle utfordringer. I og med at ugifte studenter ikke er pliktige til å melde flytting, var mange registrert med hjemmeadresse, og ikke faktisk semesteradresse.

Det ble sendt ut et informasjonsbrev til alle intervjuobjektene hvor de ble informert om at de var trukket ut til undersøkelsen. Sammen med dette brevet ble det sendt ut et kort, som intervjuobjektene kunne bruke til å sende inn telefon- og adresseforandringer. Mange av lærestedene sa seg dessuten villig til å hjelpe til med å finne semesteradresser når disse var forskjellig fra adressen i folkeregisteret. Hvis intervjuobjektene ikke stod oppført med telefon, ble i enkelte tilfeller foresattes fasttelefon brukt som en videre sporingskanal.

Undersøkelsen ble i hovedsak gjennomført ved besøksintervju. Den gjennomsnittlige intervjutiden per intervju var beregnet til omtrent 60 minutter. Ved så lang intervjutid er det ikke hensiktsmessig å intervju over telefon. I de tilfeller intervjuobjektet ønsket å la seg intervju over telefon, ble det likevel åpnet opp for bruk av telefonintervju. Dette kompromisset ble valgt for å begrense frafallet. Tabell 52 viser fordelingen over telefonintervju og besøksintervju.

Tabell 52 Antall intervju fordelt på telefonkontakt og besøk

	Prosent	Antall
I alt	100	2264
Telefonkontakt	21,4	485
Besøk/forsøk på besøk	78,6	1779

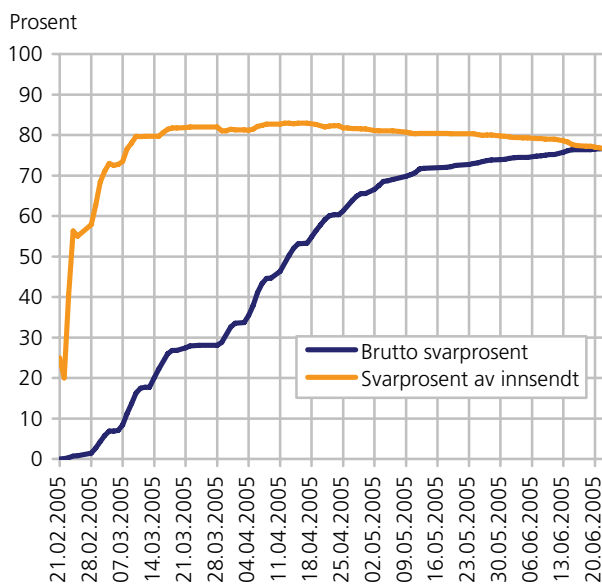
Datafangsten ble konsentrert fra startidspunktet og fram mot påske. Herfra og utover hadde svært mange av studentene eksamen, og det var derfor viktig å ha gjennomført majoriteten av intervjuene så tidlig som mulig. Perioden fra påsken og utover ble brukt til å oppnå avtale med studentene som ikke hadde hatt anledning tidligere, og som ønsket å gjøre seg ferdig med eksamen før de lot seg intervju. Ut fra Figur 23 kan vi se hvordan svarprosenten utviklet seg i løpet av feltperioden. Den stiplede linjen viser netto svarprosent, som er andelen intervju av de respondentene som er "ferdigbehandlet" til enhver tid. Den hele linjen viser brutto svarprosent, altså andelen intervju av det totale bruttoutvalget. Den stiplede linjer viser at svarprosenten lå over 80 prosent gjennom store deler av feltperioden. Den hele linjen viser at vi passerte en brutto svarprosent på 70 ved begynnelsen av den 12 uka med intervjuing. Mot slutten falt den imidlertid under 80 prosent, og endte til slutt på 76,6 prosent. Det er naturlig at svarprosenten faller litt mot slutten

¹⁵ BEBAS er det sentrale demografi-/befolkningsdatabasen i Statistisk sentralbyrå. Den oppdateres en gang i måneden med opplysninger fra det sentrale folkeregisteret.

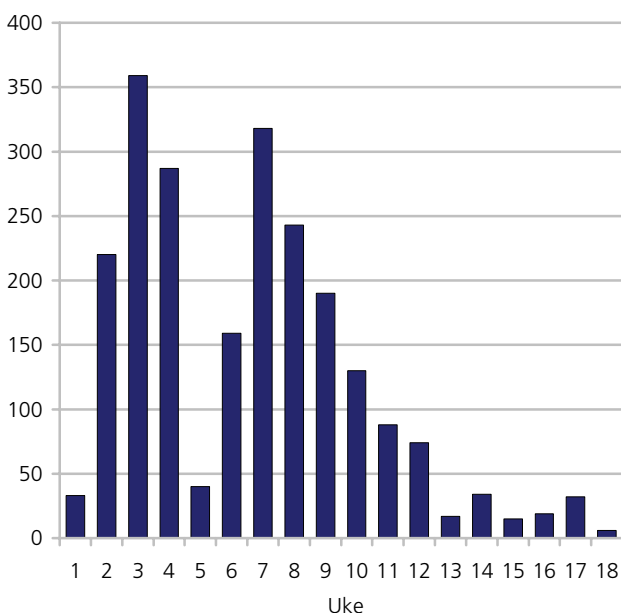
av en feltperiode siden man da registrerer alle man ikke har kommet i kontakt med som frafall.

Bildet utdypes noe av Figur 24, som viser antall gjennomførte intervju per uke. Den viser at vi kom godt i gang med nesten 1 000 gjennomførte intervju den måneden. Etter dette fulgte påskeuka hvor det naturlig nok ble gjennomført få intervjuer. Fra uke 12 av var intervjuene kortere på grunn av helligdager. Fra midten av mai og utover var det også eksamensavvikling som forårsaket færre gjennomførte intervju. Etter endt intervjuing endte vi på 76,6 prosent. Dette er et godt sluttresultat.

Figur 23 Oversikt over svarinngangen

Figur 24 Antall intervju per uke

Frafall

En vil aldri kunne få svar fra alle som er trukket ut til å delta i en frivillig undersøkelse. Selv om man skulle klare å spore alle studentene som var trukket ut til å delta, vil det alltid være noen som av ulike årsaker ikke ønsker eller ikke kan delta.

I denne undersøkelsen kan man dele inn frafall etter fire ulike årsaker. Den første årsaken er at noen av ulike grunner ikke ønsket å delta. Den andre årsaken er at noen var forhindret fra å delta. Den tredje er de tilfellene der vi ikke lyktes i å komme i kontakt med vedkommende i løpet av feltperioden. Den fjerde er en kategori for annet frafall.

Tabell 53 viser svarprosenten i bruttoutvalget og ulike frafallsårsaker fordelt etter kjønn, alder, landsdel og skoletype. Det framgår av tabellen at den hyppigste årsaken til frafall i denne undersøkelsen var intervjuobjekter som ikke ønsket å delta. Det gjelder for 17,6 prosent av bruttoutvalget.

Frafallet fordeler seg videre ganske likt mellom kvinner og menn. Når det gjelder fordelingen etter aldersgrupper, finner vi at frafallet er økende med alder. Nesten 80 prosent av personene i bruttoutvalget mellom 18 og 24 har vært med i undersøkelsen. For de mellom 25 og 44 år er deltakelsen 73,6 prosent, mens bare litt over 70 prosent av de i aldersgruppen 45 år og eldre er intervjuet.

Årsaken til frafall varierer også med de ulike aldersgruppene. Gruppen av studenter mellom 16 og 24 år var de mest svarvillige. Litt over 15 prosent av disse ønsket ikke å la seg intervjuet. Frafallet er 19,5 prosent for gruppen av studenter mellom 25 og 44 år. I aldersgruppen 45 år og eldre er det over 24 prosent som ikke ønsket å delta i undersøkelsen. Det er også denne siste gruppen som i størst grad er forhindret fra å delta. 2,8 prosent av de eldste studentene oppgir dette som frafallsårsak, mot 0,3 blant de yngste. Når det gjelder fordelingen av studentene som nekter å delta i undersøkelsen i de ulike landsdelene, finner vi at Østlandet ellers skiller seg ut ved å ha høyest andel "nektere". Nesten 30 prosent ønsket ikke å delta. Studentene i Nord-Norge og Trøndelag er mest svarvillige. Her er det bare henholdsvis 13 og 10 prosent som ikke ønsket å delta. Studentene i Nord-Norge skiller seg derimot ut ved at de var vanskeligst å treffe. Over 7 prosent var ikke å få tak i. Frafallet varierer også med skoletype. Studenter ved vitenskapelige høyskoler har minst frafall med 16,3 prosent, mens private høyskoler representerer skoletypen med høyest frafall med 27,7 prosent.

Tabell 53 Svarprosent og frafallsårsaker etter kjønn, alder, landsdel og skoletype. Prosent av bruttoutvalg

	I alt	Intervju	Ønsker ikke å delta	Forhindret	Ikke truffet	Annet frafall	Antall personer
I alt	100	76,6	17,6	0,6	4	1,2	2954
Kjønn	100	77	17,8	0,7	3,5	1	1183
Mann							
Kvinne	100	76,4	17,4	0,6	4,3	1,3	1771
Alder	100	79,8	15,3	0,3	3,6	1	1535
16-24 år							
25-44 år	100	73,6	19,5	0,8	4,5	1,6	1275
45 år og eldre	100	70,1	24,3	2,8	2,8	-	144
Landsdel	100	78,1	16,6	0,1	3,8	1,4	740
Akershus og Oslo							
Hedmark og Oppland	100	80,7	16,1	-	1,6	1,6	192
Østlandet ellers	100	64,1	29,8	0,5	4,7	0,8	382
Agder og Rogaland	100	76,5	18,2	0,8	3,4	1,1	379
Vestlandet	100	75,9	18,3	0,7	3,4	1,6	552
Trøndelag	100	84,6	10,1	1,2	3,9	0,2	415
Nord-Norge	100	76,9	13,3	1	7,1	1,7	294
Skoletype	100	76,7	16,9	0,4	4,7	1,3	1003
Universitet							
Vitenskapelig høyskole	100	83,7	13,8	-	1,6	0,8	123
Statlig høyskole	100	77	17,7	0,8	3,6	1	1510
Privat høyskole	100	72,3	20,4	0,6	4,7	1,9	318

Utvalgsskjevhet

Frafall kan føre til utvalgsskjevhet dersom fordelingen av et bestemt kjennemerke er annerledes blant de som svarte (nettoutvalget) enn blant alle de som er trukket ut til undersøkelsen (bruttoutvalget). Utvalgsskjevhet i forhold til ett kjennemerke medfører ikke nødvendigvis at nettoutvalget er skjevt i forhold til andre kjennemerker. På den annen side gir godt samsvar mellom fordelingene i netto- og bruttoutvalget for ett eller flere kjennemerker ingen garanti for at utvalget ikke er skjevt på andre kjennemerker. Det er spesielt vanskelig å oppdage dette dersom vi ikke kjenner den faktiske fordelingen av kjennemerket i bruttoutvalget.

Vi kan også snakke om utvalgsskjevhet når fordelingen av et bestemt kjennemerke er annerledes i brutto-utvalget enn i populasjonen som undersøkelsen skal si noe om. Slik utvalgsskjevhet kan oppstå i utvalgstrekkingen, hvor tilfeldigheter kan føre til at fordelingen av enkelte kjennemerker i utvalget ikke er helt lik fordelingen i populasjonen (utvalgsvarians).

Når det gjelder sammenlikninger mellom nettoutvalget og bruttoutvalget har man alltid en risiko for at de personene i en befolkningsgruppe som faktisk har deltatt (nettoutvalget), skiller seg systematisk fra de personene som ikke har deltatt (fracfallet). Hvis temaet en studerer (den avhengige variabelen) har en særlig sterk sammenheng med kjennetegnet som er skjevt fordelt i utvalget, kan en vurdere å vekte data-materialet for å minske effekten av skjevhetene. Skal dette ha noen hensikt, bør imidlertid skjevhetene være

betydelige. I de fleste tilfeller vil skjevhetene være for små til at vekting har noen hensikt.

Tabell 54 Bruttoutvalg, nettoutvalg, frafall og differanse mellom netto- og bruttoutvalg fordelt på kjønn, alder, lærested og skoletype. Prosent

	Brutto	Intervju	Frafall	Differanse netto-brutto
I alt	100	100	100	0
Kjønn	40	40,2	39,4	
Mann				0,2
Kvinne	60	59,8	60,6	0,2
Alder	52	54,1	44,9	
16-24 år				2,1
25-44 år	43,2	41,4	48,8	-1,8
45 år og eldre	4,9	4,5	6,2	-0,4
Landsdel	25,1	25,5	23,5	
Akershus og Oslo				0,4
Hedmark og Oppland	6,5	6,8	5,4	0,3
Østlandet ellers	12,9	10,8	19,9	-2,1
Agder og Rogaland	12,8	12,8	12,9	0
Vestlandet	18,7	18,5	19,3	-0,2
Trøndelag	14	15,5	9,3	1,5
Nord-Norge	10	10	9,9	0
Skoletype	34	34	33,9	
Universitet				0
Vitenskapelig høyskole	4,2	4,5	2,9	0,3
Statlig høyskole	51,1	51,3	50,4	0,2
Privat høyskole	10,8	10,2	12,8	-0,6

Tabell 55 Forventet standardavvik for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser

Antall observasjoner	5/95	10/90	15/85	20/80	25/75	30/70	35/65	40/60	50/50
25	5,4	7,5	8,9	9,9	10,8	11,4	11,9	12,2	12,4
50	3,8	5,2	6,2	6,9	7,5	7,9	8,3	8,5	8,7
100	2,6	3,6	4,3	4,8	5,2	5,5	5,7	5,9	6,0
200	1,8	2,5	3,0	3,3	3,6	3,8	4,0	4,1	4,1
300	1,4	2,0	2,4	2,6	2,9	3,0	3,1	3,2	3,3
500	1,1	1,5	1,7	1,9	2,1	2,2	2,3	2,4	2,4
1000	0,6	0,9	1,0	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4
1200	0,5	0,7	0,9	1,0	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2
1500	0,4	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
2000	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5

Vurderingen av skjevheter i levekårsundersøkelsen for studenter tar utgangspunkt i Tabell 54. Den tar for seg kjennemerkene kjønn, alder, lærested og skoletype, og ser på fordelingen i bruttoutvalget, nettoutvalget og blant frafallet.

For variablene kjønn og skoletype er det er det bare helt ubetydelige avvik mellom bruttoutvalget og nettoutvalget. Tabellen viser at aldersgruppen 16-24 år er overrepresentert med 2,1 prosentpoeng, mens aldersgruppen 24-44 år er underrepresentert i forhold til bruttoutvalget med 1,8 prosentpoeng. Når det gjelder landsdeler er "Østlandet ellers" underrepresentert med 2,1 prosentpoeng, mens studenter fra Trøndelag er overrepresentert med 1,5 prosentpoeng i denne undersøkelsen. Sett bort fra disse relativt små avvikene, er nettoutvalget representativt for bruttoutvalget når det gjelder kjennetegnene kjønn, alder, landsdel og skoletype.

Utvalgsvarians

Resultater som bygger på opplysninger om et utvalg av den befolkningen som den enkelte undersøkelse dekker, vil alltid ha en viss usikkerhet knyttet til seg. Denne usikkerheten kalles utvalgsvarians. Når utvalget blir trukket etter reglene for tilfeldig utvalg, er det mulig å beregne hvor stor utvalgsvariansen kan ventes å bli.

Et hyppig brukt mål på usikkerheten i resultatet for et kjennemerke, er standardavviket til den observerte verdien av dette kjennemerket. Størrelsen på dette standardavviket avhenger av tallet på observasjoner i utvalget, måten utvalget er trukket på og av fordelingen til det aktuelle kjennemerket i befolkningen. Fordelingen i befolkningen kjenner vi ikke, men det er mulig å anslå standardavviket i utvalgsfordelingen ved hjelp av observasjonene i utvalget. Det er ikke foretatt egne beregninger av slike anslag for denne undersøkelsen.

Tabell 55 viser likevel størrelsen på standardavviket for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser. Av tabellen går det fram at usikkerheten øker når antall observasjoner minker og når prosenttallet nærmer seg 50.

Ved hjelp av standardavviket er det mulig å beregne et intervall som med en bestemt sannsynlighet inneholder den sanne verdi av en beregnet størrelse (den verdien vi ville ha fått dersom vi hadde foretatt en totaltelling i stedet for en utvalgsundersøkelse). Slike intervaller kalles konfidensintervaller hvis de er konstruert på en bestemt måte: La M være den beregnede størrelsen og S være et anslag for standardavviket til M . Konfidensintervallet med grensene $(M-2S)$ og $(M+2S)$, vil med omtrent 95 prosents sannsynlighet inneholde den sanne verdien. Følgende eksempel illustrerer hvordan en kan bruke tabell 6 for å finne konfidensintervaller: Anslaget på standardavviket til et observert prosenttall på 70 er 0,8 når antall observasjoner er 1500. Konfidensintervallet for den sanne verdi får grensene $70 \pm 2 \times 0,8$. Det vil si at intervallet som strekker seg fra 68,4 til 71,6 prosent med 95 prosent sannsynlighet inneholder den tallstørrelsen en ville fått om hele befolkningen hadde vært med i undersøkelsen. Konfidensintervall kan konstrueres for ulike sikkerhetsnivå. Et konfidensintervall med grensene $(M+S)$ og $(M-S)$ vil med 68 prosent sannsynlighet inneholde populasjonens sanne verdi. Et konfidensintervall med grensene $(M+2,6S)$ og $(M-2,6S)$ vil med 99 prosent sannsynlighet inneholde populasjonens sanne verdi.

Ofte er det ønskelig å sammenlikne prosenttall for flere grupper. Når to usikre tall sammenliknes, vil usikkerheten på forskjellen mellom dem vanligvis bli større enn usikkerheten knyttet til hvert enkelt tall. Standardavviket til forskjeller mellom to prosenttall er lik kvadratrotten av summen av kvadratene av standardavvikene til enkelttallene. Når en har anslag for standardavviket til slike forskjeller, kan en konstruere konfidensintervall for den sanne verdi på samme måte som beskrevet ovenfor.

Pc-assistert intervjuing, innsamlingsfeil og bearbeidingsfeil

I enhver undersøkelse, både i totaltelling og utvalgsundersøkelser, vil det forekomme svar som er feil. Feilene kan oppstå både i forbindelse med innsamlingen og under bearbeidningen.

Datainnsamlingen i denne undersøkelsen foregikk ved hjelp av pc. Intervjuerne besøkte (eller ringte i noen

tilfeller opp) respondentene, leste opp spørsmålene fra dataskjermen og registrerte svarene direkte på pcen, En fordel med pc-assistert intervjuing er at en øker mulighetene for å tilpasse spørsmålene i overensstemmelse med respondentens situasjon og svar på tidligere spørsmål, i forhold til det som er mulig ved bruk av papirskjema. Videre gir pc-assistert intervjuing mulighet for direkte kontroll av svarkonsistens mellom ulike spørsmål. For hvert spørsmål er det lagt inn grenser for gyldige verdier, I tillegg er det bygget inn et omfattende feilmeldingssystem dersom intervjueren taster inn et svar som er inkonsistent i forhold til tidligere svar.

Alle disse sidene ved pc-assistert intervjuing fører til økt datakvalitet. Innsamlingsfeil som skyldes intervjuerens feilregistreringer, blir langt mindre enn ved bruk av papirskjema. Vi unngår registrering av ugyldige verdier og vi oppnår et redusert frafall på enkeltspørsmål ved at mulighetene for hoppfeil reduseres. pc-assistert intervjuing hindrer likevel ikke alle feil, Redusert datakvalitet kan for eksempel være et resultat av uklare og eller tvetydige spørsmål og svaralternativer.

Innsamlingsfeil kan også komme av at intervjupersonen avgir feil svar. Det kan skyldes vansker med å huske forhold tilbake i tiden. Det kan også skyldes misforståelser av spørsmål. Når det blir spurt om forhold som folk erfaringsmessig finner kompliserte, må en regne med å få en del feilaktige svar. Bearbeidingsfeil er avvik mellom den verdien som registreres inn og den verdien som til slutt rapporteres ut. Gjennom ulike kontroller har man søkt å finne feil og rette dem opp.

Når en har rettet opp feil så langt det er mulig, er erfaringen at de statistiske resultatene i de fleste tilfeller påvirkes forholdsvis lite av både innsamlingsfeil og bearbeidingsfeil. Virkningen av feil kan likevel være av betydning i noen tilfeller, og det er klart at ikke alle feil oppdages. Dette er imidlertid en usikkerhet vi må leve med.

Tidligere utgitt på emneområdet*Previously issued on the subject***Norges offisielle statistikk (NOS)**

A717 Forbruksundersøkelse for skoleelever og studenter 1973-74

Notater

- 1998/79 Gulløy, Elisabeth, Opdahl, Stein, Øyangen, Irene: Levekår og forbruk blant studenter 1998. Hovedresultater og dokumentasjon
- 1998/79 Lyngstad, Jan: Levekår og forbruk blant studenter 1998
- 2003/32 Rognan, Arild: Forprosjekt om studenters levekår

Rapporter (RAPP)

- 1999/15 Lyngstad, Jan og Øyangen, Irene: Sjung om studentens lykkige dar. Studenters levekår 1998
- 1999/35 Lyngstad, Jan: Studenters inntekt og økonomiske levekår
- 2006/22 Ugreninov, Elisabeth, Vaage, Odd Frank: Studenters levekår 2005

Statistiske analyser (SA)

- 1976/25 Skarstad, Odd: Forbruk blant skoleungdom og studenter 1973-1974

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

Recent publications in the series Reports

- 2006/27 J.I. Hamre: Evaluering av ordinære arbeidsmarkedstiltak påbegynt 4. kvartal 2004. Dokumentasjon og analyse av effekter november 2005. 2006. 76s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7044-8
- 2006/28 A.C. Bøeng og D. Splide: Energiindikatorer for norsk økonomi 1990-2004. 2006. 58s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7052-9
- 2006/29 I. Thomsen, Ø. Kleven, J.H. Wang og L-C Zhang: Coping with decreasing response rates in Statistics Norway. Recommended practice for reducing the effect of nonresponse. 2006. 52s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7054-5
- 2006/30 B Hoem (ed.): The Norwegian Emission Inventory 2006. Documentation of methodologies for estimating emissions of greenhouse gases and long-range transboundary air pollutants. 2006. 195s. 260 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7059-6
- 2006/31 A. Hurlen Foss og L. Solheim: Kvaliteten i Folke- og boligtellingsen 2001. 2006. 57s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7062-6
- 2006/32 K.H. Alfsen, J.L. Hass, Hu Tao and Wu You: International experiences with "green GDP". 2006. 42s 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7064-2
- 2006/33 S. Blom: Innvandreres bo- og flyttemønstre i Oslo rundt årtusenskiftet. 2006. 81s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-7066-9
- 2006/34 Å. Cappelen og G. Soland: Skattebaserte ordninger for å stimulere FoU i næringslivet. Noen internasjonale erfaringer. 41s. 155,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7070-7
- 2006/35 R. H. Kitterød og J. Lyngstad: Mest samvær blant ressurssterke fedre? Betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna. 56s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7077-4
- 2006/36 A. Rolland: Brukertilfredshet med offentlig innkreving. Utredning for FAD og Innkrevingsutvalget. 29s. 155,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7079-0
- 2006/37 A. Snellingen Bye, T. Sandmo og G. Berge: Jordbruk og miljø. Resultatkontroll jordbruk 2006. 114s. 210,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7085-5
- 2006/38 B.K. Wold, A. Matovu, F. Jørve, C. Kizza, P. Nabukhonzo, E. Rauan, R. Johannessen and G. Iversen Moyo: Tracking Resource and Policy Impact in Uganda. Incorporating Millennium Development Goals & Indicators and Poverty Reduction Strategy Paper Monitoring Across Sectors. 99s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7087-1
- 2006/39 G. Daugstad: Grenseløs kjærlighet? Familieinnvandring og ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge. 169 s. 260,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7095-2
- 2006/40 A. F. Bjørnstad og M. Solli: Utviklingen i folketrygdens utgifter til sykepenger. 36 s. 155,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7097-9
- 2006/41 M. Rønsen og T. Skarðhamar: Virkningen av Arbeids- og velferdsdirektoratets tiltaksatsing blant sosialhjelpsmottakere. En evaluering basert på data fra FD-Trygd. 54 s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7103-7
- 2006/42: B. Bjørlo: Bruk av plantevernmidler i jordbruket i 2005. 91s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7108-8
- 2006/43 B. Langset og LS. Stambøl: Kommuneoverføringer som regionalpolitisk virkemiddel. 50 s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 82-537-7113-4
- 2006/44 T. Åvitsland: Reductions in greenhouse gas emissions in Norway - calculations for the Low Emission Commission. 45 s. 155,- kr inkl. mva. 82-537-7117-7
- 2007/1: K.R. Tronstad (red.): Fordelingen av økonomiske ressurser mellom kvinner og menn. Inntekt, sysselsetting og tidsbruk. 70 s. 180,- kr inkl. mva. 978-82-537-7123-6
- 2007/2: T. Løwe og J. P. Sæther: Studenters levekår 2005. Studenters inntekt, økonomi og boforhold. 73s. 180,- kr inkl. mva. ISBN 978-82-537-7125-0